

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Педагогічний інститут
Кафедра філології та методики початкового навчання

З. С. Мацюк

**ТЕОРІЯ Й МЕТОДИКА РОЗВИТКУ РІДНОЇ МОВИ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Робоча програма та методичні рекомендації

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

Луцьк
Вежа-Друк
2014

УДК 373.2.016:811.161.2 (073+072)
ББК 74.102.121я73-9
М 36

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 6 від 19 лютого 2014 р.)*

Рецензенти:

Аркушин Г. Л. – доктор філологічних наук, професор кафедри історії та культури української мови інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

Фенко М. Я. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та методики початкової освіти педагогічного інституту Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Мацюк З. С.

М 36 Теорія й методика розвитку рідної мови дітей дошкільного віку : робоча прогн. та метод. рек. : [навч.-метод. комплекс] / Зоряна Сергіївна Мацюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 136 с.

У виданні подано перелік важливих для засвоєння курсу тем (лекційних, лабораторних і самостійних), список рекомендованих джерел, індивідуальні навчально-дослідні завдання, вправи, тести, а також інші матеріали, опрацювання яких сприятиме підвищенню рівня лінгвістичної грамотності, умінь майбутніх вихователів та методистів.

Рекомендовано студентам 1-го й 2-го курсів напряму «Дошкільна освіта» зі спеціальності «Початкова освіта».

УДК 373.2.016:811.161.2 (073+072)
ББК 74.102.121я73-9

© Мацюк З. С, 2014

ЗМІСТ

Вступне слово	4
Пояснювальна записка курсу «Теорія й методика розвитку рідної мови дітей дошкільного віку»	7
Опис навчального курсу	10
Структура залікового кредиту	11
Тематичний план змістових модулів	13
Тематичний план лекційних занять	29
Тематичний план практичних занять.....	43
Тематичний план лабораторних занять	66
Планування індивідуальної роботи.....	75
Планування самостійної роботи	79
Тестовий контроль	86
Методичні вказівки щодо самостійної роботи студентів із курсу «Теорія і методика розвитку рідної мови дітей дошкільного віку»	95
Питання для підсумкового контролю	97
Опис навчального курсу заочної форми навчання	101
Структура залікового кредиту (заочна форма навчання)	102
Термінологічний словник.....	104
Ключові поняття теорії та методики розвитку рідної мови дітей дошкільного віку	111
Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів	130
Список рекомендованих джерел	133

ВСТУПНЕ СЛОВО

Опанування української мови як найважливішого засобу національного виховання забезпечує не тільки комфортне існування молоді людини в суспільстві, а й дає змогу виробити систему національно зумовлених уявлень, пізнати національний характер, визначити мовний тип особистості. У такій ситуації виникає потреба впроваджувати в педагогічний процес навчальних закладів (від дошкільних до вищої школи) різноманітні етнолінгводидактичні засади навчання, спираючись на надбання таких наук, як етнопедagogіка, етнопсихологія, етносоціологія, етнографія, фольклористика й т. ін. Зі свого боку, етнолінгвістичні поняття актуальні й для інших фахових дисциплін, оскільки визначення етнолінгвістичних дефініцій можливе лише в слові, через певний набір етнічних найменувань.

Мовленнєвий розвиток дошкільника залежить від якості мовлення педагогів та від мовленнєвого середовища, яке останні створюють у дошкільному навчальному закладі. У сучасних дослідженнях проблем підвищення культури мовлення педагога виділяють компоненти його професійного мовлення й вимоги до нього, які сьогодні достатньо високі. Питання підвищення культури мовлення вихователя розглянуто в контексті підвищення якості дошкільної освіти.

Навчальна дисципліна «Теорія й методика розвитку рідної мови в дітей дошкільного віку» – важливий компонент загальної професійної підготовки педагога дошкільного профілю, її мета – сформулювати професійно-мовленнєву готовність майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до навчання дітей рідної мови.

До складників професійного мовлення педагога належать:

- якість мовного оформлення мовлення;
- ціннісно-особистісні установки педагога;
- комунікативна компетентність;
- чіткий вибір інформації для створення вислову;
- орієнтація на процес безпосередньої комунікації.

Серед вимог до мовлення педагога дошкільного закладу виділяють:

- правильність – відповідність мовлення мовним нормам. Педагогу потрібно знати й виконувати в спілкуванні з дітьми основні норми рідної мови: орфоепічні (правила літературної вимови), а також норми утворення та зміни слів;

- точність – відповідність змісту мовлення й інформації, яка лежить у його основі. Педагогу слід звернути особливу увагу на се-

мантичний (смісловий) аспект мовлення, що сприяє формуванню в дітей навичок точності слововживання;

- логічність – вираження в смислових зв'язках компонентів мовлення й відносин між частинами та складниками думки. Педагогу слід урахувувати, що саме в дошкільному віці закладаються уявлення про структурні компоненти зв'язного вислову, формуються навички використання різних способів внутрішньотекстових зв'язків;

- чистота – відсутність у мовленні елементів, невластивих літературній мові. Усунення з активного мовлення нелітературної лексики – одне із завдань мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Тому, зважаючи на те, що в цьому віці провідним механізмом мовленнєвого розвитку є наслідування, педагогу потрібно піклуватися про чистоту власного мовлення: неприпустимо вживати слова-паразити, діалектні, жаргонні слова;

- виразність – особливість мовлення, що допомагає захоплювати увагу й створювати атмосферу емоційного співпереживання. Виразність мовлення педагога – потужний засіб впливу на дитину. Володіння педагогом різними засобами виразності мовлення (інтонація, темп мовлення, сила, висота голосу тощо) сприяє не лише формуванню виразності мовлення дитини, а й повнішому усвідомленню дитиною змісту мовлення дорослого, умінню виражати своє ставлення до предмета розмови;

- багатство – уміння використовувати всі мовні одиниці для оптимального вираження інформації. Педагогу слід урахувувати, що в дошкільному віці формуються основи лексичного запасу дитини, тому багатий лексикон самого педагога сприяє не лише розширенню словникового запасу дитини, а й допомагає сформуванню в неї навички точності слововживання, виразності й образності мовлення;

- доцільність – уживання в мовленні одиниць, що відповідають ситуації та умовам спілкування. Доцільність мовлення педагога передбачає, насамперед, володіння відчуттям стилю.

Урахування специфіки дошкільного віку націлює педагога на формування в дітей культури мовленнєвої поведінки (навичок спілкування, уміння користуватися різними формулами мовленнєвого етикету, орієнтуватися в ситуації спілкування, співбесідника й т. ін.). До цього переліку потрібно додати також правильне використання педагогом невербальних засобів спілкування, його вміння не лише говорити з дитиною, а й чути її.

Безумовно, знання педагогом дошкільного закладу зазначених вимог, їх дотримання та постійне вдосконалення свого мовлення – це запорука успішності роботи з мовленнєвого розвитку дітей у дошкільному закладі. У сучасних дослідженнях проблем підвищення культури мовлення педагога виділяють компоненти його професійного мовлення й вимоги до нього.

Виховувати мовленнєву грамотність потрібно розпочинати з раннього дитинства. Провідна роль щодо цього належить найближчому оточенню дитини – сім'ї, дошкільному навчальному закладу та школі. Це – середовище, у якому юній особистості передаються виховний соціальний досвід народу, багатство духовної культури, національна ментальність.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА КУРСУ

«Теорія й методика розвитку рідної мови дітей дошкільного віку»

У «Концепції навчання державної мови в школах України» етнокультурознавчий компонент розглянуто як одну зі складових частин змісту навчання рідної мови, який «повинен бути інтегрованим за своїм змістом і містити найважливіші відомості з народознавства, пов'язані з історією, культурою, звичаями, побутом українського народу, тому концептуальні засади повинні знайти втілення не тільки на рівні теоретичних узагальнень, а й на рівні нових програм, підручників, методичних посібників, навчальних технологій для всіх навчальних закладів як загальноосвітньої, так і вищої школи». Означене викликає необхідність виокремити шар народознавчої лексики, яким повинен володіти освічений фахівець певної педагогічної галузі.

Дошкільний вік – сенситивний період мовленнєвого розвитку дитини. Тому один із провідних напрямів діяльності вихователя дошкільного закладу – це формування усного мовлення та навичок мовленнєвого спілкування, що спирається на володіння рідною літературною мовою.

Курс «Теорія і методика розвитку рідної мови дітей дошкільного віку» є складовою частиною підготовки студентів спеціальності «Дошкільне виховання» освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр». Його мета – підготовка студентів до виконання основних професійних функцій у сфері комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. У процесі викладання курсу реалізуються міжпредметні зв'язки з такими курсами, як вікова та педагогічна психологія, основи природознавства, література для дітей дошкільного віку, із фаховими методиками, дисциплінами лінгвістичного й лінгводидактичного циклів.

Завданням дошкільної лінгводидактики є реалізація комунікативного чинника мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Курс із дошкільної лінгводидактики, спрямований на засвоєння студентами закономірностей розвитку мови дітей на різних вікових етапах, оволодіння специфікою педагогічної діяльності, орієнтованої на формування в дітей мовлення й спілкування, опанування методів, форми та прийомів навчання дітей рідної мови.

Навчальний курс дошкільної лінгводидактики має підготувати майбутнього бакалавра до здійснення стратегічних професійно-педа-

гогічних функцій вихователя, а саме: навчання мови, розвитку мовлення, мовленнєвого виховання та соціалізації дитини дошкільника.

На змісті дисципліни курсу «Дошкільна лінгводидактика» здійснюється підготовка до виконання таких професійно-педагогічних функцій вихователя: діагностико-прогностичної, планувальної, організаційної, комунікативної, навчально-розвивальної, виховної, методичної, просвітницької й функцій самовдосконалення.

Об'єкт навчальної дисципліни – навчально-мовленнєва діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі, тобто організований, цілеспрямований процес використання мови для передавання й засвоєння суспільно-історичного досвіду, оволодіння суспільними способами дій із метою спілкування та планування діяльності.

Мета «Теорії і методики розвитку рідної мови дітей дошкільного віку» – відтворення, усебічне та глибоке пізнання предмета, вивчення його істотних і закономірних зв'язків. Відповідно до мети розв'язуються основні завдання науки, до яких можна віднести не лише нагромадження наукових знань та їх продукування, а й передавання цих знань для забезпечення спадковості дослідницьких традицій. У розв'язанні цього завдання провідна роль належить вищому навчальному закладу, де існує багаторівнева система підготовки фахівців до практичної й наукової діяльності.

Структура курсу визначається специфікою підготовки бакалавра та змістом діяльності вихователя, орієнтованої на розвиток мовлення й навчання дітей рідної мови.

Вивчення курсу передбачає формування в *студентів знань*:

- філософських, природничих, психологічних, лінгвістичних засад побудови методики навчання дітей рідної мови;
- базового компонента дошкільної освіти, базисної характеристики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, програм виховання дітей дошкільного віку;
- сучасних методичних технологій розвитку мовлення й навчання дітей рідної мови.

На основі цих знань формуються такі *вміння*:

- діагностувати рівні засвоєння дітьми рідної мови, комунікативно-мовленнєві навички спілкування;
- прогнозувати навчально-виховні процеси й планувати різні види роботи з розвитку мовлення та навчання дітей мови;
- створювати сприятливу комунікативну атмосферу, оптимальний рівень мовленнєвого середовища для дітей різних вікових груп;

формувати в них мовленнєві навички, досвід мовленнєвої взаємодії з дорослими й однолітками; зв'язне монологічне мовлення; виховувати шанобливе ставлення до рідної мови, культуру мовленнєвого спілкування;

– здійснювати професійне мовленнєве спілкування з дітьми на засадах гуманізації та демократизації виховної взаємодії з дітьми, особистісно орієнтованого підходу.

Вивчення студентами програмного матеріалу включає ознайомлення із сучасними законодавчими й нормативними документами з дошкільної та мовної освіти, експериментальними дослідженнями, знахідками, інноваційними методичними технологіями розвитку мовлення дітей, розробку конспектів мовленнєвих занять, дидактичних ігор, діагностичних методик. Для розв'язання поставлених завдань до кожного практичного заняття рекомендовано добирати різні усні й письмові вправи, виконання яких повинно закріпити на практиці засвоєні теоретичні знання та навіть доповнити їх. Потрібно дбати й про активізацію розумової діяльності студентів, добирати цікаві, оригінальні завдання, усіляко урізноманітнювати їх.

Професійно-мовленнєва діяльність вихователя дошкільного закладу – це професійне спілкування з колегами та дітьми під час навчання їх мови з використанням засобів українського розмовного й літературного мовлення в поєднанні з екстралінгвістичними засобами (мімікою, жестами, рухами, діями). Як і кожна діяльність, вона ґрунтується на знаннях і складається з умінь та навичок. Зміст й обсяг професійних функцій і трудових умінь визначено чинними програмами навчання дітей української мови, де окреслено виховну, розвивальну, навчальну діяльність педагога та зазначено, які вміння, навички й знання сприятимуть утіленню програмових завдань у практичну діяльність.

ОПИС НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Найменування показника	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів 6	0101 – <i>Педагогічна освіта</i>	нормативна
	6.010101 – <i>Дошкільна освіта</i>	
Модулів: 3	6.010101 – <i>Дошкільна освіта</i>	Рік підготовки: 1, 2
Змістових модулів: 5		Семестр: 2, 3
ІНДЗ: немає		Лекції: 48 год
Загальна кількість годин: 216		Практичні (семінари): 44 год
Тижневих годин (для денної форми навчання): 3 Аудиторних: 104 самостійної роботи: 56 індивідуальної роботи: 56	«Бакалавр»	Лабораторні: 12 год
		Самостійна робота: 56 год
		Індивідуальна робота: 56 год
		Форма контролю: залік (2-й семестр), екзамен (3-й семестр)

СТРУКТУРА ЗАЛКОВОГО КРЕДИТУ

Назва змістового модуля й теми	Кількість годин, відведених на:						
	усього	лекції	практичне заняття	лабораторне заняття	індивідуальну роботу	самостійну роботу	контрольну роботу
1	2	3	4	5	6	7	8
I СЕМЕСТР							
Змістовий модуль I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ							
ТЕМА 1. Наукові основи методики навчання дітей рідної мови й ознайомлення з явищами навколишнього життя	10	4	2		2	2	
ТЕМА 2. Закономірності та принципи розвитку мовлення: навчання дітей рідної мови	10	2	2	2	2	2	
ТЕМА 3. Становлення методики розвитку мови як науки дошкільної лінгводидактики в Україні	14	4	6		2	2	
ТЕМА 4. Сучасні дослідження з проблеми дошкільної лінгводидактики	10	2	2	2	2	2	
РАЗОМ за змістовим модулем I	44	12	12	4	8	8	
Змістовий модуль II ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РІДНОЇ МОВИ							
ТЕМА 5. Завдання, зміст та засоби навчання дітей рідної мови	12	4	4		2	2	
ТЕМА 6. Форми навчання дітей рідної мови	8	4	2		2		

ТЕМА 7. Методи й прийоми розвитку та навчання дітей рідної мови	12	4	4	2		2	
РАЗОМ за за змістовим модулем II	32	12	10	2	4	4	
II СЕМЕСТР							
Змістовий модуль III ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РІДНОЇ МОВИ							
ТЕМА 8. Методика розвитку діалогічного мовлення	16	2	2		6	6	
ТЕМА 9. Методика навчання дітей монологічного мовлення	20	4	4		6	6	
ТЕМА 10. Методика словникової роботи в дошкільному закладі	22	2	2	2	8	8	
ТЕМА 11. Методика формування граматичної будови мовлення в дітей	20	4	2	2	6	6	
ТЕМА 12. Методика виховання звукової культури	16	2	2		6	6	
РАЗОМ за за змістовим модулем III	94	14	12	4	32	32	
Змістовий модуль IV МЕТОДИЧНЕ КЕРІВНИЦТВО РОБОТОЮ З РОЗВИТКУ МОВИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ							
ТЕМА 13. Теоретичні основи формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей	12	2	2		4	4	
ТЕМА 14. Методика художнього читання й розповідання дітям	4	2	2				
ТЕМА 15. Розповіді вихователя й дітей за ілюстративним матеріалом	10	2	2		4	2	
ТЕМА 16. Організація роботи з розвитку мови в дошкільних закладах освіти	8	2	2		2	2	
ТЕМА 17. Навчання грамоти	12	2	2	2	2	4	
РАЗОМ за змістовим модулем IV	46	10	10	2	12	12	
Усього годин	216	48	44	12	56	56	

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І

Теоретико-методологічні засади дошкільної лінгводидактики

ТЕМА 1. Наукові основи методики навчання дітей рідної мови й ознайомлення з явищами навколишнього життя

Методика навчання дітей рідної мови й ознайомлення з явищами навколишнього життя – педагогічна наука, яка вивчає закономірності педагогічної діяльності, спрямованої на формування мови в дітей дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі. Предмет, об'єкт, зміст, завдання теорії і методики розвитку мови як наукової дисципліни. Міждисциплінарні зв'язки у викладанні теорії та методики розвитку мови: філософський, психологічний, лінгвістичний, педагогічний цикли дисциплін.

Методологічні засади теорії й методики розвитку мови. Мова як суспільне явище, суспільний характер походження мови, мова як засіб спілкування, взаємозв'язок мови та мислення, слово й поняття, мова та історія, роль чуттєвого досвіду в розвитку мовлення, практика – критерій істини.

Природничі засади теорії й методики розвитку мови. Учення І. Павлова про дві сигнальні системи; О. Іванова-Смоленського, М. Красногорського, М. Кольцової про становлення другої сигнальної системи в дітей. Будова центральної та периферійної частин мовного апарату.

Психологічні засади *теорії й методики розвитку мови*. Сутність понять *мова, мовлення, мовленнєва діяльність, навчально-мовленнєва діяльність, мовна та мовленнєва компетентність*. Мовленнєва діяльність, її характеристика (Л. Виготський, С. Рубінштейн, І. Зимняя, О. Леонт'єв). Навчально-мовленнєва діяльність, її специфіка на етапі дошкільного дитинства. Зарубіжні психологи (Ж. Піаже, В. Штерн, К. Бюллер, Ш. Бюллер й ін.) та їхні праці в галузі становлення й розвитку мовлення дітей. Теорія егоцентричного мовлення Л. Виготського, Ж. Піаже. Усвідомлення дітьми дошкільного віку звукового та словникового складу мовлення. Психологічна природа мовлення. Психологічні аспекти мовлення в працях українських учених (Б. Баєв, І. Синиця, В. Семиченко та ін.). Психолінгвістика про розвиток мовлення дітей (О. Леонт'єв, І. Зимняя, О. Шахнарович й ін.).

Лінгвістика – теоретичне підґрунтя дошкільної лінгводидактики. Функції мови й мовлення: комунікативна, номінативна, експресивна,

гносеологічна, сигніфікативна та ін. Текст як основне лінгвістичне поняття лінгводидактики; ознаки тексту; засоби зв'язку в тексті. Стилї мовлення. Нормативність у культурі мовлення.

Педагогіка як база лінгводидактики. Використання категорій педагогіки (навчання, розвиток, формування, принципи, методи, прийоми, форми, фактори, умови, виховання) в методиці навчання дітей рідної мови.

Лінгводидактичні засади теорії й методики розвитку мови: знаки мови, функції мови та мовлення (комунікативна, номінативна, експресивна, гносеологічна, сигніфікативна й ін.).

Закономірності розвитку мовлення дітей (Л. Федоренко): управління мускулами мовного апарату, засвоєння лексичних і граматичних знань, виразності мовлення, чуття мови, координація в розвитку усного й писемного мовлення.

Принципи засвоєння та навчання дітей рідної мови. Урахування загальнодидактичних принципів навчання: принцип виховуючого навчання, єдності навчання із життям, теорії з практикою, усвідомленість, послідовність, систематичність, науковість, наочність, творча активність, доступність, міцність засвоєння знань, урахування індивідуальних особливостей дітей. Методичні принципи навчання. Загальні принципи: принцип уваги до матерії мови, розуміння мовних значень, оцінки виразності мовлення, розвитку чуття мови, випереджуючого розвитку усного мовлення, поступового прискорення темпів збагачення мовлення. Часткові методичні принципи: комунікативна спрямованість навчання, навчання мовлення як діяльність, активна мовленнєва практика, організація спостережень над мовним матеріалом, комплексний підхід до розвитку аспектів мови, мотивація мовної діяльності, вплив художньої літератури на мовний розвиток дітей (А. Богуш, В. Скалкін). Спеціальні методичні принципи в словниковій роботі, граматичні й правильності, звуковій культурі, зв'язному мовленні.

Методи наукового дослідження в методиці: спостереження, бесіда, психолого-педагогічний експеримент, діагностичні методики та ін. Їх значення й методика використання.

ТЕМА 2. Закономірності та принципи розвитку мовлення: навчання дітей рідної мови

Сутність мовленнєвого спілкування (О. О. Леонтєв, М. І. Лісіна, Т. О. Пироженко та ін.). Педагогічне спілкування як фактор ста-

новлення особистості дитини й розвитку мовлення. Принципи організації мовленнєвого спілкування з дітьми. Види спілкування як провідної діяльності на різних етапах дошкільного дитинства (М. І. Лісіна, Д. Б. Ельконін), комунікативна спрямованість навчання дітей рідної мови. Мовленнєве висловлювання як одиниця комунікації (О. О. Леонт'єв). Комунікативно-мовленнєві вміння й навички. Мовленнєвий етикет дошкільника, сучасні дослідження. Культура мовленнєвого спілкування дітей. Комунікативна компетенція випускника дошкільного закладу освіти.

Мовленнєве середовище, розвивальний потенціал мовленнєвого середовища. Мовлення дорослих (батьків, вихователів) та його вплив на мовлення дітей. Мовлення однолітків і старших за віком дітей та його вплив на мовлення дітей.

Закономірності розвитку мовлення дітей (Л. П. Федоренко), управління мускулами мовного апарату, засвоєння лексичних і граматичних знань, виразності мовлення, чуття мови, координація в розвитку усного й писемного мовлення.

Специфічні особливості мовлення дітей молодшого дошкільного віку; домінуючий тип мовлення, загальна пом'якшеність мовлення, характеристика словника та граматичної правильності мовлення, ситуативність мовлення, співвідношення соціалізованого й егоцентричного мовлення; провідний вид спілкування як діяльності (А. Є. Аркін, М. І. Лісіна, Д. Б. Ельконін); форми та функції мовлення. Статеві відмінності мовлення хлопчиків і дівчаток. Базисна характеристика мовлення дітей чотирьох років.

Особливості мовлення дітей середнього дошкільного віку. Досягнення мовленнєвого розвитку: надзвичайна мовленнєва активність, нестійкість вимови, словотворчість, допитливість; провідний вид спілкування; специфіка засвоєння словника й граматичної правильності мовлення; співвідношення ситуативного та контекстного мовлення (З. Істоміна і Г. М. Леушина); поява, нових типів зв'язного мовлення; функції й форми мовлення. Базисна характеристика мовлення дітей п'яти років.

Характеристика мовлення дітей старшого дошкільного віку. Досягнення в розвитку мовлення дітей цього віку. Провідний вид спілкування. Функції й форми мовлення. Періодизація мовленнєвого розвитку дітей (А. К. Маркова, Т. О. Пироженко, Д. Б. Ельконін). базисна характеристика мовлення випускника дошкільного закладу освіти.

Принципи засвоєння й навчання дітей рідної мови. Урахування загальнодидактичних принципів навчання: принцип виховуючого

навчання, єдності навчання з життям, теорії з практикою, усвідомленість, послідовність, систематичність, науковість, наочність, творча активність, доступність, міцність засвоєння знань, урахування індивідуальних особливостей дітей.

Закономірності розвитку й навчання дітей рідної мови, управління мускулами мовного апарату, засвоєння лексичних і граматичних значень, виразності мови, чуття мови, координація в розвитку усної й писемної мови.

Методичні принципи навчання. Загальні принципи: уваги до матерії мови, розуміння мовних значень, оцінки виразності мови, розвитку чуття мови, випереджувального розвитку усної мови, поступового прискорення темпів збагачення мови.

Часткові методичні принципи: комунікативна спрямованість навчання, навчання мови як діяльності, активна мовна практика, організація спостережень над мовним матеріалом, комплексний підхід до розвитку всіх аспектів мови, мотивація мовної діяльності, вплив художньої літератури на мовний розвиток дітей.

ТЕМА 3. Становлення методики розвитку мови як науки дошкільної лінгводидактики в Україні

Становлення теорії й методики розвитку мови як науки в дожовтневий період. Погляди Я. А. Коменського на навчання дітей рідної мови. Його роботи «Материнська школа» та «Чуттєвий світ у картинках». Вклад В. Одоєвського в розвиток і становлення методики. Книга В. Одоєвського «Наука до науки». Розмови з дітьми та вимоги щодо їх проведення. Казки В. Одоєвського.

І. Срезневський і його книга «Про вивчення рідної мови взагалі й особливо в дитячому віці». Правила розвитку мовлення.

Учення К. Ушинського про рідну мову. Стаття й книга «Рідне слово». Лінгводидактична концепція К. Д. Ушинського.

Розвиток методики навчання рідної мови й ознайомлення з навколишнім світом у кінці XIX – на початку XX ст. Внесок Є. Водозової, А. Симонович, Л. Шлегер у методику розвитку мови дітей.

Книги Є. Тихеевої «Розвиток мови дітей» та «Ігри і заняття з маленькими дітьми». Діяльнісний підхід до розвитку мовлення дітей. Є. Тихеева про засоби й методи навчання дітей рідної мови.

Становлення та розвиток дошкільної лінгводидактики в Україні в XIX – першій половині XIX ст. Софія Русова – фундатор методики навчання дітей рідного мовлення в українському дитячому садку.

Концепція мовної освіти дітей дошкільного віку в Україні: єдність біологічного й соціального в мовленнєвому розвитку дітей; співвідношення діалектного та літературного мовлення; форми й методи навчання дітей рідної мови.

В. Сухомлинський та його лінгводидактичні погляди. Книга «Серце віддаю дітям». Навчання дітей шести років рідної мови в школі під блакитним небом.

ТЕМА 4. Сучасні дослідження з проблеми дошкільної лінгводидактики

Сучасні дослідження з проблеми дошкільної лінгводидактики в Україні: розвиток мовлення в дітей раннього віку (А. М. Богущ, Г. Ф. Лоза, Т. Шауменко та ін.), розвиток зв'язного мовлення (В. Г. Захарченко, А. А. Зрожевська, С. В. Ласунова, О. М. Лещенко, Н. І. Луцан, Н. В. Малиновська, Н. П. Орланова, Т. Г. Постоян, Л. Д. Фесенко, Г. В. Чулкова й ін.); виховання звукової культури мовлення та його виразності (О. П. Аматыєва, В. Є. Борова, О. Л. Жильцова, О. С. Трифонова й ін.); формування граматичної правильності мовлення (А. М. Богущ, Л. О. Калмикова, К. Л. Крутій, Н. Лопатинська, Н. В. Маковецька, Г. Шіколайчук, Т. В. Сорочан та ін.); словесна творчість й образне мовлення (Н. В. Гавриш, Ю. А. Руденко та ін.); лексична робота з дітьми дошкільного віку (А. П. Іваненко, В. І. Коник, Н. Р. Кирста, І. О. Луценко, І. М. Непомняща, Н. П. Савельєва й ін.); становлення та розвиток української дошкільної лінгводидактики (А. М. Богущ, Н. В. Малиновська й ін.).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Змістова характеристика навчання дітей рідної мови

ТЕМА 5. Завдання, зміст та засоби навчання дітей рідної мови

Значення рідної мови у вихованні дітей. Завдання дошкільних закладів у розвитку мовлення: розвиток загальної мовної культури й культури спілкування, розвиток зв'язного мовлення (діалогічного та монологічного), збагачення, уточнення й закріплення словника, виховання звукової культури мовлення, формування граматичної правильності мовлення, ознайомлення дітей із художньою літературою,

навчання грамоти. Зміст і завдання роботи з розвитку мовлення. Базовий компонент дошкільної освіти. Базова програма та варіативні програми розвитку мовлення дітей. Наукові основи й структура базової програми.

Засоби реалізації програми. Мовлення вихователя як засіб розвитку мовлення дітей. Значення мовлення вихователя й вимоги до нього: змістовність, точність, логічність, доступність, багатство словника, чиста звуковимова, виразність, образність, відповідність нормам літературної вимови. Вимоги до мовлення дітей. Технічні засоби навчання, їх значення й місце на заняттях з ознайомлення з довкіллям та з художньою літературою. Художня література й організація спілкування дітей як засіб розвитку мовлення.

Умови успішного виконання програми з розвитку мовлення. Дидактичний та наочний матеріал із розвитку мовлення.

ТЕМА 6. Форми навчання дітей рідної мови

Форми роботи з розвитку та навчання рідної мови в дошкільному закладі: навчання на заняттях, навчання й розвиток мовлення дітей у повсякденному житті.

Заняття як основна форма навчання дітей рідної мови. Види занять. Особливості занять із розвитку мовлення. Специфіка занять у різновікових і цілодобових групах дошкільного закладу.

ТЕМА 7. Методи й прийоми розвитку та навчання дітей рідної мови

Методи й прийоми розвитку та навчання рідної мови в дошкільному закладі. Загальне поняття про методи й прийоми. Наочні методи навчання, їх характеристика. Взаємозв'язок слова та наочності. Словесні методи навчання, їх характеристика. Практичні та ігрові методи навчання, їх характеристика. Взаємозв'язок і взаємозалежність методів навчання.

Прийоми навчання дітей рідної мови. Зразок мовлення вихователя й вимоги до нього. Запитання вихователя й вимоги до них. Вимоги до відповідей дітей.

Умови успішного виконання програми з розвитку мовлення. Дидактичний та наочний матеріал із розвитку мовлення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Основні напрями розвитку мовлення та методики навчання дітей рідної мови

ТЕМА 8. Методика розвитку діалогічного мовлення

Поняття зв'язного мовлення. Види зв'язного мовлення (діалогічне, монологічне). Діалог, монолог. Ситуативне й контекстне мовлення. Особливості засвоєння дітьми дошкільного віку зв'язного мовлення. Сучасні дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення.

Методика розвитку діалогічного мовлення. Завдання й зміст розвитку діалогічного мовлення в дошкільному закладі. Розмова вихователя з дітьми в повсякденному спілкуванні – метод розвитку діалогічного мовлення. Вимоги до організації розмов, їх тематика й зміст у кожній віковій групі. Методика організації та проведення розмов із дітьми. Прийоми активізації мовлення мовчазних і сором'язливих дітей.

Бесіда – основний метод розвитку діалогічного мовлення. Види, зміст і тематика бесід. Значення бесід для розумового, морального та естетичного розвитку дітей.

Методика проведення бесіди: підготовка вихователя й дітей до бесіди, добір наочного, дидактичного, ілюстративного матеріалу та технічних засобів навчання до бесіди. Структура бесіди. Методичні прийоми розвитку діалогічного мовлення дітей у процесі бесіди. Види запитань вихователя. Вимоги до запитань та відповідей дітей.

Методи формування потреби в мовленнєвому спілкуванні. Зміст роботи з формування мовленнєвого спілкування. Чинники комунікативної компетентності. Когнітивно-комунікативна, орієнтувально-планувальна, організаційно-комунікативна, мовленнєва, комунікативно-мовленнєва. Методи формування культури діалогічного спілкування в дітей.

ТЕМА 9. Методика навчання дітей монологічного мовлення

Методика навчання дітей монологічного мовлення (розповідання). Зміст і завдання навчання дітей монологічного мовлення. Характеристика методів, прийомів навчання дітей монологічного мовлення. Види розповідей, їх класифікація, послідовність уведення різних видів розповідей, їх місце на заняттях із розвитку мовлення.

Навчання дітей розповідання за дидактичними картинками. Значення картин у навчанні розповідання. Види розповідей за змістом

картин. Методика навчання описових розповідей за картиною. Сюжетні й творчі розповіді. Місце розповідей за дидактичними картинами в структурі заняття з розвитку мовлення. Методика навчання дітей розповідання за картинами в різних вікових групах.

Навчання дітей розповідання за іграшками. Види розповідей. Описові розповіді, їх структура й прийоми навчання. Сюжетні розповіді за однією іграшкою та набором іграшок (за ігровою сюжетною обстановкою). Добір іграшок, вимоги до них. Прийоми навчання розповідання за іграшками в різних вікових групах.

Розповіді дітей із досвіду. Значення цього виду розповідей, вимоги до них. Тематика розповідей. Роль сенсорного досвіду в складанні розповідей. Методичні прийоми навчання розповідання із власного досвіду: зразок розповіді, план, вказівки. Методика навчання дітей складання листів. Добір матеріалу для змісту листа. Структура заняття й прийоми керівництва.

Переказ літературних творів. Суть переказу, його значення для розвитку зв'язного мовлення, пам'яті, мислення. Добір літературних творів для переказу, вимоги до них. Вимоги до дитячих переказів (усвідомленість, послідовність, точність, образність і граматична правильність мови, інтонаційна виразність, елементи творчої доробки). Структурні компоненти заняття. Методичні прийоми навчання дітей переказу: запитання, план, спільний, відображений переказ, підказка, переказ за частинами, за ролями, за малюнками, із використанням ТЗН, ілюстративного матеріалу, від першої особи, переказ з елементами драматизації та навчання творчого розповідання, інсценування. Особливості навчання переказу в різних вікових групах.

Навчання творчого розповідання. Роль чуттєвого досвіду, розвиток самостійності й творчої уяви в процесі розповідей. Види та тематика розповідей: складання розповідей за опорними словами, продовження початку розповіді (казки) вихователя, складання початку до кінцівки розповіді (казки) вихователя, творчі розповіді на тему, розповіді про смішні епізоди про одного героя, розповіді-мініатюри (етюди), самостійне складання казок, небувальщин, складання розповідей, аналогічних прочитаним. Методика проведення кожного з цих видів розповідей. Структурні компоненти заняття й методичні прийоми навчання творчого розповідання. Методика розвитку креативного мовлення в дітей.

Використання сюжетно-рольових, дидактичних ігор, вправ, мовних логічних задач у навчанні зв'язного мовлення, їх види, зміст,

місце на заняттях із розвитку мовлення та в повсякденному спілкуванні. Розповіді дітей вихователю, товаришам. Розвиток пояснювальної, планувальної функцій мовлення на заняттях і в різних видах діяльності. Значення розвитку зв'язного мовлення в підготовці дітей до школи.

ТЕМА 10. *Методика словникової роботи в дошкільному закладі*

Закономірності засвоєння слова дитиною. Перші слова, їх специфіка й особливості. Етапи оволодіння словами. Критика теорії «відкриття В. Штерна та Ш. Бюлера. Оволодіння значенням слова. Лексичне значення слів. Ступені узагальнення слів за значенням (М. М. Кольцова), засвоєння дітьми прямого й переносного значення слів.

Завдання та зміст словникової роботи в різних вікових групах дошкільного закладу. Добір слів для засвоєння дітьми. Словник-мінімум, тематичні словники.

Ускладнення вимог програми до словника дітей у різних вікових групах: розширення словника на основі ознайомлення дітей із новими предметами, явищами оточуючого життя; уведення нових слів у процесі поглиблення знань дітей про предмети, явища та їх відношення, якості, властивості; уведення антонімів, синонімів, порівнянь; розвиток словника в процесі узагальнення уявлень про предмети та явища; уведення слів, що означають елементарні поняття (видові, родові) (В. Логінова).

Принципи словникової роботи: тісний взаємозв'язок роботи слова з фактами реальної дійсності, уведення слів на основі активної пізнавальної діяльності; розв'язання всіх завдань словникової роботи в єдності. Характеристика методів і прийомів словникової роботи.

Ознайомлення дітей із довкіллям – основа словникової роботи.

Провідні принципи ознайомлення дітей з явищами навколишнього світу: тематичне об'єднання, інформативне та емоційне насичення навчального матеріалу; тісний взаємозв'язок із розвитком рідного мовлення й логічного мислення; активна пізнавальна діяльність; відповідність сучасності; урахування культурно-етнографічних особливостей краю; поєднання пізнавальних і виховних завдань (А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик).

Характеристика методів та прийомів ознайомлення дітей із довкіллям і словникової роботи: безпосереднє та опосередковане ознайомлення з предметами та явищами довкілля, розвиток словника.

Методи безпосереднього й дійового пізнання дітьми довкілля та словникової роботи, їх значення в розвитку дитини.

Спостереження – основа формування реалістичних уявлень і понять про навколишній світ: короткочасні й довготривалі; первинні, повторні, підсумкові. Методика проведення спостережень у різних вікових групах: підготовка вихователя, прийоми керівництва спостереженням у різних вікових групах.

Екскурсії-огляди предметів довкілля, їх тематика в різних вікових групах. Вимоги до проведення: добір мовленнєвого ілюстративного матеріалу, прийоми активізації пізнавальної діяльності.

Розглядання предметів і бесіда про них, їх роль в ознайомленні дітей із якостями, властивостями предметів, матеріалів. Завдання й зміст роботи з ознайомлення дітей із предметами в різних вікових групах.

Дидактичні картини та їх місце в ознайомленні дітей із довкіллям і словникової роботи. Серія дидактичних картин для дошкільних закладів. Види дидактичних картин, вимоги до їх змісту довкілля та оформлення для дітей різних вікових груп. Види бесід за сюжетними картинками, методика їх проведення на заняттях ознайомлення з навколишнім. Прийоми активізації дітей під час розглядання дидактичних картин.

Методика використання репродукцій художніх картин для ознайомлення дітей із довкіллям. Види картин. Специфіка занять дітей із сюжетними художніми картинками й портретами.

Методика застосування діафільмів, кінофільмів, телепередач в ознайомленні з навколишнім дітей дошкільного віку.

Методи опосередкованого ознайомлення дітей із довкіллям. Методика читання оповідань і віршів на заняттях ознайомлення з навколишнім світом: структура заняття, прийоми активізації дітей під час читання. Вимоги до вибору творів для читання: доступність для сприймання дітьми, висока художність і виховна значущість твору, динамічність змісту, пізнавальна цінність. Художні твори вітчизняних письменників про працю дорослих, рідний край, Батьківщину, родину, явища та предмети навколишнього світу.

Використання усної народної творчості в словникової роботі з дітьми. Методика загадування й відгадування загадок. Ознайомлення дітей із переносним значенням прислів'їв.

Бесіда як цілеспрямоване обговорення предметів та явищ дійсності. Види бесід: вступні, супроводжуючі діяльність дітей, підсум-

кові або завершальні, узагальнювальні та систематизуючі; із власного досвіду дітей, оцінювального характеру, на встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями, порівняльного характеру. Методика проведення бесід: структура, завдання та методичні прийоми кожного структурного компонента бесіди.

Дидактичні ігри й дидактичні вправи в роботі з дітьми різного віку, їх організація та методика проведення.

Настільно-друковані ігри, народні хороводні ігри і їх місце в словниковій роботі.

Специфіка занять зі словникової роботи, їх види й методика проведення: ознайомлення з якостями та властивостями предметів, заняття на формування понять, узагальнень і класифікацію. Комплексні й тематичні заняття, методика їх проведення.

Методика проведення занять для ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям. Класифікація занять. Методика проведення занять для ознайомлення дітей із предметами та явищами, уточнення й закріплення знань про навколишнє: тематика, завдання, структура занять. Провідні методи навчання в різних вікових групах.

Розвиток словника в різних видах діяльності. Робота над словником на заняттях з усіх розділів програми виховання.

ТЕМА 11. Методика формування граматичної будови мовлення в дітей.

Загальне поняття про граматичну будову мови. Значення засвоєння граматичної будови мови для мовленнєвого розвитку дітей та їх підготовки до школи.

Становлення граматичної будови мови в дітей. Пасивне та активне засвоєння граматики (Д. Ніколенко). О. Гвоздєв про періоди становлення граматичної будови мови. Особливості засвоєння дітьми речень. Оволодіння флексіями, узгодженнями й керуванням (О. Гвоздєв, М. Феофанов, В. Ядешко).

Закономірності засвоєння граматичних значень дітьми дошкільного віку. Типові помилки в мовленні дітей та їх причини. Дослідження формування граматичної правильності мовлення в дітей (Ф. Сохін й інші).

Дитяче словотворення, його характеристика, види, типи, причини цього явища. Книга К. Чуковського «Від 2 до 5». Словесна творчість, її характеристика.

Завдання й зміст формування граматичної правильності мовлення в дітей. Умови, необхідні для засвоєння дітьми норм граматики

(А. Богуш). Шляхи й методи формування граматичної правильності мовлення. Дидактичні ігри, вправи, мовленнєві ситуації, казки, їх місце у формуванні граматичної будови мови. Методика проведення спеціальних занять із формування граматичної правильності мовлення.

Формування граматичної правильності мовлення в процесі режимних моментів та на заняттях з інших розділів програм.

ТЕМА 12. Методика виховання звукової культури

Закономірності засвоєння звука дитиною. Значення домовних проявів у встановленні звукової культури мовлення, їх характеристика. Особливості засвоєння фонем дітьми. Роль слухового й мовно-рухового аналізаторів у засвоєнні дітьми звуків (В. Бельтюков, О. Гвоздєв, Н. Швачкін). Сприймання звуків на слух і їх артикуляція. Усвідомлення звукового аспекту рідного мовлення (О. Гвоздєв, С. Бернштейн, В. Бельтюков, Н. Швачкін, Д. Ельконін, Л. Журова та ін.).

Поняття фонема, звук, звукова культура мовлення: фонетична й орфоепічна правильність мовлення, дикція, мовне дихання, фонематичний і мовний слух. Темп мовлення, сила голосу, інтонаційна виразність мовлення. Характеристика компонентів звукової культури мовлення.

Передумови виховання звукової культури мовлення: розвиток слухового й мовленнєво-рухового аналізаторів, фонематичного слуху, гігієна нервової системи, охорона органів слуху, мовлення, носоглотки; правильне мовлення оточуючих, активна мовленнєва практика, наявність дидактичного матеріалу, спільна робота дошкільного закладу й сім'ї.

Особливості звуковимови дітей різних вікових груп.

Завдання й зміст виховання звукової культури мовлення. Прийоми індивідуальної перевірки звуковимови дітей.

Система роботи щодо виховання звукової культури мовлення: розвиток слухової уваги, фонематичного слуху, мовного дихання, дикції, сили голосу, інтонації.

Дидактичні ігри й вправи у вихованні звукової культури мовлення. Види занять, їх структура, обладнання наочними та дидактичними матеріалами. Методика їх проведення в різновікових групах. Місце малих жанрів фольклору в закріпленні правильної звуковимови (О. С. Трифонова).

Виховання звукової культури мовлення в процесі режимних моментів й на інших заняттях.

Фронтальна та індивідуальна робота з дітьми.

Засоби виразності мовлення, їх характеристика. Методика виховання виразного мовлення в дітей у різних вікових групах.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

Методичне керівництво роботою з розвитку мови в дошкільних навчальних закладах

ТЕМА 13. Теоретичні основи формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку

Художньо-мовленнєва діяльність як педагогічна категорія. Сутність і структура художньо-мовленнєвої діяльності (А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик).

Функції художньо-мовленнєвої діяльності: суспільно-перетворювальна й компенсаторна, пізнавально-евристична, національно-духовна та історична, інформативно-комунікативна, виховна.

Основні змістові лінії художньо-мовленнєвої діяльності: літературно-мовленнєва, образотворчо-мовленнєва, театральна-мовленнєва, музично-мовленнєва діяльність. Зміст і базисні характеристики художньо-мовленнєвої діяльності дітей у базовому компоненті дошкільної освіти та варіативних програмах.

Значення художнього слова у вихованні й мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку. Українські письменники (Г. Сковорода, І. Франко) та вчені (К. Ушинський, О. Ольжич, С. Русова, М. Стельмахович, А. Богуш) про місце й значення фольклору в розвитку мовлення та виховання дітей.

Джерела й жанри художнього читання. Принципи добору літературних творів для читання й розповідання дітям. Принципи ознайомлення дітей із художніми творами. Форми роботи з книгою в дошкільному закладі.

ТЕМА 14. Методика художнього читання й розповідання дітям

Види й типи занять із художньої літератури. Методика їх проведення в різних вікових групах. Специфіка окремих видів занять, їх структура, методичні прийоми роботи. Підготовка вихователя до занять: добір твору, виразне читання, виділення важких слів, добір ілюстрацій, наочності, технічних засобів навчання.

Види бесід після художнього читання. Прийоми ознайомлення дітей із жанрами, композицією, засобами художньої виразності твору, дитячою книгою, її структурою.

Методика проведення етичних бесід: підготовка вихователя та дітей, структура етичної бесіди, прийоми роботи.

Використання творів художньої літератури й малих фольклорних жанрів у повсякденному житті, на заняттях з інших розділів програми.

Методика ознайомлення дітей із поетичними творами. Методика заучування поетичних творів. Значення поезії у вихованні дітей, особливості сприймання й запам'ятовування дітьми віршів. Добір віршів для заучування, вимоги до них. Структура занять із заучування віршів і методичні прийоми їх проведення в різних вікових групах.

Куточок книги в дитячому садку. Значення куточка книги. Зміст та обладнання куточка книги в різних вікових групах. Методика роботи в куточку книги. Літературні та літературно-музичні свята й розваги, їх значення. Тематика, види, зміст літературних ранків і вечорів, методика їх проведення в різних вікових групах.

ТЕМА 15. Розповіді вихователя й дітей за ілюстративним матеріалом

Значення ілюстративного матеріалу в роботі з дітьми. Ілюстрації, їх види, вимоги до них. Методика роботи з книжковими ілюстраціями.

Діафільми й кінофільми в роботі з дітьми в дошкільному закладі. гігієнічні та педагогічні вимоги до організації їх показу. Добір діафільмів і кінофільмів, Методика показу діафільмів та кінофільмів на заняттях і їх використання в повсякденному житті.

Радіослухання й телебачення в дитячому садку. Вимога до організації радіо- й телепередач. Методика їх використання в різних вікових групах.

Розвиток мовлення дітей у процесі театралізації.

Форми та методика організації театральної-ігрової й театральномовленнєвої діяльності в дошкільному закладі: театральна вистава як видовище; гра-драматизація, театралізовані ігри, гра за сюжетом літературного твору як гра для себе; інсценування як підготовлений виступ дітей для глядачів. Завдання й зміст розвитку мовлення в

різних формах театрально-мовленнєвої та театрально-ігрової діяльності в різних вікових групах. Зв'язні висловлювання (за формою), що виникають у процесі театрально-мовленнєвої діяльності: колективні етюди, сюжетоскладання, сценарії, ігрові діалоги, імпровізація монологічних діалогів (Н. Гавриш).

Види театрів: настільний, картонажний, ляльковий, театр іграшок, тіньовий, фланелеграф, пальчиковий театр, театр живих тіней, «театральна антресоля». Методика їх використання в різних вікових групах.

Драматизація та інсценування за змістом художніх творів у різних вікових групах.

ТЕМА 16. *Організація роботи з розвитку мови в дошкільних закладах освіти*

Сутність і завдання педагогічного менеджменту в організації навчально-мовленнєвої діяльності в дошкільному закладі освіти.

Роль старшого вихователя та завідуючої в організації роботи з розвитку мовлення в дошкільному закладі. Форми роботи старшого вихователя й завідуючої. Шляхи підвищення кваліфікації вихователів. Відкриті заняття та режимні моменти з розвитку мовлення, доповіді, консультації, робота методичного об'єднання з розвитку мовлення. Творчі групи.

Планування й облік роботи з розвитку мовлення в календарному, річному та місячних планах. Педагогічний контроль і методична допомога старшого вихователя й завідуючої з розвитку мовлення. Обладнання педагогічного кабінету з розвитку мовлення. Схема контролю, методичні розробки, анотації. Вивчення й узагальнення передового досвіду роботи вихователя з розвитку мовлення. Тематичні облікові щоденники.

Питання методики навчання дітей рідної мови й ознайомлення з навколишнім у роботі методичних кабінетів відділів народної освіти. Форми роботи, їх характеристика. Робота з активом.

Роль сім'ї в розвитку мовлення, реалізації вимог базового компонента дошкільної освіти, мовленнєвій підготовці дитини до школи. Єдність вимог дошкільного навчального закладу й сім'ї до культури дитячого мовлення. Завдання, форми та зміст роботи дитячого садка й сім'ї з розвитку мовлення дітей, які відвідують дошкільні заклади, і тих, які виховуються вдома.

ТЕМА 17. Навчання грамоти

Поняття навчання грамоти. Теоретичні засади навчання грамоти (лінгвістичні, психолого-педагогічні).

Короткий історичний огляд методів навчання грамоти у вітчизняній і зарубіжній педагогіці (К. Ушинський, М. Монтессорі, Макіндер, Жакото). Сучасні варіанти методик навчання грамоти дітей дошкільного віку. Характеристика «Абеток» для дошкільників.

Підготовка руки до письма. Формування графічних навичок письма, їх відмінність від навичок малювання. Завдання й зміст підготовки руки до письма. Гігієнічні та педагогічні вимоги до організації занять. Ознайомлення дітей із зошитом. Специфіка занять із підготовки руки до письма й методика їх проведення у випускній групі дошкільного закладу. Вправи в зошиті.

Види й характеристика наочних, дидактичних посібників, методика їх використання в процесі навчання грамоти. Наступність і перспективність із навчання дітей рідної мови в дошкільних закладах освіти та в першому класі школи. Форми й методи забезпечення наступності та перспективності з навчання дітей і учнів рідної мови.

Мовленнєва готовність дітей до школи. Діагностика їхньої мовленнєвої готовності до школи (А. Богуш).

Підготовка дітей до навчання грамоти в різних вікових групах. Підготовка до навчання грамоти на п'ятому році життя. Завдання й зміст цієї роботи в середній групі. Методика навчання дітей середньої групи звукового аналізу слів.

Зміст і завдання підготовки до навчання грамоти на шостому році життя. Ознайомлення дітей із реченням, його будовою, словом. Складом, звуком, наголосом. Методичні прийоми роботи.

Методика навчання дітей звукового аналізу слів. Методика ознайомлення дітей із голосними, приголосними, твердими, м'якими приголосними звуками, схемою звукового аналізу слів. Специфіка занять.

Методика навчання дітей читання. Методика ознайомлення їх із буквами. Навчання читання слів, речень, текстів. Читання книги.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Теоретико-методологічні засади дошкільної лінгводидактики

ТЕМА 1. Наукові основи методики навчання дітей рідної мови та ознайомлення з явищами навколишнього життя

1. Предмет та завдання курсу.
2. Філософські основи методики.
3. Природничі основи методики.
4. Психологічні основи методики.
5. Лінгводидактичні основи методики розвитку мовлення.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 5–23.

2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 8–31.

3. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 9–92.

4. Методика розвитку речі дітей дошкільного віку / Л. П. Федоренко, Г. А. Фомичева, В. К. Лотарев, А. П. Николаичева. – М. : [б. и.], 1984. – С. 15–16.

5. Маркова А. К. Психологія усвоєння мови як засобу спілкування / А. К. Маркова. – М. : [б. и.], 1974. – С. 30–31.

ТЕМА 2. Закономірності та принципи навчання дітей рідної мови

1. Закономірності навчання дітей рідної мови.
2. Принципи навчання дітей мови.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 5–43.

2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 8–31.

3. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 9–92.

4. Методика розвитку речі дітей дошкільного віку / Л. П. Федоренко, Г. А. Фомичева, В. К. Лотарев, А. П. Николаичева. – М. : [б. и.], 1984. – С. 5–16.

5. Маркова А. К. Психологія усвоєння мови як засобу спілкування / А. К. Маркова. – М. : [б. и.], 1974.

ТЕМА 3. Становлення методики розвитку мови як науки

1. Становлення методики в дожовтневий період.

2. Розвиток методики навчання дітей рідної мови в кінці ХІХ– на початку ХХ ст.

3. Є. І. Тихєєва – основоположник методики розвитку мови дітей дошкільного віку.

4. Внесок В. О. Сухомлинського в розвиток ідей методики навчання дітей рідної мови.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 5–23.

2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 8–31.

3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.

4. Виготський Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.

5. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 9–92.

6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 269 с.

7. Коменский Я. А. Материнская школа или о заботливом воспитании юношества в первые шесть лет / Я. А. Коменский ; [под ред. А. И. Пискунова и др.]. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – С. 211–213.
8. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.
9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – 341 с.
10. Ушинський К. Д. Рідне слово / К. Д. Ушинський // Твори : у 6 т. – К. : Рад. шк., 1955. – Т. 1. – С. 269–278.
11. Ушинский К. Д. Сборник сочинений / К. Д. Ушинский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1947–1949. – Т. 2. – С. 421–500.

ТЕМА 4. Сучасні дослідження з проблеми дошкільної лінгводидактики

1. Науково-теоретичні положення методики розвитку рідної мови (дослідження А. М. Богуш).
2. Мовленнєво-творча діяльність дошкільників (сучасні дослідження Н. Гавриш).
3. Навчання розповіді за картиною та ілюстраціями (О. Білан, Н. Гавриш).

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 5–23.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 18–131.
3. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 9–92.
4. Методика розвитку речи детей дошкольного возраста / Л. П. Федоренко, Г. А. Фомичева, В. К. Лотарев, А. П. Николаичева. – М. : [б. и.], 1984. – С. 15–16.
5. Маркова А. К. Психология усвоения языка как средства общения / А. К. Маркова. – М. : [б. и.], 1974. – С. 30–31.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Змістова характеристика навчання дітей рідної мови

ТЕМА 5. Завдання, зміст та засоби навчання дітей рідної мови

1. Завдання з розвитку мови дітей.
2. Зміст навчання дітей рідної мови.
3. Засоби здійснення програми з розвитку мови.
4. Мова вихователя – засіб навчання дітей рідної мови.
5. Вимоги до мови дітей.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : [б. в.], 1998.
2. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 5–86.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 18–131.
4. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / уклад. А. М. Богуш. – Одеса : Маяк, 1999.
5. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення та навчання дітей рідної мови / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 269 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 214–270.

ТЕМА 6. Форми навчання дітей рідної мови

1. Заняття як основна форма навчання дітей рідної мови.
2. Види й особливості занять із розвитку мови.
3. Специфіка занять із рідної мови в різновікових групах.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : [б. в.], 1998.
2. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 69–99.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 153–194.
4. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / уклад. А. М. Богуш. – Одеса : Маяк, 1999.
5. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення та навчання дітей рідної мови / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. // [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 214–270.

ТЕМА 7. *Методи й прийоми розвитку та навчання дітей рідної мови*

1. Характеристика методів розвитку та навчання дітей рідної мови.
2. Прийоми розвитку мови в дітей.
3. Умови успішного розвитку мови дітей.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : [б. в.], 1998.
2. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 104–112.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 153–194.

4. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / уклад. А. М. Богуш. – Одеса : Маяк, 1999.
5. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення та навчання дітей рідної мови / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 214–270.
9. Закон України «Про дошкільну освіту» // «Дошкільне виховання». – К. : [б. в.], 2001. – С. 4–33.
10. Піроженко Т. Сучасні підходи до мовленнєвого розвитку дітей / Т. Піроженко // Дошкільне виховання. – 2001. – №1. – С.10–11.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Основні напрями розвитку мовлення та методики навчання дітей рідної мови

ТЕМА 8. Методика розвитку діалогічного мовлення

1. Поняття зв'язного мовлення й розвиток мовних функцій.
2. Розмова вихователя з дітьми.
3. Методика проведення бесід із дітьми

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 112–127.
2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 205–214.
3. Бородич А. М. Методика розвитку мови / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6-ти т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.

5. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 9–92; 469–552.

6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.

7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

ТЕМА 9. *Методика навчання дітей монологічного мовлення*

1. Види дитячих розповідей і прийоми навчання розповіді.
2. Методика навчання дітей описових розповідей.
3. Методика роботи з дидактичною картиною.
4. Методика навчання дітей розповідей із власного досвіду.
5. Методика навчання дітей творчої розповіді.
6. Методика навчання переказу художніх творів.
7. Дидактичні ігри та їх роль у розвитку зв'язного мовлення.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 127–174.

2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 205–214.

3. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6-ти т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.

4. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.

5. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

6. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

7. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.

8. Чуковский К. Й. От двух до пяти : кн. для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.

ТЕМА 10. *Методика словникової роботи в дошкільному закладі*

1. Закономірності становлення слова в дітей.
2. Особливості словника дітей і завдання словникової роботи.
3. Принципи словникової роботи.
4. Методи й прийоми словникової роботи та ознайомлення дітей із навколишнім.
5. Бесіда за картинами.
6. Методи опосередкованого ознайомлення дітей із навколишнім.
7. Дидактичні ігри та вправи.
8. Заняття з ознайомлення дітей із навколишнім та заняття зі словникової роботи.
9. Ознайомлення дітей із правилами дорожнього руху.
10. Ознайомлення дітей із правилами пожежної безпеки.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 174–235.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 41–55.
3. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 205–214.
4. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
5. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6-ти т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутії. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. // [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

9. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.

10. Чуковский К. Й. От двух до пяти : книга для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.

ТЕМА 11. *Методика формування граматичної будови мовлення в дітей*

1. Становлення граматичної будови мови в дітей раннього віку.
2. Закономірності засвоєння граматичних значень дітьми дошкільного віку.
3. Типові помилки в мовленні дітей та їх причини.
4. Дитяче словотворення.
5. Шляхи формування граматичної правильності мови в дітей.
6. Методи формування граматичної правильності мови.
7. Заняття з формування граматичної правильності мови.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 174–235.

2. Бородич А. М. Методика розвитку речи / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.

3. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.

4. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

5. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

6. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.

7. Чуковский К. Й. От двух до пяти : кн. для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.

ТЕМА 12. *Методика виховання звукової культури*

1. Поняття звукової культури мови.
2. Особливості звуковимови дітей у різних вікових групах.
3. Методика виховання звукової культури мови в різних вікових групах.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 266–288.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 41–55.
3. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 205–214.
4. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
5. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6-ти т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

Методичне керівництво роботою з розвитку мови в дошкільних навчальних закладах

Тема 13. *Теоретичні основи формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку*

1. Форми організації художньо-мовленнєвої діяльності.
2. Методика ознайомлення дітей із малими фольклорними жанрами.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 288–325.
2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 103–217.
3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.
6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 612–646.
8. Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей / Н. С. Карпинская. – М. : Просвещение, 1972. – 183 с.
9. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.
10. Чуковский К. Й. От двух до пяти : кн. для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.
11. Ушакова О. С. Знакомим дошкольников с литературой / О. С. Ушакова, Н. В. Гавриш. – М. : [б. и.], 1998.

ТЕМА 14. Методика художнього читання й розповідання дітям

1. Особливості сприймання дітьми художніх творів.
2. Методика художнього читання й розповідання.
3. Методика проведення бесід на морально-етичні теми.
4. Методика роботи з поетичними творами в дитячому садку.
5. Робота в куточку книги.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 288–325.
2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 103–217.
3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.
6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 612–646.
8. Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей / Н. С. Карпинская. – М. : Просвещение, 1972. – 183 с.
9. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.
10. Чуковский К. Й. От двух до пяти : книга для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.
11. Ушакова О. С. Знакомим дошкольников с литературой / О. С. Ушакова, Н. В. Гавриш. – М. : [б. и.], 1998.

ТЕМА 15. Розповіді вихователя й дітей за ілюстративним матеріалом

1. Методика роботи з ілюстраціями в дитячому садку
2. Методика показу діафільмів і кінофільмів.
3. Драматизація та інсценування художніх творів.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 174–325.
2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 220–249.
3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
4. Виготский Л.С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутії. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
7. Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей / Н. С. Карпинская. – М. : Просвещение, 1972. – 183 с.
8. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.
9. Чуковский К. Й. От двух до пяти : книга для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.

ТЕМА 16. *Організація роботи з розвитку мови в дошкільних закладах освіти*

1. Планування роботи з розвитку мови.
2. Роль завідуючого та старшого вихователя в організації роботи з розвитку мови в дитячому садку.
3. Робота з розвитку мови у відділах народної освіти.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 343–355.
2. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 256–257.

ТЕМА 17. Навчання грамоти

1. Теоретичні основи навчання грамоти.
2. Історичний огляд методів навчання грамоти.
3. Експериментальні дослідження навчання грамоти дітей на сучасному етапі.
4. Методика навчання дітей звукового аналізу слів.
5. Методика навчання читання.
6. Підготовка руки дитини до письма.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 359–379.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 41–55.
3. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 205–214.
4. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. в.], 1984. – С. 99–100.
5. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 605–704.
9. Карабаєва І. Я вчуся читати і писати / І. Я. Карабаєва // Дошкільне виховання. – 2000. – № 9. – С. 6–7.
10. Лебидинець С. Буде правильна вимова, буде правильне письмо / С. Лебидинець // Дошкільне виховання. – 2003. – № 5.
11. Цінник М. Чарівні кубики вчать читати / М. Цінник // Дошкільне виховання. – 2000. – № 3.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Теоретико-методологічні засади дошкільної лінгводидактики

Практичне заняття № 1

Тема. *Наукові основи методики навчання дітей рідної мови та ознайомлення з явищами навколишнього життя*

Мета: оволодіти теоретичними основами методики розвитку мови.

План

1. Предмет та завдання курсу.
2. Філософські основи методики.
3. Природничі основи методики.
4. Психологічні основи методики.
5. Лінгводидактичні основи методики розвитку мовлення.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 5–23.
2. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 9–92.
3. Методика розвитку речі дітей дошкільного віку / Л. П. Федоренко, Г. А. Фомичева, В. К. Лотарев, А. П. Николаичева. – М. : [б. и.], 1984. – С. 15–16.
4. Маркова А. К. Психология усвоения языка как средства общения / А. К. Маркова. – М. : [б. и.], 1974. – С. 30–31.
5. Федоренко Л. Закономерности усвоения родной речи / Л. Федоренко. – М. : [б. и.], 1984. – С. 9.

Практичне завдання

1. Наведіть приклади народних прислів'їв та приказок про значення праці.
2. Опишіть, як долучати дошкільників до мовленнєвого етикету народу.

Практичне заняття № 2

Тема. *Історичний огляд становлення дошкільної лінгводидактики*

Мета: ознайомити студентів із розвитком методики навчання дітей рідної мови як науки в різні історичні періоди.

План

1. Становлення методики в дожовтневий період.
2. Погляди Я. А. Коменського на навчання дітей рідною мовою. Роботи Я. А. Коменського «Материнська школа» та «Видимий світ у малюнках».
3. Внесок В. Ф. Одоєвського в розвиток і становлення методики розвитку рідної мови. Книга В. Ф. Одоєвського «Наука до науки».
4. І. І. Срезневський та його книга «Про вивчення рідної мови взагалі й особливо в дитячому віці». Правила розвитку мовлення.
5. Учення К. Д. Ушинського про рідну мову. Книга «Рідне слово», її структура.
6. Педагогічні погляди Є. М. Водовозової на виховання й розвиток дітей дошкільного віку.
7. Розвиток методики навчання дітей рідної мови в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.
8. Є. І. Тихеева – основоположник методики розвитку мови дітей дошкільного віку.
9. Внесок В. О. Сухомлинського в розвиток ідей методики навчання дітей рідної мови.

Література

1. Богуш А. М. та ін. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 36–62.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 18–31.
3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
5. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 99–212.

6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 269 с.
7. Коменский Я. А. Материнская школа или о заботливом воспитании юношества в первые шесть лет / Я. А. Коменский // [под ред. А. И. Пискунова и др.]. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – С. 211–213.
8. Тихеева Е. И. Родная речь и пути к ее развитию / Е. И. Тихеева. – СПб. : [б. и.], 1913. – С. 33.
9. Тихеева Е. И. Тихеева развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.
10. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – 341 с.
11. Ушинський К. Д. Рідне слово / К. Д. Ушинський // Твори : у 6 т. – К. : Рад. шк., 1955. – Т. 1. – С. 269–278.
12. Ушинский К. Д. Сборник сочинений / К. Д. Ушинский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1947–1949. – Т. 2. – С. 421–500.

Практичне завдання

1. З'ясуйте, які ідеї стосовно народної дородової педагогіки висловлював О. Духнович.
2. Розкрийте зміст складових частин морального виховання дошкільників в українській родині.

Практичне заняття № 3

Тема. Завдання, зміст, форми й засоби розвитку мови. Базовий компонент дошкільної освіти

Мета: ознайомити студентів із завданнями, змістом та формами навчання дітей рідної мови.

План

1. Завдання з розвитку мови дітей.
2. Зміст навчання дітей рідної мови.
3. Засоби здійснення програми з розвитку мови.
4. Мова вихователя – засіб навчання дітей рідної мови.
5. Вимоги до мови дітей.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : [б. в.], 1998.

2. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 69–99.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 153–194.
4. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / [уклад. А. М. Богуш]. – Одеса : Маяк, 1999.
5. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення та навчання дітей рідної мови: мета і завдання / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 214–270.
9. Закон України «Про дошкільну освіту» // Дошкільне виховання. – К. : [б. в.], 2001. – С. 4–33.
10. Піроженко Т. Сучасні підходи до мовленнєвого розвитку дітей / Т. Піроженко // Дошкільне виховання. – 2001. – № 1. – С. 10–11.
11. Художественное творчество в детском саду / под ред. Н. В. Ветлугиной. – 1974.

Практичне завдання

1. Які етапи трудового виховання малят виділено в народній дошкільній етнопедагогіці?
2. Поясніть походження й значення українського народного вислову: «Пророк Наум веде на ум», «Прийшов Наум – берись за ум».

Практичне заняття № 4

Тема. *Форми роботи з розвитку мовлення та ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі*

Мета: удосконалення вмінь студентів характеризувати заняття, їх види та особливості проведення в різновікових групах.

План

1. Типи та види занять із розвитку мови, їх характеристика.
2. Вимоги до мовленнєвих занять.
3. Повсякденне життя – форма закріплення набутих знань.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : [б. в.], 1998.
2. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 69–99.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 153–194.
4. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / [уклад. А. М. Богуш]. – Одеса : Маяк, 1999.
5. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення та навчання дітей рідної мови: мета і завдання / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 214–270.

Практичне завдання

1. З'ясуйте роль музично-пісенного та танцювального надбання українського народу в розвитку естетичного смаку й художньо-творчих проявів дитини.
2. Як ви розумієте навчальний народний вислів: «Не ім'я красить людину, а людина – ім'я»?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Змістова характеристика навчання дітей рідної мови

Практичне заняття № 5

Тема. *Оволодіння методикою навчання дітей діалогічного мовлення*

Мета: оволодіння методикою діалогічного мовлення.

План

1. Поняття зв'язного мовлення й розвиток мовних функцій.
2. Розмова вихователя з дітьми – метод діалогічного мовлення.
3. Стаття В. Ф. Одоєвського «Розмови з дітьми». Книга «Наука до науки».
4. Бесіди з дітьми.
5. Види бесід (*вступна, супровідна, завершальна; залежно від змісту бесід можна виділити такі їх види: за змістом картин, за художнім твором, на тему досвіду дітей*) і тематика бесід про довкілля (*за характером теми бувають широкі («Пори року») і вузькі («Осінь», «Весна»*), їх місце в педагогічному процесі ДНЗ.
6. Структура бесіди (*початок бесіди, основна й завершальна частини*). Методика проведення бесіди.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 112–127.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 205–214.
3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

Практичне завдання

1. Виписати з програми навчання та виховання «Малятко» завдання з розвитку діалогічного мовлення. Порівняйте їх за схемою:

Назва програми, автор, видання	Назва розділу за програмою	Завдання розвитку діалогічного мовлення			
		молодша група	середня група	старша група	підготовча група

Завдання для педагогічної практики

1. Запишіть та проаналізуйте діалогічне мовлення дітей. Задля цього запропонуйте такі уявлювані ситуації.

– Уяви собі, що ви грались із дітьми в пісочниці й ти випадково наступив на будову свого товариша. Попроси пробачення в Тараса, запропонуй свою допомогу.

– Уяви собі, що в тебе день народження. Зберуться твої друзі. Запроси Зіну та Олю до себе на день народження.

– Уяви собі, що в групу прийшов новенький хлопчик. Ти його зустрів. Із чого б ти почав свою розмову?

– Уяви собі, що у твого товариша – дві гарні машинки (ляльки). Тобі дуже захотілося погратися ними. Що б ти зробив? Як би ти попросив іграшку в товариша?

– Ось телефон. Уяви собі, що ти телефонуєш бабусі в село. Уяви, що я бабуся. Поговори зі мною.

Практичне заняття № 6

Тема. *Методика навчання дітей монологічного мовлення*

Мета: оволодіння методикою монологічного мовлення.

План

1. Види дитячих розповідей та їх класифікація. Прийоми навчання розповідання.

2. Методика навчання описових розповідей (за іграшками, картинками, предметами).

3. Методика навчання розповідання за дидактичними картинками.

4. Методика складання розповідей із власного досвіду (*розповіді з власного досвіду та їх види: розповіді за темою, розповіді про ціка-*

вий випадок із життя без обмеження конкретною темою, складання листів дітьми із записом вихователя).

5. Навчання дітей творчого розповідання (фактична розповідь-переказ, сюжетна розповідь із досвіду, опис по пам'яті; творча розповідь).

Види творчих розповідей:

а) *на наочній основі*: складання дітьми сюжетних розповідей про іграшки (про одну та за сюжетною ігровою ситуацією), придумування початку або кінця подій, зображених на картині, описові розповіді про природу

б) *на словесній основі*: придумування кінця до початку розповіді чи казки вихователя, розповідь на тему, запропоновану вихователем, самостійне складання дітьми казок).

6. Прийоми навчання дітей переказування художніх творів (навідні та підказні запитання, заохочення, підказування, спільне переказування вихователя й дитини, відображене переказування).

7. Дидактичні ігри та вправи на закріплення навичок розповідання.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 127–174.

2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 205–214.

3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 205–214.

4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.

5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.

6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

8. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.

9. Чуковский К. Й. От двух до пяти : книга для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.

Практичне завдання

1. Випишіть із програми та зробіть аналіз змісту розвитку мовнологічного мовлення дітей (схема вказана вище).
2. Складіть зразок описової розповіді про іграшку за поданим планом: а) назва іграшки; б) зовнішні ознаки (якого кольору; форми) та властивості; в) матеріал, із якого її зроблено; г) функціональні властивості іграшки (як нею можна гратися, які виконує функції).
3. Випишіть 1–2 дидактичні гри та дидактичну вправу на розвиток зв'язного мовлення дітей.
4. Складіть зразок розповіді вихователя про цікавий випадок із життя.

Завдання для педагогічної практики

1. Прочитайте фрагмент заняття з розвитку мовлення:

Хід заняття

На дошці виставлено сюжетні картинки на тему «У лісі» із зображенням дітей, які виконують різні дії в лісі: збирають ягоди, гриби, заблукали, розглядають їжачка тощо. Вихователька пропонує послухати початок розповіді «Пригода в лісі...»

Визначте вид розповіді, пропонованої на цьому занятті (фактична, творча; із власного досвіду, на тему, продовження розповіді вихователя; сюжетна, описова).

Складіть початок розповіді вихователя на тему «Пригода в лісі». Продовжіть конспект заняття.

2. Прочитайте фрагмент опису заняття.

Хід заняття

На дошці – знайома картина. Пропонується загадка: «Швидкий стрибок, теплий пушок, червоний очок». (Кріль.) Вихователь звертає увагу дітей на картину: «Кого ви бачите на картині? Що робить крільчиха? І чому роблять її малята? Які вуха в кролів? Де в них вуса? Яка в кролів шерсть? Якого вона кольору? Що лежить у клітці? Що їдять кролі?» Зразок опису: «Це – крільчиха, У неї – кроленята: вони такі самі, як мати, тільки маленькі. Вуха в них довгі, хвостики короткі, очі – круглі. Кроленята, як і мати, їдять траву. Жує кроленя травинку, мордочка ходить в різні боки, а травинка в рот лізе й лізе. Із задоволенням вони їдять моркву, хліб, капусту». Діти описують картину за зразком вихователя.

Із якої серії ця картина? Хто її автор? Яка назва картини?

У якій віковій групі можна провести це заняття? Як би ви його закінчили?

3. Визначте програмні завдання, вікову групу, вид розповіді та складіть конспект заняття за запропонованим зразком розповіді вихователя.

«У нас удома живе котик Мурко. Він чорний, тільки кінчик хвостика білий. Шерсть у нього пухнаста, м'яка, тепла. Спить Мурко на килимку, їсть суп, картоплю, ковбасу, любить молоко. Коли Мурко голодний, він просить їсти: «Няв-няв!» Коли поїсть, ляже на килимок і співає пісеньку: «Мур-мур-мур».

Практичне заняття № 7

Тема. *Завдання, зміст та форми словникової роботи*

Мета: засвоєння знань змісту форм та закономірностей оволодіння словом дитиною.

План

1. Засвоєння знань змісту форм та закономірностей оволодіння словом дитиною.

2. Етапи оволодіння словом дитиною (А. К. Маркова, Г. М. Ляміна, М. І. Красногорський).

3. Перші слова та їх характеристика. Теорія «відкриття» В. Штерна й Ш. Бюлер. Автономне (У. Еліасберг), «мале» (О. Ієсперсен) мовлення (С. Л. Рубінштейн, Л. С. Виготський). Кількісний склад словника дітей раннього віку. Особливості словника дітей дошкільного віку.

4. Оволодіння дітьми значенням слова. Ступені узагальнення слів за значенням (Л. С. Виготський, М. Кольцова, А. П. Іваненко).

5. Пряме та переносне значення слова. Наукові й життєві поняття (Л. С. Виготський). Специфіка їх засвоєння дітьми.

6. Принципи словникової роботи в дитячому садку. Словник активний, пасивний. Тематичні словники. Словники- мінімуми.

7. Завдання словникової роботи в ДНЗ.

8. Форми й методи словникової роботи.

9. Заняття з ознайомлення дітей із навколишнім світом:

а) ознайомлення дітей із якостями та властивостями предметів;

- б) формування узагальнень, класифікації та наукових понять;
- в) ознайомлення дітей із предметами і явищами (В. Й. Логінова).

4. Класифікація дидактичних вправ зі словникової роботи (Є. І. Тихеева).

5. Словникова робота в процесі режимних моментів і на заняттях з інших розділів програми.

6. Дидактичні ігри та вправи в словниковій роботі з дітьми, види дидактичних ігор і їх специфіка.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 174–235.

2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 41–55.

3. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дош. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 205–214.

4. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.

5. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.

6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.

7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. // [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

9. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.

10. Чуковский К. Й. От двух до пяти : кн. для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.

Практичне завдання

1. Зробіть порівняльний аналіз змісту словникової роботи за такою схемою:

Назва програми	Назва розділу	Молодша група	Середня група	Старша група	Підготовча група

2. Проведіть тематичне заняття на ознайомлення дітей із якостями та властивостями предметів.

3. Уважно прочитайте подані конспекти занять з ознайомлення дітей із навколишнім світом та визначте, до якої групи вони належать.

4. Виписати одну дидактичну гру зі словникової роботи.

5. Скласти одну дидактичну вправу на закріплення словника відповідно до схеми: назва вправи, мета, словник, зміст вправи.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Основні напрями розвитку мовлення та методики навчання дітей рідної мови

Практичне заняття № 8

Тема. *Методи безпосереднього ознайомлення дітей із навколишнім та опосередковані методи закріплення знань про довкілля*

Мета: оволодіння опосередкованими методами закріплення знань про довкілля.

План

1. Безпосередні методи ознайомлення з довкіллям:

- а) спостереження;
- б) екскурсії за межі дитячого садка, екскурсії-огляди,
- в) розглядання предметів та бесіда про них;
- г) бесіда за дидактичними картинками;
- г) специфіка роботи з репродукціями художніх картин.

2. Опосередковані методи:

а) читання художніх оповідань та віршів пізнавальної спрямованості;

б) відтворювальна бесіда;

в) усна народна творчість (малі жанри фольклору та їх місце в словниковій роботі з дітьми: загадки, прислів'я тощо. Методика їх використання);

г) словесні дидактичні ігри.

3. Ознайомлення дітей із правилами дорожнього руху.

4. Ознайомлення дітей із правилами пожежної безпеки.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 174–235.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 41–55.
3. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошкільної освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 205–214.
4. Бородич А.М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
5. Виготский Л.С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

Практичне завдання

1. Розробити конспект заняття «Розглядання українського національного посуду та бесіда про нього» для старшої групи.

Практичне заняття № 9

Тема. *Методика формування граматичної будови мови*

Мета: засвоєння методики формування граматично правильної мови

План

1. Становлення граматичної будови мови в дітей раннього віку.
2. Закономірності засвоєння граматичних значень дітьми дошкільного віку.
3. Типові помилки в мовленні дітей та їх причини.

4. Дитяче словотворення.
5. Шляхи формування граматичної правильності мови в дітей.
6. Методи формування граматичної правильності мови.
7. Заняття з формування граматичної правильності мови.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 174–235.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 41–55.
3. Бородич А. М. Методика розвитку мови / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
4. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
5. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
6. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. // [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

Практичне заняття № 10

Тема. *Методика виховання звукової культури мови в різних вікових групах*

Мета: оволодіння методикою формування звукової правильності мови.

План

1. Поняття звукової культури мови.
2. Особливості звуковимови дітей у різних вікових групах.
3. Методика виховання звукової культури мови в різних вікових групах.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 266–288.

2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 55–59.

3. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 205–214.

4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.

5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.

6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. // [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Видавничий дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

Практичне заняття № 11

Тема. *Методика художнього читання й розповідання*

Мета: оволодіти методикою художнього читання й розповідання дітям дошкільного віку.

План

1. Особливості сприймання дітьми художніх творів.
2. Методика художнього читання й розповідання.
3. Методика проведення бесід на морально-етичні теми.
4. Методика роботи з поетичними творами в дитячому садку.
5. Робота в куточку книги.
6. Методика роботи з ілюстраціями в дитячому садку.
7. Методика показу діафільмів і кінофільмів.
8. Драматизація та інсценування художніх творів.
9. Види театрів.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 288–325.

2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 103–217.
3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
4. Виготский Л.С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.
6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 612–646.
8. Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей / Н. С. Карпинская. – М. : Просвещение, 1972. –183 с.
9. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.
10. Чуковский К. Й. От двух до пяти : кн. для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.
11. Ушакова О. С. Знакомим дошкольников с литературой / О. С. Ушакова, Н. В. Гавриш. – М. : [б. и.], 1998.

Практичне заняття № 12

Тема. Методика навчання грамоти в дошкільному закладі

Мета: оволодіти методикою навчання грамоти дітей дошкільного віку.

План

1. Теоретичні основи навчання грамоти.
2. Історичний огляд методів навчання грамоти.
3. Експериментальні дослідження навчання грамоти дітей на сучасному етапі.
4. Методика навчання дітей звукового аналізу слів.
5. Методика навчання читання.
6. Підготовка руки дитини до письма.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 359–391.
  2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 103–217.
  3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
  4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
  5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
  6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
  7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 612–646.
  8. Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей / Н. С. Карпинская. – М. : Просвещение, 1972. – 183 с.
  9. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.
  10. Чуковский К. Й. От двух до пяти : кн. для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.
- Ушакова О. С. Знакомим дошкольников с литературой / О. С. Ушакова, Н. В. Гавриш. – М. : [б. и.], 1998.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

Методичне керівництво роботою з розвитку мови в дошкільних навчальних закладах

Практичне заняття № 13

Тема. Завдання та зміст роботи із розвитку мовлення й ознайомлення з навколишнім середовищем у дошкільному закладі

Мета: оволодіння вмінням здійснювати аналіз змісту та завдань із методики розвитку мови дітей.

План

1. Завдання та зміст роботи з розвитку мовлення дітей у ДНЗ (загальні, часткові, спеціальні).
2. Мова вихователя та дітей. Вимоги до мови педагога й дітей. Культура українського мовлення.
3. Аналіз варіативних програм (відповідних розділів) навчання та виховання у ДНЗ.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 359–391.
2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 103–217.
3. Бородич А. М. Методика розвитку мови / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.
4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. Богуш А. М.]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 612–646.
8. Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей / Н. С. Карпинская. – М. : Просвещение, 1972. – 183 с.
9. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.
10. Чуковский К. Й. От двух до пяти : книга для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.
11. Ушакова О. С. Знакомим дошкольников с литературой / О. С. Ушакова, Н. В. Гавриш. – М. : [б. и.], 1998.

Методичні рекомендації

Зробіть письмовий аналіз варіативних програм навчання та виховання дітей (відповідних розділів: Розвиток мови. Ознайомлення з навколишнім. Художня література. Грамота) за такою схемою:

Назва програми, автори	Назва розділу	Підрозділи	Із якого віку	Позитивні сторони	Негативні сторони

Практичне завдання

Практичне заняття № 14

Тема. *Навчання грамоти*

Мета: оволодіти методикою навчання грамоти дітей дошкільного віку.

План

1. Спостереження заняття з розвитку звукового аналізу слів у дитячому садку. Аналіз заняття.
2. Спостереження заняття з підготовки руки дитини до письма. Аналіз заняття.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 359–379.
2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 205–214.
3. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
4. Дитина в дошкільні роки / Наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
5. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. // [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 605–704.

6. Карабаєва І. Я вчуся читати і писати / І. Я. Карабаєва // Дошкільне виховання. – 2000. – № 9. – С. 6–7.

7. Цінник М. Чарівні кубики вчать читати / М. Цінник // Дошкільне виховання. – 2000. – № 3.

Методичні рекомендації

Закріпити поняття звукового аналізу слів, методику навчання читання. Підготувати наочність із новітньої технології М. Зайцева (кубики, таблиці, каси).

Практичне заняття № 15

Тема. *Розповіді вихователя та дітей за ілюстративним матеріалом*

Мета: оволодіти практичними навичками роботи з технічними засобами навчання дітей рідної мови.

План

1. Робота студентів із технічними засобами (фільмоскопи, кодоскопи, кінопроектори, програвачі, комп'ютерна техніка).

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 174–235.

2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 220–249.

3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.

4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т.3. – С.176.

5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.

6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

7. Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей / Н. С. Карпинская. – М. : Просвещение, 1972. –183 с.

8. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.

9. Чуковский К. Й. От двух до пяти : книга для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.

Методичні рекомендації

Виписати з методичної літератури методичні вказівки з використання технічних засобів у дошкільному навчальному закладі.

Практичне заняття № 16

Тема. *Методика художнього читання й розповідання дітям*

Мета: оволодіти методикою та практичними навичками ознайомлення дітей із художньою літературою й розповідання дітям.

План

1. Спостереження різних видів занять із розділу «Художня література» в дошкільному закладі.
2. Аналіз занять.
3. Виготовлення проспектів та ескізів обладнання куточків книги.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 174–235.

2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 220– 249.

3. Бородич А. М. Методика розвитку речи / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984.– С. 99–100.

4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С.176.

5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К.: «Освіта», 1993. – 270 с.

6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

7. Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей / Н. С. Карпинская. – М. : Просвещение, 1972. – 183 с.

Методичні рекомендації

Активізувати опорні знання з теми «Методика художнього читання й розповідання дітям»

Практичне заняття № 17

Тема. Заняття з виховання звукової культури мовлення дітей

Мета: оволодіння методикою проведення занять зі звукової культури мовлення.

План

1. Спостереження занять із виховання звукової культури мовлення у дітей.

Запис та їх аналіз.

2. Запис спонтанного мовлення дітей, аналіз звуковимови.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 266–288.

2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошкільної освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 220–249.

3. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.

4. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.

5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.

6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 554–612.

Методичні рекомендації

Повторити тему «Методика виховання звукової культури мови». Виготовити картки обліку звуковимови дітей.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Теоретико-методологічні засади дошкільної лінгводидактики

Лабораторне заняття № 1

Тема. *Засоби реалізації програми та розвитку мовлення дітей*

Мета: стимулювати активність студентів до самостійного аналізу засобів навчання дітей рідної мови.

План

1. Підготувати заняття із використанням дидактичного й наочно-го матеріалу.
2. Підготувати заняття із використанням технічних засобів навчання в ДНЗ.
3. Підготувати заняття із використанням художньої літератури.

Методичні рекомендації. Ознайомитись із програмами навчання й виховання в дошкільному навчальному закладі, художньою літературою та технічними засобами навчання в організації навчально-виховного процесу.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : [б. в.], 1998.
2. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 69–99.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 153–194.
4. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення та навчання дітей рідної мови: мета і завдання / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7.
5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.
6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 214–270.

Лабораторне заняття № 2

Тема. *Форми роботи з розвитку мовлення та ознайомлення з навколишнім світом у дошкільному закладі*

Мета: удосконалювати вміння розрізняти типи занять, їх види та особливості проведення в різновікових групах.

План

1. Підготувати конспект комплексного заняття з розвитку мови.
2. Підготувати конспект тематичного заняття з розвитку мови.
3. Підготувати конспект комбінованого заняття з розвитку мови.

Методичні рекомендації. Опрацювати методичну літературу з теми: «Заняття – основна форма роботи в дошкільному закладі».

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : [б. в.], 1998.
2. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 82–104.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 153–194.
4. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / [уклад. А. М. Богуш]. – Одеса : Маяк, 1999.
5. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення та навчання дітей рідної мови: мета і завдання / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. керівник О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.

8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 214–270.

Схема перегляду заняття з розвитку мови

I. Підготовка до заняття: хто готує матеріал, як розставлені столи, стільчики, чим зайняті в цей час діти. Як розміщено дидактичний та наочний матеріали?

II. Організаційний момент: його тривалість, прийоми залучення дітей до заняття, тон вихователя: уміння дітей сідати за столи.

III. Хід заняття. Прийоми зосередження уваги. Прийоми розумової активізації дітей, їх ефективність. Кількість дітей, опитаних вихователем. У чому полягає індивідуалізація навчання? Прийоми індивідуального підходу. Кількість і якість запитань, їх послідовність. Наявність творчих завдань. Місце оцінки в процесі основної частини заняття. Ставлення вихователя до мовних помилок дітей. Підтримання дисципліни. Мова дітей.

IV. Закінчення заняття. Прийоми, спрямовані на узагальнення та систематизацію матеріалу. Тривалість заняття. Вид та типи заняття.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Змістова характеристика навчання дітей рідної мови

Лабораторне заняття № 3

Тема. *Перегляд занять у дошкільному закладі*

Мета: оволодіння вмінням розрізняти різні типи занять за структурою та дидактичною метою.

План

1. Підготувати по одному із різних типів занять із розвитку зв'язного мовлення в дитячому садку.

2. Проаналізувати переглянуті заняття.

3. Яку роботу потрібно проводити з розвитку мови в повсякденному житті.

Методичні рекомендації. Закріпити опорні знання з теми «Заняття з розвитку мовлення в дошкільному навчальному закладі». Підготувати схеми аналізу занять із розвитку мови.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : [б. в.], 1998.
2. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 82–104.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 153–194.
4. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / [уклад. А. М. Богуш]. – Одеса : Маяк, 1999.
5. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення та навчання дітей рідної мови: мета і завдання / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 214–270.

Схема перегляду роботи з розвитку мови в повсякденному житті

- I. Види роботи з розвитку мови, їх відповідність плану, ефективність та якість проведеної роботи.
- II. Кількість дітей, охоплених роботою з розвитку мови. Роль вихователя в організації самостійної роботи з розвитку мови.
- III. Робота в куточку книги (уранці, після денного сну, увечері). Контроль вихователя за переглядом дітьми книг, виставки дитячих книг.

Лабораторне заняття № 4

Тема. *Класифікація методів навчання дітей рідної мови*

Мета: оволодіння методами навчання дітей рідної мови.

План

1. Застосувати наочні та словесні методи на практиці.
2. Підготувати заняття із використанням практичних та ігрових методів.

3. Поєднати прийоми (словесні, наочні, ігрові) у практичній діяльності навчання дітей рідної мови.

4. Провести заняття з розвитку мови в дошкільному закладі із використанням методів та прийомів для різних вікових груп.

Методичні рекомендації. Виписати з методичної літератури та дошкільної педагогіки класифікацію методів і прийомів навчання дітей дошкільного віку.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : [б. в.], 1998.
2. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 69–99.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 153–194.
4. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / [уклад. А. М. Богуш]. – Одеса : Маяк, 1999.
5. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення та навчання дітей рідної мови: мета і завдання / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : «Освіта», 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ.в вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 214–270.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Основні напрями розвитку мовлення та методики навчання дітей рідної мови

Лабораторне заняття № 5

Тема. *Моделювання занять із розвитку зв'язного мовлення*

Мета: оволодіти вміннями моделювати заняття з розвитку зв'язного мовлення та аналізувати їх.

План

1. Підготувати та проаналізувати складені вами мовленнєві зразки-розповіді в конспектах занять.
2. Змодельовати заняття із розвитку зв'язного мовлення.

Методичні рекомендації. Опрацюватитему «Зв'язне мовлення дошкільників» (А. М. Богуш – С. 112–170.); підготувати схеми зразків-розповідей та конспектів занять із розвитку мови

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 112–127.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 205–214.
3. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / [уклад. А. М. Богуш]. – Одеса : Маяк, 1999.
4. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення та навчання дітей рідної мови: мета і завдання / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7.
5. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
6. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
7. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 469–552.

Завдання

1. Прочитайте дитячі розповіді про природу, записані В. О. Сухомлинським.

Пісня жайворонка

У блакитному небі тремтить сіра грудочка. Це – жайворонок. Я слухаю цю чудову пісню – не можу наслухатися. Неначе виграє на тоненьких-тоненьких срібних струнах. Натягує струни від золотої пшениці до сонечка, Колоски прислухаються до його пісні.

Зайшло сонечко

Сонечко зайшло. Потемніло поле. З яру розповзається присмерк по полях і луках. Розтікається, як річка. А на верхівці тополі спа-

лахнули золоті іскорки. Це сонечко послало своє останнє привітання. Спалахнули і погасли. До побачення, сонечко!

Цвітуть яблуні

Ой, як гарно в саду, коли цвітуть яблуні. Білі квіточки розкрили пелюстки перед сонцем. Вітерець гойдає квіточки – і вони дзвенять, як срібні дзвіночки. Увесь сад дзвенить, усміхається сонцю. А коли вітер стихає, чути дзижчання бджіл. Вони літають над деревами. Видивляються найголосистіших дзвіночків. І сад, співає, як тисяча струн. Сяде бджілка на дзвіночок, поворошить лапками, стрепене крильцями. Підніметься золотий пилок над, дзвіночком, як хмаринка.

Злий павук

У темному куточку комірчини розставив сіті павук. Я дивлюся, що він робитиме. Павук причаївся на стіні і ворошить лапками, наче розгойдує сіті. Прилетіла комаха, дзижчить. Павук повернувся, прислухався. Комаха наткнулася на павутину, заплуталася. Дзижчання стало дзвінким, тривожним. А павук уже поспішає до комахи. Ні, не вдасться тобі комаху загубити, злий павук! Я розриваю павутину і звільняю комаху. Лети та не попадайся в сіті злого павукові!

(Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. – Т. 3. – С. 202–205).

2. Визначте тип кожної розповіді. Запропоновані розповіді можуть слугувати зразком розповіді вихователя. Визначте, у яких групах їх можна використати, назвіть прийоми роботи з наведеними розповідями.

3. Складіть перспективний план роботи з навчання дітей старшого дошкільного віку складання казок. Накресліть етапи підготовчої роботи до складання казок.

4. Прочитайте фрагмент заняття з розвитку мовлення:

Хід заняття

На дошці виставлено сюжетні картинки на тему «У лісі» із зображенням дітей, які виконують різні дії в лісі: збирають ягоди, гриби, заблукали, розглядають їжака тощо. Вихователька пропонує послухати початок розповіді «Пригода в лісі»...

Визначте вид розповіді, запропонованої на цьому занятті (фактична, творча; із власного досвіду, на тему, продовження розповіді вихователя; сюжетна, описова).

1. Складіть початок розповіді вихователя на тему «Пригода в лісі». Продовжіть конспект заняття.

2. Запишіть монологічне мовлення дітей. Доберіть 2–3 сюжетні картинки й запропонуйте дитині розповісти за однією із них. Запропонуйте дитині розповісти на тему «Вихідний день у сім'ї».

Доберіть 2–3 іграшки й запропонуйте розповісти про одну з них.

3. Прочитайте дітям двічі оповідання В. Чередниченка «Бабуся і сани» й запропонуйте переказати.

– Ішла бабуся з гори, важке несла... Коли це Сани біжать. Носа вгору задерли.

– Сани, підвезіть, – попросила бабуся.

Лабораторне заняття № 6

Тема. Заняття зі словниковою роботою

Мета: оволодіння методикою проведення занять з ознайомлення дітей із навколишнім та заняття зі словникової роботи.

План

1. Підготувати заняття зі словникової роботи в різних вікових групах.

2. Ознайомити з дидактичним і наочним матеріалом зі словникової роботи у ДНЗ.

Методичні рекомендації. Повторити тему: «Заняття з ознайомлення дітей із навколишнім та заняття зі словникової роботи». Підготувати схему аналізу занять.

Література

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – С. 174–235.

2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – С. 41–55.

3. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Вид. дім «Слово», 2006. – С. 205–214.

4. Бородич А. М. Методика розвитку речі / А. М. Бородич. – М. : [б. и.], 1984. – С. 99–100.

5. Виготский Л. С. Развитие устной речи / Л. С. Виготский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. : [б. и.], 1983. – Т. 3. – С. 176.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку / наук. кер. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1993. – 270 с.
7. Дитина в дошкільні роки / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
8. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. пед. закл. / [упоряд. А. М. Богуш]. – Ч. 1–2. – К. : Вид. дім «Слово», 2005. – С. 214–270.
9. Тихеева Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. – М. : [б. и.], 1981. – С. 28.
10. Чуковский К. Й. От двух до пяти : книга для родителей / К. Й. Чуковский. – М. : [б. и.], 1990.

ПЛАНУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Теоретико-методологічні засади дошкільної лінгводидактики

Опрацювати такі питання відповідно до послідовності вивчення тем:

- закономірності розвитку й навчання дітей рідної мови;
- принципи навчання дітей рідної мови;
- внесок психологів та психолінгвістів у розробку проблем дошкільної лінгводидактики;
- роботи Я. А. Коменського «Материнська школа» та «Видимий світ у малюнках»;
- завдання початкового навчання рідної мови, визначені К. Д. Ушинським;
- наочне навчання, реалізація положень К. Д. Ушинського на сучасному етапі;
- Є. І. Тихєєва – засновник сучасної методики розвитку мови дітей дошкільного віку.

Практичне завдання 1

Випишіть висловлювання письменників, педагогів про значення рідної мови у вихованні дітей.

Практичне завдання 2

Випишіть вірші українських поетів (класиків і сучасних), у яких оспіване рідне слово.

Практичне завдання 3

Зробіть письмовий аналіз варіативних програм (відповідних розділів: «Розвиток мови», «Ознайомлення з навколишнім», «Художня література», «Грамота») навчання та виховання дітей за схемою.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Змістова характеристика навчання дітей рідної мови

Опрацювати такі питання:

- сучасні дослідження методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку;
- завдання з розвитку мови. Базовий компонент дошкільної освіти;

- форми навчання дітей рідної мови;
- ознайомлення з творами художньої літератури в дошкільному закладі;
- художня література як засіб навчання дітей рідної мови;
- прийоми роботи з казкою та малими формами контролю;
- навчання дітей розповіді за картиною. Сучасні дослідження Н. В. Гавриш;
- навчання дітей дошкільного віку розповіді за ілюстраціями (дослідження О. І. Білан).

Практичне завдання 1

Форма контролю – колоквиум.

1. Методи наукового дослідження в лінгводидактиці, їх специфіка у вивченні мовлення дітей дошкільного віку.

2. Випишіть 3–4 діагностичні методи та завдання на з'ясування рівня мовленнєвого розвитку дітей.

3. Складіть анотації на посібники: а) В. Манова-Томова. «Психологічна діагностика раннього віку» (К. : Вища шк., Голов. вид-во, 1978); «Діагностика умовного розвитку дошкільників» (под ред. Л. Венгера, В. В. Холмовской – М. : Педагогика, 1978).

Укажіть, які з методик, розміщених у цих посібниках, можуть слугувати розвитку рідної мови.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Основні напрями розвитку мовлення та методики навчання дітей рідної мови

Опрацювати такі питання:

- аналіз варіативних програм (відповідних розділів) навчання та виховання в дошкільному закладі;
- роботи Я. А. Коменського «Материнська школа» та «Видимий світ у малюнках»;
- завдання початкового навчання рідної мови, визначені К. Д. Ушинським;
- наочне навчання. Реалізація положень К. Д. Ушинського на сучасному етапі;
- Є. І. Тихеева – засновник сучасної методики розвитку мови дітей дошкільного віку.

Практичне завдання

1. Складіть картотеку статей за два останні роки із розвитку зв'язного мовлення із журналів «Дошкільне виховання», «Початкова школа», «Рідна школа».

2. Випишіть оповідання, вірші, скоромовки, написані в діалогічній формі, які можна було б використати для розвитку діалогічного мовлення в дітей.

3. Випишіть у зошит казки й оповідання з книги В. О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», які б могли слугувати зразком розповіді вихователя.

4. Складіть анотації на збірки дидактичних ігор. Випишіть із кожної з них по 2–3 гри на розвиток зв'язного мовлення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

Методичне керівництво роботою з розвитку мови в дошкільних навчальних закладах

- Виписати типові помилки звуковимови дітей.
- Обстежити стан розвитку фонематичного слуху дітей.
- Мовленнєва готовність дітей до навчання в школі. Сучасні дослідження (О. С. Шиліна).
- Розвиток мовленнєво-творчої діяльності дітей дошкільного віку (дослідження Н. В. Гавриш).
- Опрацювати книгу К. Чуковського «Від 2 до 5». Виписати приклади дитячого словотворення.
- Види й класифікація театрів, їх значення у вихованні дітей.
- Навчання дітей грамоти. Методика М. Зайцева.

Практичне завдання 1

Форма контролю – індивідуальні бесіди.

Підготувати реферат на одну з тем: «Малі жанри українського фольклору в словниковій роботі з дітьми», «Словникова робота з дітьми за творами Т. Г. Шевченка (М. Підгірянки)»; «Методика пояснення дітям фразеологізмів та слів у переносному значенні».

Практичне завдання 2

Форма контролю – педагогічна конференція.

Підготуйте реферат на одну із запропонованих тем:

1. Індивідуальні види дитячого словотворення.

2. Групові види дитячого словотворення.
3. Словесна творчість дітей.
4. Механізми дитячого словотворення.
5. Говорять діти. Вимоги до реферату:
  - висвітлити теоретичні питання теми, проаналізувати наукову та методичну літературу;
  - ілюструвати конкретними прикладами дитячої творчості;
  - накреслити шляхи розвитку конкретного виду творчості в дитячому садку (указати методи, прийоми заняття);
  - скласти бібліографічний покажчик літератури до теми.

Форма контролю – колоквиум.

Практичне завдання 3

Тема. *Театри в дитячому садку*

1. Опрацюйте літературу, дайте письмову відповідь на кожне питання плану.
2. Самостійно складіть бібліографічний покажчик літератури до теми.
3. Підготуйте до показу сценарій одного з видів театрів.
4. Види та класифікація театрів, їх значення у виховання дітей:
  - методика використання настільних театрів (іграшкового, картонажного);
  - методика показу тіньового театру (фланелеграфа, магнітного, театру живих тіней);
  - методика показу лялькового театру (пальчикового, театру масок).

Практичне завдання 4

Вивчіть напам'ять нескінченні (надокучливі) казочки Олени Пчілки. Визначте прийоми роботи з цим жанром у дитячому садку.

Методи навчання: лекції з використанням сучасних інформаційних технологій, методи програмованого та проблемного навчання, розв'язування психологічних задач, інтерактивні методи в процесі обговорення питань семінарських занять (дискусія, мозкова атака, ділова гра, психологічний тренінг), підготовка рефератів, повідомлень на задані теми.

Методи оцінювання: поточне оцінювання під час практичних, лабораторних занять, оцінка за самостійну та індивідуальну роботу, ІНДЗ, підсумковий контроль.

ПЛАНУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Теоретико-методологічні засади дошкільної лінгводидактики

Наукові засади «Теорії й методики розвитку рідної мови»

Методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку – педагогічна наука, яка вивчає закономірності розвитку мовлення дітей на різних вікових етапах, специфіку педагогічної діяльності, спрямованої на формування мовних навичок у дітей, форми, методи й прийоми навчання дітей рідної мови. Предмет, об'єкт, зміст і завдання методики розвитку мови як наукової дисципліни.

Історичний огляд становлення та розвитку теорії й методики розвитку рідної мови як науки

Є. І. Тихеева – основоположник методики навчання дітей рідної мови. Книги Є. І. Тихеевої «Розвиток мови дітей», «Ігри і заняття з маленькими дітьми». Діяльнісний підхід до розвитку мови дітей. Є. І. Тихеева про засоби й методи навчання дітей рідної мови: спостереження, дидактичні ігри та вправи, екскурсії-огляди, екскурсії, картини, заняття за живим словом.

Софія Русова. Її погляди на розвиток мови дітей. Концепції мовної освіти дітей дошкільного віку в Україні: єдність біологічного й соціального в мовленнєвому розвитку дітей; співвідношення діалектного та літературного мовлення; форми й методи навчання дітей мови.

Внесок В. О. Сухомлинського в розвиток ідей методики навчання дітей рідної мови. В. О. Сухомлинський про шляхи розвитку мови: подорожі в природу, розвиток поетичного слуху, навчання розповідання й самостійного складання казок, навчання грамоти.

Дидактичні основи розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Форми роботи із розвитку мови в дитячому садку. Заняття як основна форма розвитку рідної мови дітей. Види занять. Особливості занять із розвитку мови, ознайомлення з навколишнім, художньої літератури та навчання грамоти.

Методи й прийоми розвитку та навчання рідної мови в дитячому садку. Загальне поняття про методи й прийоми. Словесні методи, їх

характеристика. Практичні та ігрові методи, їх характеристика. Наочні методи, їх характеристика, взаємозв'язок слова й наочності. Взаємозв'язок і взаємозалежність методів навчання. Прийоми навчання дітей рідної мови.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Змістова характеристика навчання дітей рідної мови

Теорія й методика становлення та розвитку мовлення дітей раннього віку

Значення мови в розвитку дітей раннього віку. Необхідність цілеспрямованого керівництва розвитком мовлення дітей із боку дорослих.

Перший рік життя. Становлення мови дітей першого року життя. Зміст, завдання та шляхи розвитку мовлення дітей першого року життя.

Методика проведення ігор-занять із розвитку мовлення. Прийоми організації індивідуальних і групових ігор-занять. Використання картинки й художньої літератури в роботі з дітьми першого року життя.

Другий рік життя. Особливості розвитку мовлення дітей другого року життя. Базисна характеристика розвитку мовлення дітей.

Зміст і завдання розвитку мовлення дітей на другому році життя.

Методика проведення занять із дітьми другого року життя, їх види й характеристика. Структура заняття. Використання на заняттях різноманітних прийомів навчання: показ із називанням, показ предметів у дії, зразок мовлення вихователя, повторення слів і речень, запитання, відшукування й упізнавання предметів, емоційно-ігрові прийоми. Використання картинок, показ інсценівок, читання й розповідання дітям (оповідання, казки, потішки, вірші).

Керівництво розвитком мовлення дітей другого року життя в процесі спілкування вихователя з дітьми в повсякденному житті. Організація спілкування з дітьми старшого дошкільного віку.

Третій рік життя. Особливості розвитку мовлення дітей третього року життя. Спілкування як важлива умова розвитку активного мовлення дітей. Базисна характеристика розвитку мовлення дітей.

Зміст і завдання розвитку мовлення дітей третього року життя. Види занять, їх кількість, специфіка проведення. Методи й прийоми розвитку мовлення на третьому році життя: спостереження, цільові

прогулянки, розглядання предметів і бесіда про них, розмови вихователя з дітьми. Розповіді вихователя. Доручення мовного характеру, дидактичні ігри, бесіди-розповіді, бесіди за картинками, показ інсценівок, театрів, діафільмів, читання й розповідання казок, оповідань, віршів, потішок. Розвиток мовлення в повсякденному житті. Характеристика навчально-методичних посібників із розвитку мовлення дітей раннього віку.

Характеристика мовлення дітей молодшого дошкільного віку: домінуючий тип мовлення, загальна пом'якшеність мовлення, характеристика словника й граматичної правильності мовлення, ситуативність мовлення; провідний вид спілкування як діяльності (М. Лісіна, Д. Ельконін); форми та функції мовлення. Статеві відмінності мовлення хлопчиків і дівчаток. Базисна характеристика мовлення дітей чотирьох років.

Характеристика мовлення дітей середнього дошкільного віку. Досягнення мовленнєвого розвитку: надзвичайна мовленнєва активність, нестійкість вимови, словотворчість, допитливість (чомучки); провідний вид спілкування; специфіка засвоєння словника й граматичної правильності мовлення; співвідношення ситуативного та контекстного мовлення (З. Істоміна, Г. Леушина); поява нових типів зв'язного мовлення; функції й форми мовлення. Базисна характеристика мовлення дітей п'яти років.

Характеристика мовлення дітей старшого дошкільного віку. Досягнення в розвитку мовлення дітей цього віку. Провідний вид спілкування. Функції й форми мовлення, періодизація мовленнєвого розвитку дітей (А. Маркова). Базисна характеристика мовлення випускника дошкільного закладу освіти.

Методика формування діалогічної та комунікативної компетенцій

Поняття зв'язної мови. Її види (діалогічна, монологічна). Діалог, полілог, монолог. Ситуативне й контекстне мовлення. Форми й функції зв'язної мови, їх розвиток протягом дошкільного віку. Періодизація мовного розвитку. Особливості засвоєння дітьми дошкільного віку зв'язної мови. Сучасні дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення.

Методика розвитку діалогічного мовлення. Завдання й зміст розвитку діалогічного мовлення в ДНЗ. Розмова вихователя з дітьми в повсякденному спілкуванні – метод розвитку діалогічної мови.

Вимоги до організації розмов, їх тематика й зміст у кожній віковій групі. Методика організації та проведення розмов із дітьми. Прийоми активізації мовлення мовчазних і сором'язливих дітей.

Бесіда – основний метод розвитку діалогічної мови. Види, зміст і тематика бесід. Значення бесід для розумового, морального та естетичного розвитку дітей.

Методика проведення бесіди: підготовка вихователя й дітей до бесіди, добір наочного, дидактичного, ілюстративного матеріалу та ТЗН до бесіди. Структура бесіди. Методичні прийоми розвитку діалогічної мови дітей у процесі бесіди. Види запитань вихователя, вимоги до запитань та відповідей дітей.

Методика навчання дітей монологічної мови (розповідання). Види розповідей, їх класифікація, послідовність уведення різних видів розповідей, їх місце на заняттях із розвитку мови. Характеристика методів і прийомів навчання дітей монологічної мови.

Переказ літературних творів. Добір літературних творів для переказу, вимоги до них. Вимоги до дитячих переказів (усвідомленість, послідовність, точність, образність і граматична правильність мови, інтонаційна виразність, елементи творчої доробки). Структурні компоненти заняття. Методичні прийоми навчання дітей переказу: запитання, план, спільний, відображений переказ, підказка, переказ за частинами, за ролями, за малюнками, із використанням ТЗН, ілюстративного матеріалу, від першої особи, переказ з елементами драматизації та інсценування. Особливості навчання переказу в різних вікових групах.

Описові розповіді, їх структура й прийоми навчання (за зразком вихователя: 1. Назва предмета (іграшки). 2. Ознака. 3. Властивість. 4. Будова. 5. Дії предмета чи дії з ним. 6. Оцінка цього предмета, ставлення дитини до нього.). Сюжетні розповіді за однією іграшкою та набором іграшок (за ігровою сюжетною обстановкою). Добір іграшок, вимоги до них. Прийоми навчання розповідання за іграшками в різних вікових групах.

Навчання творчого розповідання. Роль чуттєвого досвіду, розвиток самостійності й творчої уяви в процесі розповідей: складання розповідей за опорними словами, продовження розповіді (казки) вихователя, складання початку до кінцівки розповіді (казки) вихователя, творчі розповіді на тему, розповіді про смішні епізоди, розповіді про одного героя, розповіді-мініатюри (етюди), самостійне складання казок, небувальщин, складання розповідей, аналогічних

прочитаним. Структурні компоненти заняття й методичні прийоми навчання творчого розповідання. Використання дидактичних ігор, вправ, мовних логічних задач у навчанні зв'язної мови. Їх види, зміст, місце на заняттях із розвитку мови та в повсякденному спілкуванні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Основні напрями розвитку мовлення та методики навчання дітей рідної мови

Методика формування лексичної компетенції та ознайомлення дітей із довкіллям

Ознайомлення дітей із явищами навколишнього життя – основа словникової роботи. Зміст програми з ознайомлення дітей із навколишнім у різних вікових групах на заняттях та в повсякденному житті. Методи й прийоми ознайомлення дітей із навколишнім і словникової роботи.

Спостереження, екскурсії, екскурсії-огляди, їх роль в ознайомленні з навколишнім. Методика проведення спостереження. Тематика екскурсій-оглядів та екскурсій за межі ДНЗ, методика їх проведення в різних вікових групах.

Розгляд предметів і бесіда про них. Їх роль в ознайомленні дітей із якостями, властивостями предметів, матеріалів.

Дидактичні картини, їх місце в ознайомленні дітей із навколишнім і в словниковій роботі. Види дидактичних картин та вимоги до них. Прийоми активізації дітей під час розглядання дидактичних картин. Види бесід за дидактичними картинами й методика їх проведення на заняттях з ознайомлення з навколишнім світом.

Методи опосередкованого ознайомлення дітей із навколишнім і словникової роботи. Читання оповідань та віршів пізнавального змісту, відтворювальна бесіда.

Дидактичні ігри й вправи, їх види, зміст і методика проведення в різних вікових групах.

Методика формування граматичної будови мовлення

Загальне поняття про граматичну будову мови. Значення засвоєння граматичної будови для мовного розвитку дітей та їх підготовки до школи.

Становлення граматичної будови мови в дітей. Пасивне та активне засвоєння. О. М. Гвоздєв про періоди засвоєння граматичної

будови мови. Особливості засвоєння дітьми речень, оволодіння флексіями, узгодженням керуванням.

Типові помилки в мовленні дітей та їх причини. Завдання й зміст формування граматичної правильності мови в дитячому садку. Умови, необхідні для засвоєння норм граматики.

Шляхи й методи формування граматичної правильності мови. Дидактичні ігри та вправи, їх місце у формуванні граматичної будови мови.

Тематичні заняття на формування граматичної правильності мови, методика їх проведення. Формування граматичної правильності мови в повсякденному житті та на заняттях з інших розділів програми.

Методика формування фонетичної компетентності

Поняття фонетичної компетентності. Передумови виховання звукової культури мови в дитячому садку: розвиток слухового й мовно-рухового аналізаторів, фонематичного слуху, гігієна нервової системи, охорона органів слуху, мови, носоглотки; правильна мова оточуючих, активна мовна практика, наявність дидактичного матеріалу, спільна робота дитячого садка й сім'ї.

Завдання та зміст формування фонетичної компетентності. Прийоми індивідуальної перевірки звуковимови дітей.

Система роботи щодо виховання звукової культури мови: розвиток слухової уваги, фонематичного слуху, мовного дихання, дикції, інтонації. Фронтальна та індивідуальна робота з дітьми.

Дидактичні ігри й вправи на виховання звукової культури мови.

Види занять, їх структура, обладнання наочним і дидактичним матеріалами. Методика їх проведення в різних вікових групах.

Виховання виразності мови. Завдання й зміст цієї роботи в різних вікових групах. Навчання виразності мови на заняттях, прийоми роботи.

Виховання звукової культури на інших заняттях та в повсякденному житті.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

Методичне керівництво роботою з розвитку мови в дошкільних навчальних закладах

Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з різними жанрами художньої літератури

Форми роботи з книгою в дитячому садку. Методика читання художніх творів на заняттях. Специфіка занять із художньої літера-

тури, їх структура, методичні прийоми роботи. Підготовка вихователя до занять: добір твору, виразне читання, виділення важких слів, добір ілюстрацій, наочності, ТЗН.

Види бесід після художнього читання. Прийоми ознайомлення дітей з жанрами, композицією, засобами художньої виразності твору, дитячою книгою, її структурою.

Методика проведення етичних бесід: підготовка вихователя й дітей, структура етичної бесіди, прийоми роботи. Куточок книги в дитячому садку. Значення куточка книги в різних вікових групах. Методика роботи в куточку книги. Літературні ранки (вечори, розваги), їх значення. Тематика, види, зміст літературних ранків і вечорів, методика їх проведення в різних вікових групах.

Методика заучування поетичних творів. Значення поезії у вихованні дітей. Особливості сприймання й запам'ятовування дітьми віршів. Добір віршів для заучування, вимоги до них. Структура занять із заучування віршів і методичні прийоми їх проведення в різних вікових групах. Навчання римування.

Методика навчання елементів грамоти

Поняття навчання грамоти. Теоретичні засади навчання грамоти. Лінгвістичні основи навчання грамоти: характеристика рівнів труднощів сприймання звуків на слух. Прийоми звукового аналізу й синтезу. Психолого-педагогічні основи навчання грамоти. Погляди вчених на час початку навчання грамоти. Психологічна характеристика процесів читання й письма.

Підготовка до навчання грамоти на п'ятому році життя. Завдання й зміст цієї роботи в середній групі. Методика навчання звукового аналізу дітей середньої групи.

Зміст і завдання підготовки до навчання грамоти на шостому році життя.

Ознайомлення дітей із реченням, його будовою, словом, складом, звуком, наголосом. Методичні прийоми роботи.

Методика ознайомлення дітей із голосними та приголосними, твердими й м'якими приголосними звуками, схемою звукового аналізу слів. Структура та специфіка занять.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. *Об'єктом вивчення теорії й методики розвитку рідної мови в ДНЗ є:*

1) мова; 2) мислення; 3) спілкування.

2. *Предметом вивчення теорії й методики розвитку рідної мови в ДНЗ є:*

1) процес оволодіння рідною мовою як засобом спілкування;
2) мова; 3) зв'язок мови й мислення дитини.

3. *У чому виявляється єдність мови та мислення?*

1) у зв'язку між поняттям і словом; 2) у зв'язку між предметами реальної дійсності; 3) у зв'язку з єдністю законів природи й суспільства.

4. *І. П. Павлов назвав «сигналом сигналів»:*

1) конкретний подразник (предмет, явище); 2) результат мислення;
3) слово.

5. *Друга сигнальна система є:*

1) у людей і тварин; 2) тільки в людини; 3) тільки у тварин.

6. *Сприймання мови на слух, розуміння мови забезпечує:*

1) центр Брока; 2) центр Дежеріна; 3) центр Верніке.

7. *Артикуляцію звуків забезпечує мовно-руховий центр:*

1) центр Брока; 2) центр Дежеріна; 3) центр Верніке.

8. *Управління письмовою мовою, діяльністю руки, пальців як органів письма забезпечує:*

1) центр Брока; 2) центр Дежеріна; 3) центр Верніке.

9. *Л. В. Щерба назвав сукупність актів говоріння й розуміння:*

1) пізнавальною діяльністю; 2) мовною діяльністю; 3) мовною здібністю.

10. *У дитини до чотирьох років переважає:*

1) ситуативне мовлення; 2) контекстне мовлення; 3) ситуативне й контекстне мовлення.

11. Після п'яти років у дитини переважає:

1) мовлення ситуативне; 2) мовлення контекстне; 3) мовлення контекстне й ситуативне.

12. Хто з педагогів уперше увів термін «навчання мови» стосовно дітей дошкільного віку?

1) К. Д. Ушинський; 2) Є. І. Тихеева; 3) Л. П. Федоренко.

13. Визначити тип принципів:

- уваги до матерії мови,
- розуміння мовних значень,
- оцінки виразності мови,
- розвитку чуття мови,
- випереджального розвитку усної мови перед письмовим,
- поступове прискорення темпів збагачення мови. Це:

1) загальнодидактичні принципи; 2) загальнометодичні принципи; 3) спеціально-методичні принципи.

14. Принципи, які стосуються конкретної мовної галузі (лексики, фонетики, граматики, зв'язного мовлення), називають:

1) частковими методичними принципами; 2) спеціальними принципами; 3) принципами комплексного підходу.

15. Кого вважають основоположником звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти?

1) В. Ф. Одоєвського; 2) Я. А. Коменського; 3) К. Д. Ушинського.

16. Хто автор праці «Про вивчення рідної мови взагалі і особливо в дитячому віці»?

1) В. Ф. Одоєвський; 2) І. І. Срезневський; 3) Є. М. Водовозова.

17. Праця «Рідне слово» належить:

1) К. Д. Ушинському; 2) Є. М. Водовозовій; 3) Л. К. Шлегер.

18. Хто з відомих педагогів запровадив метод гри з лялькою як один із найефективніших методів розвитку рідної мови?

1) Є. М. Водовозова; 2) А. С. Симонович; 3) І. І. Срезневський.

19. Хто є автором посібника «Матеріали для бесід з малими дітьми»?

1) А. С. Симонович; 2) Л. К. Шлегер; 3) Є. М. Водовозова.

20. Кого з педагогів вважають основоположником радянської методики розвитку мови дітей дошкільного віку?

1) Є. І. Тихеєву; 2) С. Ф. Русову; 3) Є. М. Водовозову.

21. Хто з відомих педагогів-методистів дошкільництва працював у Ленінградському педіатричному інституті викладачем курсу «Методика розвитку рідної мови» й за сумісництвом – у дитячому садку?

1) Є. І. Тихеєва; 2) Л. К. Шлегер; 3) Є. М. Водовозова.

22. Хто є автором книг «Рідна мова та шляхи її розвитку», «Ігри і заняття маленьких дітей»?

1) Є. Є. Соловйова; 2) Є. І. Тихеєва; 3) Є. О. Фльорина.

23. Хто запровадив методи: показ із називанням, екскурсії-огляди в роботу з дітьми дошкільних закладів?

1) Є. О. Фльорина; 2) Ф. О. Сохін; 3) Є. І. Тихеєва.

24. Який фольклорний жанр було вилучено з практики навчання в дитячому садку (із 1924р. до 1934р.)?

1) прислів'я і приказки; 2) казку; 3) пісню.

25. Хто був першою жінкою – доктором педагогічних наук, професором у галузі дошкільної педагогіки, автором програми «Методика розвитку мови» для дошкільних відділів педагогічних вищих навчальних закладів?

1) О. А. Усова; 2) Є. О. Фльорина; 3) Л. О. Пен'євська.

26. Заняття, спрямовані на поглиблене вивчення конкретної теми, називають:

1) тематичними; 2) комплексними; 3) фронтальними.

27. Читання, розповідання художніх творів, заучування віршів, бесіди, розповіді дітей, перекази – це:

1) практичні методи; 2) словесні методи; 3) наочні методи.

28. Дидактичні ігри, ігри-інсценівки, ігри-драматизації – це:

1) наочні методи; 2) практичні методи; 3) словесні методи.

29. Показ картинки, іграшки, предмета, руху або дії, показ артикуляції звуків – це:

1) наочні прийоми; 2) словесні прийоми; 3) практичні прийоми.

30. Пояснення, указівка, запитання, мовний зразок, оцінка дитячої мови – це:

1) словесні прийоми; 2) ігрові прийоми; 3) практичні прийоми.

31. Хто автор книги «Від двох до п'яти»?

1) А. С. Макаренко; 2) К. І. Чуковський; В. О. Сухомлинський.

32. Який метод навчання грамоти ґрунтується на даних про співвідношення графічної й звукової системи мови, про особливості усної й письмової мови?

1) буквоскладальний; 2) звуковий аналітико-синтетичний; 3) складовий.

33. Назвіть найдавніший метод навчання грамоти (2 тис. р. тому в Греції й Римі):

1) метод цілих слів; 2) буквоскладальний синтетичний; 3) складовий.

34. Звуковий метод навчання започаткував відомий письменник і педагог:

1) К. Д. Ушинський; 2) В. Ф. Одоєвський; 3) А. С. Макаренко.

35. Праця «Нова азбука» Л. М. Толстого рекомендує навчання читання за:

1) складослуховим методом; 2) сенсорним методом; 3) звуковим аналітичним методом.

36. Хто автор праць «Малий Кобзар для дітей із малюнками»; «Букварь южнорусский»?

1) Т. Г. Шевченко; 2) Л. М. Толстой; 3) К. Д. Ушинський.

37. Скільки слів нараховується в словнику дитини в три роки?

1) 1000–1200; 2) 1200–1400; 3) 1500–1600.

38. Скільки слів нараховується в словнику чотирирічної дитини?

1) 1200–1400; 2) 1600–2000; 3) 1500–1600.

39. Активний словник дитини п'яти років зростає до:

1) 2000–2500; 2) 2500–3500; 3) 3000–4000.

40. На кінець старшого дошкільного віку словник дитини збагачується до:

1) 4000–4500; 2) 4500–5500; 3) 6000–6500.

41. Філософські основи методики:

1) мова – явище суспільне; 2) мова – засіб спілкування; 3) взаємозв'язок мови й мислення; 4) роль чуттєвого досвіду в розвитку мовлення; 5) практика – критерій істини.

42. Третій мовний період (за вченням М. Красногорського):

1) словник 500 і більше слів; 2) словник 1000 слів; 3) удосконалення вимови слів і мовних шаблонів.

43. Четвертий мовний період (за вченням М. Красногорського):

1) словниковий запас 1000 слів; 2) словниковий запас 2000 слів; 3) удосконалення вимови слів і мовних шаблонів.

44. П'ятий мовний період (за вченням М. Красногорського):

1) збагачення словникового фонду; 2) поява складних речень; 3) удосконалення фонематичного слуху.

45. За формою розповіді можуть бути:

1) описовими; 2) сюжетними; 3) із власного досвіду; 4) творчими.

46. Хто з педагогів досліджував методику навчання дітей розповідання за картиною?

1) А. М. Бородич; 2) Є. П. Короткова; 3) В. В. Гербова.

47. Із метою навчання розповідання дошкільників такий прийом, як інсценівка, пропонують:

1) В. В. Гербова; 2) М. М. Коніна; 3) А. М. Бородич.

48. Формування граматичної правильності мови в дитячому садку відбувається на заняттях:

1) комплексних; 2) тематичних; 3) контрольних.

49. Виділіть групи навичок письма:

1) технічні; 2) графічні; 3) орфографічні; 4) лексичні.

50. Другий період – утворення мовних звуків та їх диференціювання:
1) синтез складів; 2) утворення двоскладових слів; 3) утворення речень.

51. Розвитку фонематичного слуху сприяють дидактичні ігри:

- 1) «Тиша»; 2) «Упізнай, хто це?»; 3) «Сніжинка»; 4) «Доручення»; 5) «Вітерець».

52. Для розвитку мовленнєвого дихання пропонують такі дидактичні ігри:

- 1) «Вітряк»; 2) «Сніжинка»; 3) «Мавпочки»; 4) «Тихо-голосно»; 5) «Листочки».

53. Для вироблення інтонаційної виразності мовлення ефективними є такі дидактичні ігри:

- 1) «Тихо-голосно»; 2) «Мавпочки»; 3) «Зозуля»; 4) «Сніжинка»; 5) «Пішли-поїхали».

54. Для формування в дітей уміння виконувати аналіз слів, закріплювати знання про слово й речення доцільно проводити такі дидактичні ігри:

- 1) «Добери різні слова»; 2) «Живі слова»; 3) «Вимови так, як я»; 4) «Слова забули своє місце»; 5) «Луна».

55. Навчання розповіді по пам'яті проводять на таких заняттях:

- 1) переказ літературних творів; 2) складання розповіді із власного чи колективного досвіду; 3) складання описової розповіді за картинкою (предметом, іграшкою); 4) складання казкової історії за поданим планом; 5) складання розповіді-опису предмета (картинки, іграшки).

56. Розповіді на основі сприймання наочності проводять, починаючи з молодшого дошкільного віку. До них належать:

- 1) складання сюжетної розповіді за картинкою; 2) порівняльний опис двох іграшок (предметів, картин); 3) переказ літературних творів; 4) складання творчої розповіді на основі опорних слів; 5) складання розповіді із власного досвіду.

57. Серед поданих дидактичних вправ знайдіть вправи на словотворення:

1) утворення іменників від дієслів; 2) утворення прикметників із двох слів; 3) утворення споріднених слів; 4) відмінювання дієслівних форм; 5) відмінювання іменників.

58. До основних форм діалогічного мовлення, яких навчають дошкільників, належать:

1) розмова; 2) бесіда; 3) розповідь; 4) полілог; 5) переказ.

59. Виокреміть завдання, що становлять зміст лексичної роботи:

1) збагачення лексичного запасу дитини; 2) уточнення значення слова; 3) активізація лексичного запасу; 4) відмінювання іменників; 5) знаходження споріднених слів.

60. У законормірності становлення звукової культури мови входять такі процеси:

1) розвиток фонетичного слуху; 2) гуління; 3) артикуляція фонем; 4) гукання; 5) лепет.

61. Які недоліки мови дітей дошкільного віку можна усунути в умовах дитячого садка?

1) вікові, фізіологічні; 2) мовні патологічні вади в мові дітей старшого дошкільного віку, унаслідок педагогічної занедбаності; 3) мовні зрушення внаслідок неправильного розвитку мовно-рухового апарату.

62. Мовні зрушення внаслідок неправильного розвитку мовно-рухового апарату бувають:

1) вроджені; 2) набуті.

63. Назвіть види граматичних помилок, найтипівіші в мовленні дітей:

1) помилки в словотворенні; 2) орфографічні помилки; 3) помилки в словозміні; 4) синтаксичні помилки.

64. Основними видами планування роботи з розвитку мовлення є:

1) перспективний план; 2) календарний план; 3) комплексний план.

65. Теорія й методика розвитку рідної мови у ДНЗ – це педагогічна наука, яка вивчає:

1) закономірності розвитку мови дітей на різних вікових етапах; 2) форми навчання дітей рідної мови; 3) засоби навчання; 4) методи навчання; 5) прийоми навчання.

66. *Фундаментальні поняття методики розвитку мови як науки (за Л. П. Федоренко):*

1) закономірності засвоєння мови; 2) принципи навчання; 3) розвивальний потенціал мовного середовища; 4) засоби навчання; 5) організація навчальної роботи.

67. *Основні завдання теорії й методики розвитку рідної мови в ДНЗ як науки:*

1) розробка єдиної системи мовного розвитку дітей від народження до семи років; 2) пошук методів, прийомів і засобів розвитку мови дітей; 3) діагностика й корекція наявних методик мовного розвитку дітей; 4) зв'язок теорії з практикою; 5) вивчення й упровадження передового досвіду роботи педагогів.

68. *На думку А. Іванова-Смоленського, в основі становлення мови лежать такі основні форми тимчасових мовних зв'язків:*

1) руховий, умовний рефлекс у відповідь на слово (словесний подразник дорослого – дія дитини); 2) словесна умовно-рефлекторна реакція у відповідь на подразник із зовнішнього середовища (дія-слово); 3) словесна умовно-рефлекторна відповідь на словесний подразник (слово-подразник-слово-відповідь);

69. *Перший передмовний період передбачає:*

1) підготовку дихальної системи до голосових реакцій; 2) гуління; 3) лепет.

70. *Методичні принципи поділяються на:*

1) загальнометодичні; 2) частково методичні; 3) спеціально-методичні.

71. *Книга «Рідне слово» складається з таких частин:*

1) «Азбука»; 2) «Перша після азбуки книга для читання»; 3) «Друга після азбуки книга для читання»; 4) «Зразки письмових вправ для учнів»; 5) «Письмо».

72. *Методика навчання дітей творчого розповідання розкривається в наукових працях:*

1) Є. І. Тихеєвої; 2) Є. О. Фльориної; 3) А. М. Бородич.

73. *Дидактичні ігри поділяють на такі групи:*

1) ігри з предметами та іграшками; 2) ігри з картинками; 3) настільно-друковані; 4) словесні; 5) комбіновані.

74. За дидактичною метою бесіди поділяються на:

- 1) вступні; 2) супроводжуючі; 3) констатувальні; 4) заключні; 5) узагальнюючі.

75. Назвіть дидактичні вправи на формування граматичної правильності мовлення:

- 1) вправи на словотворення; 2) вправи на словозміну; 3) вправи на вдосконалення синтаксичної сторони мовлення; 4) вправи на виправлення граматичних помилок; 5) вправи на ознайомлення дітей із багатозначними словами.

76. Серед названих методів виберіть методи навчання дітей монологічного мовлення:

- 1) спільне мовлення; 2) інсценівки з іграшками; 3) структурно-синтаксична схема; 3) метод моделювання; 4) метод показу з називанням.

77. Упорядкуйте послідовність розрізнення звуків на слух дитиною (за В. І. Бельтюковим):

- 1) проривні-фрикативні; 2) сонорні-шумні; 3) глухі-дзвінкі; 4) тверді-м'які; 5) шиплячі-свистячі.

78. Упорядкуйте послідовність засвоєння артикуляції звуків дитиною:

- 1) глухі-дзвінкі; 2) сонорні-шумні; 3) проривні-фрикативні; 4) шиплячі-свистячі; 5) тверді-м'які.

79. Методами виховання звукової культури мови є:

- 1) дидактичні ігри; 2) дидактичні вправи; 3) розповіді із звуко-наслідуванням; 4) перекази; 5) творчі розповіді; 6) чистомовки, скоромовки.

80. Серед поданих праць знайдіть ті, автором яких є А. М. Богуш:

- 1) «Заняття з розвитку мови у дошкільному закладі»; 2) «Мовленнєва підготовка дітей до школи»; 3) «Навколишній світ у дидактичних іграх»; 4) «Розвиток українського мовлення в дошкільників»; 5) «Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку».

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ІЗ КУРСУ «ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА РОЗВИТКУ РІДНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

Для самостійної роботи передбачено:

- 1) самостійне опрацювання рекомендованої літератури;
- 2) конспектування літератури, у якій розглянуто питання теорії й методики розвитку рідної мови дітей дошкільного віку;
- 3) складання планів-конспектів із предмета;
- 4) складання казок, віршів і под.;
- 5) опрацювання художніх текстів для вдосконалення власних комунікативних здібностей;
- 6) розв'язання тестових завдань;
- 7) створення презентацій і таблиць.

Самостійну роботу студентів викладач оцінює та контролює на семінарських й індивідуальних заняттях.

Методи навчання

Розв'язання завдань навчальної дисципліни передбачає вибір і використання відповідних методів навчання. У методиці викладання української мови визначається різними критеріями, серед яких важливе значення мають особливості предмета засвоєння.

Методи навчання: лекції з використанням сучасних інформаційних технологій, методи програмованого та проблемного навчання, розв'язування психологічних задач, інтерактивні методи в процесі обговорення питань семінарських занять (дискусія, мозкова атака, ділова гра, психологічний тренінг), підготовка рефератів, повідомлення на задані теми.

Методи оцінювання: поточне оцінювання під час практичних, лабораторних занять, оцінка за самостійну та індивідуальну роботу, ІНДЗ, підсумковий контроль.

У процесі оцінювання знань студентів використовуються такі **методи діагностики:**

- усне опитування (фронтальне, індивідуальне);
- самостійні роботи у формі тестування та розгорнутих відповідей на запитання;
- творчі завдання;

- метод моделювання;
- метод проектів;
- робота в групах;
- складання запитань до теми чи розділу;
- самоконтроль.

Під час діагностики **знань** студентів потрібно враховувати обсяг інформації, оперування поняттями, категоріями, фактами, основними теоріями, законами, закономірностями й принципами, ступінь їх пізнання, здатність до систематизації та узагальнення, що передбачає:

- пізнання й визначення понять, розуміння їх сутності, розкриття змісту, установлення сукупності зв'язків і залежностей між окремими частинами й цілим тощо;
- виокремлення головного, актуальних теоретичних проблем, усвідомлення їх глибини та визначення шляхів їх розв'язання;
- розуміння законів, закономірностей, принципів, концепцій;
- здатність до узагальнення, систематизації, класифікації явищ і предметів.

Оцінюючи **навички** студентів, потрібно врахувати:

- наявність практичних навичок у галузі навчальної дисципліни, що сприяють успішному опануванню професійної діяльності;
- якість, швидкість, стійкість, точність їх виконання в різноманітних умовах, зокрема й екстремальних.

Для оцінки **вмінь** педагог має враховувати:

- наявність конкретних умінь, їхню глибину, стійкість і гнучкість;
- ступінь опанування основних прийомів діяльності та їх творче застосування під час розв'язання нестандартних завдань у різноманітних ситуаціях майбутньої професійної діяльності;
- здатність моделювати професійні дії;
- упевненість, самостійність, обґрунтованість, систематичність цих дій;
- зміст самоаналізу результатів власних дій, характер зіставлення отриманих результатів з основною метою діяльності;
- умотивованість дій та їх усвідомлення;
- наявність помилок, їхню кількість і характер, ступінь впливу на остаточний результат діяльності;
- ступінь ефективності та якість виконаних дій тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Зміст та завдання розвитку мовлення дітей, визначені Базовим компонентом дошкільної освіти та державними документами про мову в Україні.
2. Філософські основи методики розвитку рідної мови.
3. Предмет та завдання курсу «Теорії й методики розвитку рідної мови й ознайомлення з навколишнім?».
4. Фізіологічні та психологічні основи теорії й методики розвитку рідного мовлення.
5. Лінгводидактичні основи теорії й методики розвитку рідного мовлення.
6. Типи педагогічного спілкування.
7. Розвиток методики навчання дітей рідної мови в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.
8. Закономірності та принципи засвоєння й навчання дітей рідного мовлення.
9. Є. І. Тихеева – основоположник методики розвитку мови дітей дошкільного віку.
10. Внесок В. О. Сухомлинського в розвиток ідей методики навчання дітей рідної мови.
11. Основні напрями наукових досліджень із методики розвитку рідної мови дітей на сучасному етапі.
12. Завдання та зміст навчання дітей рідної мови.
13. Засоби здійснення програми з розвитку мови.
14. Форми організації роботи з розвитку мовлення в дошкільному закладі.
15. Характеристика методів розвитку та навчання дітей рідної мови.
16. Мова вихователя як засіб навчання дітей рідної мови. Типи педагогічного спілкування.
17. Вимоги до занять із розвитку мовлення на сучасному етапі.
18. Прийоми розвитку рідного мовлення в дитячому садку.
19. Поняття зв'язного мовлення й розвиток мовних функцій.
20. Розмова вихователя з дітьми як метод розвитку діалогічного мовлення.
21. Методика проведення бесід із дітьми.
22. Види дитячих розповідей і прийомів навчання розповіді.
23. Методика навчання описових розповідей.

24. Методика навчання дітей розповідання за картиною.
25. Методика навчання дітей розповідання із власного досвіду.
26. Методика навчання дітей переказу літературних творів.
27. Дидактичні ігри та їх роль у розвитку зв'язного мовлення.
28. Закономірності становлення слова в дітей.
29. Методика проведення бесід за картинами.
30. Особливості розвитку словника дітей протягом дошкільного віку. Завдання словникової роботи.
31. Методи й прийоми словникової роботи та ознайомлення з навколишнім.
32. Дидактичні ігри, вправи та їх роль у розвитку словника дітей.
33. Формування культури мовленнєвого спілкування.
34. Специфіка занять із словникової роботи, їх види й методи проведення.
35. Ознайомлення дітей із правилами дорожнього руху.
36. Ознайомлення дітей із правилами пожежної безпеки.
37. Особливості засвоєння дітьми граматичної будови мови. Завдання формування граматично правильного мовлення дітей.
38. Становлення граматичної будови мови в дітей раннього віку.
39. Закономірності засвоєння граматичних значень дітьми дошкільного віку.
40. Дитяче словотворення (сучасні дослідження Н. Гавриш).
41. Методи формування граматичної правильності мови.
42. Поняття та завдання виховання звукової культури мовлення.
43. Закономірності засвоєння звука дитиною.
44. Особливості звуковимови дітей у різних вікових групах.
45. Завдання роботи дошкільного закладу з ознайомлення дітей із художньою літературою.
46. Завдання сприймання дітьми художніх творів.
47. Методика виховання звукової культури мови в різних вікових групах.
48. Методика проведення бесід на морально-етичні теми.
49. Методика читання й розповідання художніх творів на заняттях.
50. Методика ознайомлення дітей із поетичними творами. Заучування віршів.
51. Куточок книги в дошкільному закладі та виховна робота в ньому.
52. Значення ілюстративного матеріалу в роботі з дітьми. Методика ознайомлення з книжковими ілюстраціями. Сучасні дослідження.

53. Діафільми, кінофільми, радіослухання та телебачення в дошкільному закладі.
54. Драматизація й інсценування за змістом літературних творів.
55. Планування та особливості проведення роботи з розвитку мовлення дітей у повсякденному житті.
56. Роль завідуючої й методиста в організації роботи з розвитку мовлення в дошкільному закладі.
57. Робота з питань розвитку мовлення дітей у відділах освіти.
58. Теоретичні основи навчання дітей грамоти. Завдання навчання дітей грамоти.
59. Методика навчання звукового аналізу слів.
60. Методика навчання дітей читання.

Практичні завдання

1. Аналіз програми дошкільного навчального закладу з розділу «Мовленнєве спілкування».
2. Скласти план бесіди на морально-етичну тему.
3. Скласти зразок творчої розповіді на тему.
4. Скласти дві чистомовки з різними звуками, пояснити доцільність їх використання.
5. Скласти текст дидактичної гри на виховання звукової культури мовлення.
6. Скласти план заняття з розгляду сюжетної картини з дітьми 5-го року життя.
7. Скласти план заняття з розгляду сюжетної картини з дітьми 6-го року життя.
8. Скласти зразок творчої розповіді за ігровою сюжетною обстановкою.
9. Скласти зразок розповіді з досвіду.
10. Змодельовати фрагмент дидактичної гри на диференціацію звуків із дітьми старшого дошкільного віку відповідно до форми мовного спілкування.
11. Скласти план проведення екскурсії з дітьми старшого дошкільного віку.
12. Скласти план заняття з розвитку мовлення дітей 3-го року життя.

13. Скласти розповідь із звуконаслідуванням для дітей 5-го року життя.
14. Скласти план заняття з граматики для дітей 6-го року життя.
15. Скласти текст дидактичної гри на засвоєння різних граматичних форм.
16. Скласти три лексичних вправи для дітей старшого дошкільного віку.
17. Розробити вправи для мовного апарату, показати практичне їх використання.
18. Скласти план проведення індивідуальної роботи з дітьми із виховання звукової культури мовлення протягом тижня.
19. Скласти три дидактичні вправи (на словотворення, словозміни, засвоєння речень).
20. Змоделювати заняття з ознайомленням дітей із навколишнім світом та словникової роботи.
21. Скласти план заняття із розглядання сюжетної картини з дітьми 6-го року життя.
22. Змоделювати фрагмент заняття з грамоти щодо ознайомлення з новою буквою.
23. Змоделювати ситуацію спілкування вихователя з дітьми.
24. Скласти пам'ятку для тематичної перевірки роботи з розвитку рідної мови дітей у дошкільному закладі.
25. Скласти план роботи над правильною вимовою шиплячого звука з дітьми 5-го року життя.
26. Змоделювати фрагмент заняття з формування граматичної правильності мови.

ОПИС НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

заочної форми навчання

Найменування показника	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		заочної форма навчання
Кількість кредитів: 5	0101 – Педагогічна освіта	нормативна
	6.010101 – Дошкільна освіта	
Модулів: 3	6.010101 – Дошкільна освіта	Рік підготовки: 2
Змістових модулів: 5		Семестр: 4
ІНДЗ: немає		Лекції: 14 год
Загальна кількість годин: 216		Практичні (семінари): 10 год
Аудиторних: 24 самостійної роботи: 78 індивідуальної роботи: 78	«Бакалавр»	Лабораторні: 12 год
		Самостійна робота: 56 год
		Індивідуальна робота: 56 год
		Форма контролю: <i>екзамен (4-й семестр)</i>

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ
(заочна форма навчання)

Назва змістового модуля й теми	Кількість годин, відведених на:						
		лекції	практичне заняття	лабораторне заняття	індивідуальну роботу	самостійну роботу	контрольну роботу
1	2	3	4	5	6	7	8
I СЕМЕСТР							
Змістовий модуль I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ							
ТЕМА 1. Наукові основи методики навчання дітей рідної мови й ознайомлення з явищами навколишнього життя	10	2			4	4	
ТЕМА 2. Закономірності та принципи розвитку мовлення: навчання дітей рідної мови	6				4	2	
ТЕМА 3. Становлення методики розвитку мови як науки дошкільної лінгводидактики в Україні	10		2		4	4	
ТЕМА 4. Сучасні дослідження з проблеми дошкільної лінгводидактики	6				2	4	
РАЗОМ за змістовим модулем I	32	2	2		14	14	
Змістовий модуль II ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РІДНОЇ МОВИ							
ТЕМА 5. Завдання, зміст та засоби навчання дітей рідної мови	10	2			4	4	
ТЕМА 6. Форми навчання дітей рідної мови	8				4	4	

ТЕМА 7. Методи й прийоми розвитку та навчання дітей рідної мови	12	2	2		4	4	
РАЗОМ за за змістовим модулем II	30	4	2		12	12	
II СЕМЕСТР							
Змістовий модуль III ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РІДНОЇ МОВИ							
ТЕМА 8. Методика розвитку діалогічного мовлення	14	2	2		4	6	
ТЕМА 9. Методика навчання дітей монологічного мовлення	10				6	4	
ТЕМА 10. Методика словникової роботи в дошкільному закладі	12	2			4	6	
ТЕМА 11. Методика формування граматичної будови мовлення в дітей	12		2		4	6	
ТЕМА 12. Методика виховання звукової культури	8				4	4	
РАЗОМ за за змістовим модулем III	60	4	4		26	26	
Змістовий модуль IV МЕТОДИЧНЕ КЕРІВНИЦТВО РОБОТОЮ З РОЗВИТКУ МОВИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ							
ТЕМА 13. Теоретичні основи формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей	12		2		4	6	
ТЕМА 14. Методика художнього читання й розповідання дітям	12	2			6	4	
ТЕМА 15. Розповіді вихователя й дітей за ілюстративним матеріалом	10				4	6	
ТЕМА 16. Організація роботи з розвитку мови в дошкільних закладах освіти	10				6	4	
ТЕМА 17. Навчання грамоти	14	2			6	6	
РАЗОМ за змістовим модулем IV	58	4	2		26	26	
Усього годин	180	14	10		78	78	

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Адекватність мовлення – це точність вираження думок, почуттів, ясність, зрозумілість мовлення, точне мовлення – якщо вжиті слова відповідають їх усталеним мовним значенням.

Виразно-емоційна компетенція – уміння виразно та емоційно передати зміст художнього твору, дотримуючись адекватних засобів виразності, удадо їх поєднуючи.

Граматична компетенція – неусвідомлене вживання граматичних форм рідної мови згідно з законами й нормами граматики (рід, число, відмінок, клична форма тощо), чуття граматичної форми, наявність корекційних навичок щодо правильності вживання граматичних форм.

Дикція – чітка, виразна вимова звуків, звукокомплексів, складів, слів. Дикція передбачає артикуляційну точність, унормованість артикуляційної бази, добре активізує процес спілкування, дає змогу зосередитися на змісті, уникнути двозначного розуміння. Дикційна нормативність – важливий компонент культури мови.

Діалог – це обмін висловлюваннями-репліками між адресантом й адресатом.

Діамонологічна компетенція – розуміння зв'язного тексту, уміння відповідати на запитання й звертатись із запитаннями, підтримувати та розпочинати розмову, вести діалог, складати різні види розповідей.

Драма – 1) один з основних родів художньої літератури, що зображує дійсність безпосередньо через висловлювання та дії самих персонажів; 2) один із жанрів драматичного роду, поряд із комедією, трагедією, це п'єса соціального чи побутового характеру з гострим конфліктом, який розвивається в постійній напрузі.

Драма-феєрія – п'єса з казково-фантастичним сюжетом і персонажами.

Елементи сюжету – це експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка, кінцівка, епілог.

Естетичність мовлення – це естетична привабливість мовлення, удаде використання естетичних потенцій мови (тон, темп, звучність), наявність образних висловів, приказок, доречних фразеологічних зворотів, цитат; поєднання вербальних і невербальних (жести, міміка, рухи, поза) засобів спілкування.

Загадка – це короткий твір, в основі якого лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього.

Інтенсивність мовлення – сила вимови звуків, слів, мовних тактів, що залежить від амплітуди коливання голосових зв'язок і пов'язана з особливостями мовного дихання, підсиленням чи послабленням видиху (густоти потоку видихової енергії).

Інтонація – ритмічно-мелодійна особливість мовлення, різні співвідношення кількісної зміни тону, тембру, інтенсивності, довготи звуків, які слугують для передачі змістових й емоційних відмінностей висловлювань. Інтонацію творять: а) підвищення та зниження голосу, б) паузи, в) наголоси (логічні, психологічні, емоційні, ритмічні).

Казка – один з основних жанрів народної творчості, епічний, розповідний, сюжетний художній твір усного походження про вигадані та фантастичні події.

Когнітивно-мовленнєва компетенція – наявність певних знань у дітей про письменників та їхні твори в межах програми вікової групи; здатність відтворити зміст знайомих творів, назвати автора твору, упізнати твір за його уривком чи ілюстрацією, прочитати напам'ять вірш; пригадати загадки, прислів'я, скоромовки, лічилки.

Комунікативна компетенція – комплексне застосування мовних і немовних засобів із метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування. Кожен вид компетенції має базисні вікові характеристики.

Культура мовлення – це вміння правильно говорити (і писати), добирати мовно-виражальні засоби відповідно до мети та ситуації спілкування, це система вимог стосовно вживання мови в мовленнєвій діяльності.

Легенда – народна оповідь про життя якоїсь особи чи незвичайну подію, оповита фантастикою, казковістю.

Лексична компетенція – наявність певного запасу слів у межах вікового періоду, здатність до адекватного використання лексем, доречне вживання образних виразів, приказок, прислів'їв, фразеологічних зворотів.

Лірика – 1) один із трьох родів художньої літератури, у якому навколишня дійсність зображується через передачу почуттів, настроїв, переживань, емоцій ліричного героя чи автора; 2) певний віршовий твір або сукупність творів.

Літературна мова – це унормована мова суспільного спілкування, зафіксована в писемній та усній практиці. Літературна мова – оброблена та зразкова форма мови етнічного колективу, найдоско-

наліший різновид загальнонародної мови, сформований на традиції писемної мови й уживаний на цілій мовній території та в основних сферах суспільного життя, а саме: у науці, літературі, мистецтві, у навчальних закладах, у державній адміністрації, армії, спорті тощо.

Літературний жанр – тип літературного твору, один з елементів класифікації літературного матеріалу, позначає літературні твори, які умовно об'єднуються за певною структурою та спільними ознаками зображення дійсності. Наприклад, серед епічних творів найчастіше виділяють такі жанри (види): казка, байка, легенда, оповідання, новела, повість, роман, епопея та ін.; серед ліричних – ліричний вірш, пісня, елегія, епіграма та ін.; серед драматичних – трагедія, комедія, драма, водевіль, фарс та ін.

Логічність мовлення – це поєднання мислення, мови й мовлення, це ступінь поєднання слів у реченні за законами розумової (мислительної) діяльності. Це відповідність смислових зв'язків та відношень одиниць мови в мовленні зв'язкам і відношенням предметів і явищ у реальній дійсності.

Мелодика мовлення – основний компонент інтонації. Мелодика організовує фразу, розмежовуючи її на синтагми та ритмічні групи, одночасно пов'язуючи її частини, і розрізняє комунікативні типи висловлювання (запитання, спонукання, розповідь, оклик) і виділяє найважливіший уривок висловлювання; слугує для вираження емоції, модальних відтінків, іронії підтексту. При лінгвістичному аналізі мелодики враховують мелодичні діапазони, інтервали, ступінь підвищення та пониження тону.

Милозвучність (евфонія) – характерна риса українського усного мовлення. Досягається через збалансоване вживання звуків – голосних / приголосних, дзвінких / глухих, м'яких / твердих; текст не повинен бути перевантажений словами, у яких є збіг важких для вимови чи неприємних для слуху звуків, а також словами з однаковими звукокомплексами.

Мова – основна характерна ознака й символ нації. Мова – це продукт людини (створена людиною), який постійно розвивається та вдосконалюється її носіями. Основна функція мови – бути засобом спілкування, засобом збереження й передачі інформації в часі та просторі. Мова – спільна для всіх її носіїв, вона живе тільки в мовленні. Тобто мова – найважливіший засіб спілкування людей, засіб вираження та передачі думок, почуттів, волевиявлень.

Мовленнєва компетенція – це вміння адекватно й доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) й інтонаційні засоби виразності мовлення.

Мовленнєве виховання пов'язане з вихованням у дошкільнят любові, шанобливого ставлення до рідної мови; виховання прагнення розмовляти правильно, культурно, красиво рідною мовою.

Мовлення – це конкретне говоріння, що відбувається в часі й має звукову (зокрема й внутрішнє проговорювання) чи писемну форму. Мова реалізовує свою комунікативну та інші функції лише через мовлення, під яким розуміють і сам процес говоріння (мовленнєва діяльність), і його результати (мовленнєві твори). Мовлення активне й динамічне, суб'єктивне, є виявом вільної творчої діяльності індивіда, відображає його компетенцію.

Мовна компетенція – це засвоєння й усвідомлення мовних норм, що історично склались у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, та адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності в процесі використання певної мови.

Монолог – це мовлення однієї людини, якому властиві значні за розміром відрізки тексту зі змістовною та структурною завершеністю.

Навчання мови – процес формування на основі елементарних знань та уявлень про мову й мовлення мовної компетентності та розвиток чуття мови. Навчання мови передбачає засвоєння й усвідомлення дітьми норм, що склались історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, та адекватне застосування цих знань у мовленнєвій діяльності.

Наголос (акцент) – фонетичне явище, за допомогою якого виділяємо відповідний склад з-посеред інших складів у слові чи певний компонент у реченні. Характер наголосу, його місце, сила пов'язані з ритмом та мелодикою мовлення. Виділення частин слова, певного слова чи вислову може бути за допомогою зміцнення артикуляційної сили голосу; піднесення висоти тону; сповільненої вимови слова чи фрази та ін.

Оповідання – невеликий прозовий твір, сюжет якого заснований на певному епізоді з життя одного персонажа (іноді – кількох).

Оцінювально-етична компетенція – здатність дитини свідомо аналізувати поведінку героїв художнього твору, висловлювати своє ставлення до них, мотивувати моральні на естетичні оцінки.

Пауза – перерва в мовному потоці, в артикуляції органів мовлення. У мовленні пауза пов'язана із мовно-комунікативними причинами: закінчення процесу мовлення або певного мовленнєвого відтинку (синтаксична пауза), потребою часу для обдумування, добирання належного слова, фрази (пауза хезитації), для увиразнення, виділення наступного тексту (емфатична пауза), перерва в мовленні з психологічних причин (емотивна (психологічна) пауза). Пауза може бути зумовлена і фізіологічною причиною – потребою зробити вдих (так звана люфт-пауза). За тривалістю здебільшого виділяють три види пауз: короткі, середні й довгі (при докладнішому аналізі – також найкоротші та найдовші).

Пейзаж – один із композиційних компонентів художнього твору: опис природи, будь-якого незамкненого простору зовнішнього світу.

Переказ – подібне до легенди усне оповідання про видатні події минулого, але більш достовірне, ніж легенда.

Поетично-емоційна компетенція – здатність дітей виразно читати вірші, здійснювати елементарний художній аналіз віршів (знаходити повтори голосних і приголосних звуків, римовані рядки, добирати римовані слова тощо).

Полілог – це розмова між декількома особами.

Приказка – це образний вислів чи мовний зворот, який влучно характеризує людину, її вчинки, явища життя і т. ін. (*або пан, або пропав*).

Прислів'я – короткий влучний, часто заримований народний вислів повчального змісту.

Різноманітність (багатство) мовлення – це вираження однієї й тієї самої думки, одного й того самого граматичного значення різними способами та засобами.

Розвиток мовлення – цілеспрямоване формування в дітей певних мовленнєвих навичок та вмінь (правильної звуковимови, доречного добору або поєднання слів та інших мовних і позамовних засобів, використання слів у певній граматичній формі тощо), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних форм.

Театрально-ігрова компетенція – це наявність у дітей умінь і навичок самостійно розігрувати зміст знайомих художніх творів у театралізованих іграх, іграх-драматизаціях, іграх за сюжетами літературних творів, інсценувати твори в театральних виставах.

Текст – це писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у тематичну й структурну цілісність. Отже, текст виступає обов'язковим складником комунікативного процесу, допомагає фіксувати, зберігати та передавати інформацію в просторі й часі.

Фонаційне (мовне) дихання – дихання під час мовлення, коли до фізіологічної функції (уводити в організм кисень і забирати вуглекислий газ) приєднується голосова – відбувається голосоутворення. Фонаційне й фізіологічне дихання мають свої особливості. Фізіологічне дихання: людина дихає невимушено, автоматично; вдих – за часом дорівнює видиху; елементами дихального процесу є вдих – пауза – вдих. Фонаційне дихання: людина свідомо регулює процес дихання; вдих короткий, швидкий, а видих – повільний; елементами дихального процесу є: вдих – видих (відбувається разом із говорінням) – вдих. Час видиху довший, ніж час вдиху.

Фонетична компетенція – правильна вимова всіх звуків рідної мови, звукосполучень відповідно до орфоепічних норм, наголосів, добре розвинений фонематичний слух, дає змогу диференціювати фонемі; володіння інтонаційними засобами виразності мовлення (темп, тембр, сила голосу, логічні наголоси тощо).

Художній образ – особлива форма естетичного освоєння світу, при якій зберігається його предметно-чуттєвий характер, цілісність, життєвість, конкретність, на відміну від наукового пізнання, що подається у формі абстрактних понять.

Художньо-мовленнєва діяльність – це полікомпонентний утвір, у якому можна виділити чотири складових частини : 1) сприймання на слух та розуміння дітьми змісту художніх творів; 2) відтворення змісту й виконавчу діяльність (декламування, відповіді на запитання, переказування, бесіда за ілюстраціями, узагальнювальні бесіди, читання за ролями тощо); 3) театралізовану діяльність (інсценування, театральні вистави); 4) творчо-імпровізовану діяльність (ігри-драматизації, ігри за сюжетами літературних творів, словесно-поетична творчість).

Чистота мови полягає в тому, щоб 1) уживати нормативні слова, їхні форми, словосполучення, дотримуватися норм правильної літературної вимови (орфоепічних норм); 2) без потреби не вживати іноземних слів та висловів; 3) уникати варваризмів, які засмічують мову; 4) позбуватися діалектизмів, які доцільно вживати тільки у відповідних типах літературних творів і в певних життєвих ситуаціях

(можна вживати діалектизми, що є назвами специфічних для певного регіону реалій); 5) не вживати жаргонних слів та висловів.

Чистота мовлення – це відсутність у ньому нелітературних елементів: в орфоєпії – правильна літературно-нормативна вимова, відсутність інтерферентних явищ (акценту, змішувань); у словнику – відсутність діалектизмів, слів-паразитів тощо; в інтонації – відсутність брутальних, лайливих, лицемірних ноток, відповідність інтонації змістові та експресії висловлювання.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ РІДНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Методика – це прикладна підсистема педагогіки, що дає відповідь на запитання, як досягти певного результату в практичній діяльності, орієнтуючись на наявну систему цінностей.

Технологія – це сукупність знань і відомостей про послідовність окремих операцій у процесі виробництва. Як же співвідносяться між собою поняття «технологія» й «методика» в сучасній педагогічній науці? На думку С. Гончаренка, поняття «технологія», на відміну від терміна «методика», відображає не просто передавання інформації, а процес навчання, що має велике значення для характеристики сучасних тенденцій у педагогічних науках.

Українська дошкільна лінгводидактика – це методика розвитку рідної мови дітей дошкільного віку як наука, яка зазнала істотних змін, передусім, за своєю сутністю, що й зумовило її назву. Українська, тому що ґрунтується не на будь-якому абстрактному мовному матеріалі, вільному від мовотворчих традицій певного народу, а використовує мовну систему й мовленнєві традиції українського народу, які у своєму розвитку безпосередньо пов'язані з його історією та культурою. Дошкільною її названо тому, що суб'єктом педагогічного впливу є діти від народження до часу їхнього вступу до школи. Крім того, на сучасному етапі ця наука є складовою частиною загальної теорії навчання мови – **лінгводидактики**. Цей термін увів у науковий обіг у 1969 р. російський мовознавець М. Шанський для позначення нових напрямів і підходів, що сформувались у викладанні та вивченні мов унаслідок інтеграції двох наук – лінгвістики й дидактики. При цьому методика навчання мови й лінгводидактика не ототожнювались М. Шанським, оскільки вони співвідносяться між собою як окреме й загальне. До того ж **лінгводидактика** – це теорія навчання мов, яка складається з трьох рівнів: загальної, конкретної та часткової лінгводидактики.

Загальна лінгводидактика охоплює закономірності процесу навчання, що не залежать від системи конкретної мови.

Конкретна лінгводидактика ґрунтується на виявлених закономірностях з урахуванням специфіки навчання конкретної мови.

Часткова лінгводидактика (дошкільна, шкільна, вищої школи), у межах якої виокремлюються методики навчання мови і рідної, і іноземної.

Дошкільна лінгводидактика (методика навчання мови) – це педагогічна галузь науки, що вивчає закономірності розвитку мовлення дітей на різних вікових етапах; специфіку педагогічної діяльності, спрямованої на формування мовленнєвих навичок у дітей; засоби, форми, методи й прийоми навчання дітей мови (рідної, іноземної), що відображає і лінгвістичні, і педагогічні аспекти сучасного стану науки.

Об'єкт української дошкільної лінгводидактики – навчально-мовленнєва діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі, тобто організований, цілеспрямований процес використання мови для передавання й засвоєння суспільно-історичного досвіду, оволодіння суспільними способами дій із метою спілкування та планування діяльності.

Предмет української дошкільної лінгводидактики – це процес розвитку мовлення дітей та навчання їхньої рідної мови на різних етапах дошкільного дитинства.

Мета української дошкільної лінгводидактики – сформувати професійно-мовленнєву готовність майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до навчання дітей рідної мови.

Професійно-мовленнєва діяльність вихователя дошкільного закладу – це професійне спілкування з колегами та дітьми під час навчання їхньої мови з використанням засобів українського розмовного й літературного мовлення в поєднанні з екстралінгвістичними засобами (мімікою, жестами, рухами, діями). Як і кожна діяльність, вона ґрунтується на теоретико-методологічних знаннях та складається з умінь і навичок лінгвістичних, комунікативних, когнітивних, технологічних, проектно-прогностичних, корекційних, аксеологічних умінь і навичок.

Теоретико-методологічні основи формування професійно-мовленнєвої готовності педагога: знання наукових філософських, психологічних, природничих засад процесу навчання рідної мови в дошкільному закладі;

Лінгвістичні знання, уміння й навички педагога: знання одиниць мови та правил їх поєднання; знання про мову як систему; уміння здійснювати порівняльний аналіз мовних одиниць на будь-якому рівні, що є обов'язковою умовою ефективності розроблення навчальних технологій із кожного розділу методики для організації мовленнєвої діяльності та спілкування дітей дошкільного віку.

Комунікативні знання, уміння й навички педагога: уміння спілкуватись українською мовою в різноманітних ситуаціях на-

вчально-мовленнєвої діяльності з урахуванням соціальних норм поведінки.

Когнітивні знання, уміння й навички педагога: уміння орієнтуватись у нормативних освітянських документах і керуватися провідними положеннями в професійній діяльності, зокрема базовим компонентом дошкільної освіти, базовою й тематичними програмами та навчально-методичними посібниками з розвитку мовлення дітей на різних етапах дошкільного періоду.

Технологічні знання, уміння й навички педагога: знання варіативних технологій розвитку мовлення й навчання рідної мови дітей (від народження до шести років) і вміння організовувати ефективне навчання мови, налагоджувати зворотний зв'язок, конкретизувати навчальні цілі й на цій основі вдосконалювати процес навчання дітей мови; уміння застосовувати на практиці основні положення методичної науки про навчання дітей мови.

Проектно-прогностичні знання, уміння й навички педагога – планування різних видів роботи з розвитку мовлення: у різних вікових групах, із дітьми різних категорій і за різних соціальних умов (обдаровані діти, діти з тимчасовими затримками мовленнєвого розвитку, із мовленнєвими вадами або ті, які виховуються в дошкільних закладах різного типу (спеціалізованих, профільних та інших) – у дитячих будинках і будинках для немовлят, у сім'ї).

Корекційні вміння й навички педагога – коригування відхилень і вад у мовленні дітей дошкільного віку.

Аксеологічні знання, уміння й навички педагога – оцінювання навчально-мовленнєвої діяльності дітей, професійно-мовленнєвої діяльності педагогів, самооцінювання ефективності здійсненого процесу навчання мови.

Професійно-мовленнєва готовність до навчання дітей рідної мови – це система сформованих професійно-мовленнєвих знань, умінь і навичок та комплекс особливих індивідуально-психологічних властивостей особистості.

Індивідуальні психологічні властивості особистості – такі компоненти мислення, які дають можливість на теоретичному рівні втілювати в навчально-виховний процес лінгводидактичні положення, здійснювати індивідуальний підхід та колективне навчання, самостійно регулювати емоційно-вольову сферу особистості, планувати спілкування, мовлення, комунікативний вплив тощо.

Філософські уявлення, якими послуговується сучасна українська лінгводидактика: мова – це суспільне явище; мова як засіб спіл-

кування; суспільний характер походження мови, взаємозв'язок мови й мислення, слова та поняття; роль чуттєвого досвіду в розвитку мовлення; взаємозв'язок мови й історії народу, мови та поезії; практика – критерій істини.

Образне (чуттєво-образне) мислення – таке, коли основними його елементами є образи предметів навколишнього середовища. Воно може бути неситуативним. При цьому відбувається відтворення в пам'яті фрагментів певної ситуації. Цей тип мислення ґрунтується на діях пам'яті.

Лінгвокреативне мислення не лише відображає навколишню дійсність, а й, спираючись на наявні ресурси мови, створює позначення для нових понять або відношень між ними, відшукує тлумачення для нових мовних понять, перетворюючи й переосмислюючи вже наявні мовні знаки. У процесах лінгвокреативного мислення важливу роль відіграють різноманітні асоціації, на підставі чого утворюються переносні значення слів.

Внутрішнє мовлення – це мовне оформлення думки без її висловлення, усного чи письмового. Науковці виокремлюють два типи внутрішнього мовлення: розгорнуте (говоріння «про себе», мовчки) і редуковане (скорочена форма внутрішнього мовлення).

Вимоги щодо навчання дітей рідної мови відповідно до методологічного положення філософії про зв'язок мислення й мовлення в лінгводидактиці:

- для розуміння дитиною мови велике значення має багатий і різноманітний сенсорний досвід, у тому числі й практика аудіювання. Формувати навички слухання та сприйняття мовлення потрібно з перших днів життя дитини, одночасно створюючи чуттєву основу для формування образів навколишнього середовища;

- формування типових образів навколишнього середовища відбувається на основі класифікаційної діяльності дітей і передбачає багаторазове повторення однорідних сприймань, які дитина навчилася ототожнювати. Загальний образ може бути створено лише тоді, коли дитина навчиться в кожному новому сприйнятті знаходити спільне з усіма попередніми сприйняттями однорідних предметів. Загальне уявлення завжди є підсумком низки однорідних сприймань. Опанування слова, а також подальші логічні операції з ним можливі лише на підставі знання про предмет чи явище, позначене цим словом;

- оскільки мислення багатше за його вираження – висловлювання, у якому зазвичай є редукація мовних засобів (підтекст), дітей потрібно

навчити висловлювати думку повно й точно, планувати висловлювання та стратегію взаємодії з учасниками комунікації, самостійно домислювати інформацію, якої не вистачає в тексті, спираючись на контекст, наявну ситуацію й спільний фонд знань співрозмовників;

- для подолання відриву зовнішнього мовлення від внутрішнього потрібно вчити дітей робити висновки (операції аналізу) й висловлювати судження (операції синтезу), будувати розгорнуті образи у внутрішньому мовленні, готуючись до наступного пояснення чи доведення. Розвиток зовнішнього мовлення дитини – показник її інтелектуального розвитку.

Мислення – це діяльність, яка пов’язана з процесами оперування формами відображення дійсності для досягнення його істинного пізнання. Дійсність у свідомості людини відображається через органи чуття (дотик, смак, нюх, зір, слух) та мову, тобто основою мислення є чуттєві (відчуття – сприйняття – уявлення) та логічні форми відображення дійсності (поняття – умовиводи – судження).

Поняття – це така форма відображення дійсності, яка здатна розвиватись і вдосконалюватись у процесі пізнання. Поняття виражаються або словом, або сталим словосполученням, тобто слова не позначають, не називають, а саме виражають, оформлюють поняття. Слова, що виражають поняття, є термінами понять, а розгорнуте мовне вираження поняття – визначенням терміна.

Навчання дітей мови відповідно до вимог, які зумовлені співвідношенням між поняттям і словом:

- для розвитку в дитини вміння оперувати абстракціями вищого порядку потрібно систематично й послідовно створювати основу для розвитку поняттєвого мислення: розвивати первинні форми мислення (практично-дійове та наочно-образне), збагачувати досвід дитини необхідними поняттями про навколишній світ;

- тезаурус дитини виражає рівень її знань про довкілля. Для формування й збагачення спільного фонду знань потрібно забезпечити змістове життя дітей у дошкільному закладі: спостереження за реальними подіями сприятимуть створенню образів, уявлень і понять, які на наступному етапі обов’язково поєднуються зі словом. На кожному занятті й будь-яких режимних процесах потрібно розширювати, збагачувати, уточнювати словник дітей з урахуванням тематичного принципу навчання мови;

- вивчення лексики в дошкільному закладі має відбуватися не в семасіологічному аспекті – від слова до поняття (що означає це

слово?), і а в ономасіологічному – від поняття до слова (як це називається?), тому словник для дітей не повинен містити незрозумілих слів.

Лінгводидактичні вимоги до педагогів дошкільної ланки освіти для побудови процесу навчання дітей мови:

- розвиток нації та національної мови тісно взаємопов'язані. У багатонаціональній державі ігнорування проблем розвитку національних мов призводить до суспільних міжнаціональних проблем. В Україні право на розвиток кожної національної мови гарантовано Конституцією України.

На практиці це право підтверджено можливістю кожної дитини навчатися рідною мовою й паралельно засвоювати державну – українську мову. Отже, педагог має володіти як методикою навчання рідної мови, так і методикою навчання дітей дошкільного віку іншої мови;

- із розвитком нації розвивається й мова. Під час навчання дітей мови потрібно зважати на сучасні літературні норми орфоєпії, граматики, лексики, синтаксису, використовувати доступну для дітей нову лексику. При цьому доцільно ознайомити дітей старшого дошкільного віку не лише з окремими фактами з історії нашої країни, а й історії рідної мови. Зокрема, значення архаїзмів та історизмів, що трапляються в казках, віршах, оповіданнях, можна розкрити за допомогою синонімів, одночасно пояснюючи, чому застаріле слово перестали використовувати в сучасній мові.

Центр Верніке – центр сприймання мовлення на слух, його розуміння. У разі його ушкодження виникає *мовна афазія* – нерозуміння людського мовлення.

Центр Брока – мовленнєво-руховий центр, який забезпечує артикуляцію звуків. Його ушкодження призводить до *мовної алалії* – німоти.

Центр Дежеріна – центр управління діяльністю руки, пальців як органа писемного мовлення.

Механізм розвитку другої сигнальної системи в дітей дослідив О. Іванов-Смоленський. На його думку, в основі становлення мови лежать три основні форми тимчасових мовленнєвих зв'язків.

Руховий, або секреторний, умовний рефлекс у відповідь на словесний подразник (С-Б: словесний подразник дорослого – безпосередня дія дитини). Наприклад, вихователь перед сніданком говорить дітям: «Діти, ідіть мити руки», – діти йдуть мити руки (словесний подразник викликав рухову дію). Лікар умовляє дитину: «Потрібно

приймати ліки». У відповідь на це дитина починає плакати (на словесний подразник виникла секреторна реакція).

Словесна умовно-рефлекторна реакція у відповідь на безпосередній подразник із зовнішнього середовища або із внутрішніх органів (Б-С: безпосередня дія – словесна відповідь). Наприклад, вихователь мовчки вказує дитині на предмет. «М'яч», – промовляє дитина. Відчинилися двері, зайшла мати, дитина й говорить: «Мама прийшла».

Словесна умовно-рефлекторна відповідь на словесний подразник (С-С: словесний – словесна відповідь). Наприклад, вихователь запитує: «Скажіть, діти, яка зараз пора року?». «Осінь», – відповідають діти.

Етапи розвитку мовлення в дітей, за вченням М. Красногорського:

Перший передмовленнєвий період (перший рік життя):

1) підготовка дихальної системи до реалізації голосових реакцій, утворення недиференційованих голосових шумів і звуків (від 3 до 6 місяців);

2) гулення, утворення голосових недиференційованих гортанних, глоткових, ротових, губних шумів та окремих непевних мовленнєвих звуків,

3) белькатання як первинна форма мовленнєвого потоку, що складається з недиференційованих голосових звуків, породжених наслідуванням.

Другий період – утворення мовленнєвих звуків і їх диференціювання:

1) синтез складів (6–12 місяців), опосередковування зовнішніх подразників;

2) синтез складових двочленних низок (9–12 місяців) і їх автоматизація;

3) утворення перших 5–10 слів (8–12 місяців).

Третій період (третій рік життя):

1) збагачення словникового фонду до 500 і більше слів;

2) утворення й автоматизація мовленнєвих ланцюгів від двочленних до багаточленних шаблонів;

3) удосконалення вимови окремих слів і мовленнєвих шаблонів.

Четвертий період (четвертий рік життя):

1) збагачення словникового фонду до 1000 і більше слів;

2) подовження й ускладнення мовленнєвих ланцюгів, при цьому кількість слів у мовленнєвих низках досягає 9–10;

3) нагромадження й автоматизація мовленнєвих низок і формування складніших мовленнєвих потоків мислення;

4) посилена голосна вимова мовленнєвих низок, що сприяє їх зміцненню;

5) закріплення, зміцнення мовленнєвих стереотипів та їх автоматизація;

6) подальше поліпшення фонем і слів неправильної вимови в мовленнєвих низках;

7) поява простих підпорядкованих словникових низок або підрядних речень.

П'ятий період (п'ятий рік життя):

1) подальше збагачення словникового фонду;

2) вироблення пристосованої гучності вимови;

3) розвиток підпорядкованих складних речень.

Наслідування не є ізольованим умінням дитини, його не можна розглядати і як окремий етап розвитку мовлення. Воно пов'язане з усіма сторонами розвитку мовлення дітей і супроводжує всі етапи розвитку мовлення, змінюється тільки змістовий аспект наслідування: спочатку дитина наслідує звуки, потім – слова, фрази, речення. В іграх дітей наслідування особливо яскраво виступає не тільки з лінгвістичного боку, а й у поведінковому аспекті: дитина наслідує тон, манери, звички дорослих, загальний стиль їхньої поведінки.

Мовлення – це оволодіння й застосування особистістю певної мови під час її спілкування з іншими людьми та в процесі мовленнєвої діяльності. Уперше розмежування понять «мова» й «мовлення» в лінгвістичну науку увів швейцарський учений Ф. де Соссюр.

«Егоцентричне» мовлення, на думку Піаже, має такі особливості: а) не виконує комунікативної функції, тобто функції спілкування, і відбувається незалежно від того, чи слухає хтось, чи ні; б) це мовлення для себе (Его – я) та про себе; в) воно не враховує погляду інших і не пристосовується до них; воно скорочене, незв'язне тощо.

Ситуативне мовлення (до чотирьох років) є генетично первинною формою мовлення, зрозуміти яке можна тільки в певній ситуації. За даними Г. Леушиної та З. Істоміної, протягом дошкільного віку в наочній ситуації переважає ситуативне мовлення, під час самостійних творчих розповідей дитина вдається до контекстового мовлення.

Контекстове мовлення (після п'яти років) може бути зрозумілим лише на основі його предметного змісту, контексту. Проте, на думку вчених, не можна протиставляти ситуативне й контекстове мовлення. Будь-яке мовлення має певний контекст і будь-яке зв'язне мовлення

пов'язане з певною ситуацією. Ситуативні та контекстові моменти завжди перебувають у внутрішньому взаємозв'язку.

Аудіювання – слухання. Формувати навички слухання й сприйняття мовлення потрібно з перших днів життя дитини, одночасно створюючи чуттєву основу для формування образів навколишнього середовища.

Психологічна періодизація мовленнєвого розвитку дитини-розроблена А. Марковою:

Немовлячий період (до одного року): мовленнєві функції – соціально-емоційний контакт із дорослими; на кінець року з'являється індикативна функція (називання ознак предметів). Форми мовлення: гукання, гудіння, белькіт, складовий контур слова, слово.

Ранній вік (від одного до трьох років): мовленнєві функції – узагальнювальна (слово вживається щодо групи, класу предметів), вказівна (це м'ячик). Форми мовлення: речення, ситуативне та діалогічне мовлення.

Дошкільний вік (від 3 до 6–7 років): мовленнєві функції – соціальний контакт, регулювальна, планувальна функції мовлення. Форми мовлення: діалогічне, монологічне, контекстове, пояснювальне; мовлення-повідомлення, розповідь, опис, міркування, інструкція.

Знаки мови – це морфеми (частини слова), словосполучення, речення.

Фігури – незнакові елементи, фонемі (звуки мови), просодемі. Поза мовою вони нічого не означають і використовуються для конструювання мовних знаків. Щоб оволодіти мовою, навчитися говорити, дитина має запам'ятати всі фігури (фонемі, просодемі), упізнати й розрізнати їх на слух, навчитись артикулювати. Дитина також має зрозуміти знаки мови – уміти співвідносити слово з конкретним явищем навколишньої дійсності.

Нормою мови в лінгвістиці називають правила вживання лексичних і граматичних знаків.

Текст – це об'єднана смисловим звуком послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність. Текстом називають також будь-яке висловлювання, що складається з кількох речень і має певну змістову й структурну завершеність. Кожен текст містить певну інформацію. Діти дошкільного віку засвоюють тексти різного типу: їх навчають складати розповіді, описи, переказувати художні тексти тощо.

Дискурс – поняття співвідносне з текстом, яке нині ввійшло в мовознавчий обіг. Під дискурсом розуміють зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними та іншими чинниками: текст розглядається в процесуальному аспекті.

Стиль мовлення – це «своєрідна сукупність мовних засобів, що свідомо використовується мовцем за певних умов спілкування». Розрізняють розмовний, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний та художній стилі мовлення.

У дошкільному закладі функціонує розмовний стиль мовлення, його функції – спілкування, бесіда, розмова. Ознаками розмовного стилю є такі: невимушеність, жвавість бесіди, вільність у доборі слів і виразів, вияв ставлення мовця до співрозмовника й того, про що йдеться. Мовні ознаки розмовного стилю: усна форма мовлення, розмовні слова позитивної чи негативної оцінки, звертання, питальні, окличні та спонукальні речення, діалогічна форма тексту. Тип мовлення – розповідь.

Функції розмовного стилю мовлення в дошкільному закладі: спілкування, бесіда, розмова.

Поліфункціональність мови лежить в основі роботи з розвитку мовлення й навчання дітей рідної мови. Вона виявляється в таких її функціях: комунікативній, експресивній, номінативній, естетичній, гносеологічній, мисленнєво-творчій, культуроносній, ідентифікаційній, контактновстановлювальній (фатичній), волюнтативній, демонстраційній, дейктичній.

Комунікативна функція – це функція спілкування, яка здійснює інформаційний зв'язок між членами суспільства, задовольняє потребу однієї людини в іншій, забезпечує нерозривну єдність людини й мови.

Експресивна функція мови – це функція вираження внутрішнього світу людини, емоційної насиченості та забарвлення кожного індивідуального мовця, кожної особистості.

Номінативна функція мови – «омовлення» світу, лінгвізація речей та явищ – це функція називання, позначення, тобто слова слугують для того, щоб ними називали (позначали) явища й предмети, якості, властивості, ознаки, дії, величини тощо.

Мисленнєво-творча функція мови полягає в тому, що мова є засобом формування думок. Людина мислить мовними формами, поняттями, що позначені словами. Мислити – означає оперувати

мовними поняттями, які дитина має засвоїти в процесі свого розвитку та спілкування з дорослими.

Естетична функція мови є знаряддям і матеріалом для створення культурних цінностей. Ця функція пов'язана з художнім словом, художньою літературою, фольклором, мистецтвом. Її ще називають ейдологічною (ейдос – образ) функцією образотворення. Через художні образи (тексту, картини) митець спілкується з читацькою й глядацькою аудиторією. Образність, поетичність мовлення є ознаками його досконалості, культури.

Культуросна функція мови органічно пов'язана з естетичною, оскільки мова завжди є носієм культури нації. Розвиток культури починається з розвитку її мовлення. Мова – засіб творення національної духовності та культури. Своєрідність і неповторність національної культури забезпечується специфікою й багатством національної мови. Ось чому розвиток рідного мовлення слід пов'язувати з ознайомленням дітей із національною культурою.

Ідентифікаційна функція мови полягає в тому, що мова виступає засобом спілкування лише для її носіїв, для тих, хто її знає, вона ідентифікує носіїв мови «в межах певної спільноти».

Контактновстановлювальна (фактична) функція мовлення слугує для підготовки мовцем свого співрозмовника до сприйняття інформації.

Волюнтативна функція мовлення полягає у вираженні волі стосовно співрозмовника (наказ, запрошення, пропозиція, прохання тощо).

Демонстраційна функція мовлення виражає за допомогою мови свою етнічну, національну приналежність.

Дейктична функція мовлення – указівна, пов'язана з мовою жестів, рухів.

Культура мови – це унормованість мови: орфоепічні, лексичні, словотворчі, правописні та стилістичні норми. Культуру мови досліджують, розробляють і пропагують мовознавці, письменники, словники, засоби масової інформації.

Культура мовлення – це вміння правильно говорити (і писати), добирати мовно-виражальні засоби відповідно до мети та ситуації спілкування, це система вимог до використання мови в мовленнєвій діяльності.

Характеристики культури мовлення: правильність, нормативність, адекватність, логічність, різноманітність, естетичність, чистота, доречність.

Правильність мовлення – це відповідність ustalеним у літературній мові законам, правилам, нормам.

Нормативність – дотримання правил усного й писемного мовлення: лексичних (значення слів, семантичні відтінки слів, сполучуваність), граматичних (рід, число, відмінок), орфоепічних (правильна вимова).

Адекватність мовлення – це точність вираження думок, почуттів, зрозумілість мовлення, коли слова відповідають їхнім ustalеним мовним значенням.

Логічність мовлення – це поєднання мислення, мови й мовлення, у поєднання слів у реченні за законами розумової (мисленнєвої) діяльності. Відповідність смислових зв'язків і відношень одиниць мови у мовленні відповідним предметам і явищам дійсності.

Різнманітність (багатство) – це вираження однієї думки, одного граматичного значення різними способами й засобами.

Естетичність мовлення – привабливість мовлення, удале використання естетичних потенцій мови (тон, темп, милозвучність), наявність образних висловів, приказок, доречних фразеологічних зворотів, цитат; поєднання вербальних і невербальних (жести, міміка, рухи тощо) засобів спілкування.

Чистота мовлення – це відсутність у ньому нелітературних елементів: в орфоепії – правильна літературно-нормативна вимова, відсутність інтерферентних явищ (акценту, змішувань); у словнику – відсутність діалектизмів, слів-паразитів тощо; в інтонації – відсутність брутальних, лайливих, лицемірних ноток, відповідність інтонації змістові та експресії висловлювання.

Доречність мовлення поєднує в собі точність, логічність, виразність, чистоту, відповідність ситуації спілкування, організацію мовлення відповідно до мети висловлювання.

Навчити дитину мови – допомогти їй засвоїти (запам'ятати) «матерію мови» (тренувати органи мовлення), полегшити розуміння смислу знаків мови – лексичного й граматичного (тренувати інтелект), учити оцінювати реальність за допомогою лексичних і граматичних значень (тренувати емоції й почуття); полегшити запам'ятовування літературної норми, тобто традиції вживання (поєднання й можли-

вості взаємозаміни) мовних знаків (морфем, слів, словосполучень, речень), їх звукового та графічного оформлення, тренувати пам'ять.

Навчання рідної мови – це доцільно організований, планомірно й систематично здійснюваний процес опанування мови під керівництвом вихователя. Навчання дітей рідної мови відбувається і на спеціально організованих мовленнєвих заняттях, і на інших заняттях, і в повсякденному спілкуванні вихователя з дітьми, у процесі різних режимних моментів.

Розвиток особистості – це процес становлення й формування особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих та некерованих чинників. Розвиток особистості має свої закономірності. Відтак процес засвоєння рідної мови дитиною є закономірним. Зміст навчання рідної мови викладено в загальнопедагогічних і тематичних програмах для дошкільних навчальних закладів.

Закономірність засвоєння мови (за Л. Федоренко) – це об'єктивно існуюча залежність результату засвоєння мови від розвивального потенціалу мовленнєвого середовища. Автор описує шість закономірностей засвоєння дитиною рідної мови:

Перша закономірність – мова засвоюється, якщо дитина навчиться керувати м'язами мовленнєвого апарату (артикулювати звуки), координувати мовленнєво-рухові (промовляння звуків, слів) та слухові (сприймання на слух, розуміння мовлення) відчуття. Дитина має навчитися розрізняти звуки рідної мови на слух, диференціювати їх, правильно вимовляти, артикулювати кожен звук.

Друга закономірність – розуміння сутності мови – залежить від засвоєння дитиною лексичних і граматичних значень різного ступеня узагальнення.

Третя закономірність – засвоєння виразності мовлення – залежить від розвитку в дитини чутливості до засобів виразності мовлення, лексики, граматики, тобто вміння відчувати виразність чужого мовлення, його внутрішній світ.

Четверта закономірність – засвоєння норми літературної мови – залежить від розвитку в дитини чуття мови.

П'ята закономірність – засвоєння писемного мовлення – залежить від розвитку координації між усним і писемним мовленням. Усне мовлення випереджає розвиток писемного. Дитина не може оволодіти писемним мовленням, якщо не засвоїть усного.

Шоста закономірність – темпи збагачення мовлення – залежить від ступеня досконалості структури мовленнєвих навичок. Чим краще

розвинене мовлення в дитини, тим краще вона складає розповіді, запам'ятовує нові слова, звороти, вірші, казки, передає зміст побаченого й почутого.

Чуття мови – це вміння користуватися мовними засобами відповідно до мовленнєвої ситуації (норм мови) без звернення до знань про мову. Чуття мови слід розвивати. Ступінь оволодіння нормами рідної мови в дитячому віці багато в чому залежить від того, наскільки правильно засвоїть її дитина на чуттєвому рівні. Чуття мови розгалужується в кількох напрямках: семантичне чуття (неусвідомлене засвоєння значення слів), граматичне (неусвідомлене узагальнення граматичних правил і законів), лексичне (чуття словника), фонетичне (чуття схожого й відмінного у звуках і звукових комплексах), артикуляційне чуття тощо.

Принципи навчання – це вихідні теоретичні положення (правила, вимоги), керуючись якими, вихователь добирає засоби, методи й прийоми навчання, передбачає його ефективність.

Загальнодидактичні принципи – принцип виховного навчання, єдності навчання із життям, теорії з практикою, принципи усвідомленості, послідовності, систематичності навчання, принципи науковості, наочності, творчої активності, доступності навчання, міцності засвоєння знань, розвивального навчання, колективного характеру навчання та врахування індивідуальних особливостей дітей. Усі ці принципи взаємозумовлені, взаємопов'язані, взаємозалежні, що дає змогу будувати навчально-виховний процес у вигляді певної дидактичної системи. Загальнодидактичні принципи є вихідними для дошкільної лінгводидактики. Водночас кожний предмет має й свої специфічні принципи навчання. Отже, дошкільна лінгводидактика має власну систему методичних принципів.

Методичні принципи – це положення, які визначають як основні (загальні), так і другорядні (часткові) параметри процесу навчання певного предмета, а також найефективніші засоби досягнення поставленої дидактичної мети. Отже, принципи методики навчання рідної мови неоднорідні. Одні з них носять узагальнений характер (загальнометодичні принципи), інші – частковий, які конкретизують та реалізують загальні принципи, або спеціальний, які стосуються одного з видів мовленнєвої діяльності: звуковимови, лексики, мовнологічного мовлення, граматики тощо.

Загальні методичні принципи навчання дітей рідної мови, що впливають із закономірностей її засвоєння, розробила Л. Федоренко.

Це принципи: 1) уваги до матерії мови; 2) розуміння мовних значень; 3) оцінювання виразності мовлення; 4) розвитку чуття мови; 5) випереджального розвитку усного мовлення; 6) поступового прискорення темпів збагачення мовлення.

Принцип уваги до матерії мови полягає в тому, щоб своєчасно розвивати мовленнєвий апарат дитини: органи слуху, артикуляції, дрібні м'язи пальців та кисті руки. Вихователь за допомогою відповідних методів і прийомів навчання має відпрацювати (натренувати) рухи мовленнєвого апарату, які потрібні для вимови (а потім і для письма) кожної фонемі рідної мови, кожного елемента інтонації (мелодика, тембр, темп, ритм, тон, наголоси, паузи тощо). На основі цього принципу методисти розробляють спеціальні дидактичні ігри, вправи, ігри-заняття, добирають вірші, забавлянки, чистомовки, скоромовки, пісні для розвитку мовленнєвого апарату та вправи для підготовки руки дитини до письма.

Принцип розуміння мовних значень полягає в тому, що мова як предмет навчання є знаковою системою, що кодує позамовну дійсність. У процесі навчання діти мають засвоїти мовні знаки, зрозуміти їх, тобто навчитися співвідносити слово олівець із конкретним реальним предметом (дерев'яна довга паличка, всередині якої грифель; олівцем пишуть, малюють; олівці бувають різнокольорові). Діти мають навчитися розуміти лексичні значення, тобто предметний ряд об'єктів: предмет, число, дію, ознаки предмета, ознаки дії (зірка, дерево, високий, сміятись, грати), а також граматичні значення – логічний ряд об'єктів (для гри, у гри, на дивані, під диваном, із мамою, для мами). Дитина має навчитися розуміти такі граматичні значення, як: а) відношення предмета й ознаки: просторові, кількісні, причинно-наслідкові, суб'єктивно-об'єктивні та інші (сидіти за столом, сміятися від задоволення, четверо хлопчиків); б) відношення об'єктивного змісту висловлювання до дійсності: особа, час, спосіб (Мені приємно. Дівчинка сидить. Це парк); в) відношення суб'єктивної модальності: інтонація, порядок слів, вставні слова, частки. Діти дошкільного віку засвоюють лексичні й граматичні значення практично (інтуїтивно), не вивчаючи правил і законів, під час спілкування з дорослими.

Принцип оцінювання виразності мовлення – це розуміння внутрішнього світу людини, утіленого в мові, та вміння висловлювати свої емоції й почуття. Цей принцип реалізується за допомогою спеціальних методів і прийомів на заняттях із художньої літератури та розвитку мовлення (виховання звукової культури мовлення). Дітей

дошкільного віку вчать емоційно сприймати зміст художніх творів, відчувати їх характер (радісний, урочистий, сумний, серйозний, суворий, веселий, жартівливий), помічати особливості літературної мови (епітети, повтори, образні вирази), передавати своє ставлення до змісту, персонажів твору, вчать виразно декламувати вірші, використовуючи емоційно виразні засоби інтонації.

Принцип розвитку мовного чуття. Наприкінці дошкільного віку дитина має практично засвоїти норми рідної мови (відповідно до орфоепічних вимог), навчитися вільно спілкуватися. Для цього вона повинна чути правильну літературну мову дорослих, наслідувати їх. Тому зразок мовлення вихователя є основним прийомом навчання дітей рідної мови в дошкільному закладі. Спеціальні мовленнєві заняття, дидактичні ігри та вправи сприятимуть розвитку чуття мови, своєчасному засвоєнню її літературних норм.

Принцип випереджального розвитку усного мовлення над писемним. Протягом дошкільного віку вихователь працює над розвитком усного мовлення дитини, розвиває всі його складники: словник, граматичну й звукову правильність, діалогічне та монологічне мовлення. У старшому дошкільному віці дітей вчать робити звуковий аналіз слів, знайомлять зі звуками (голосними, приголосними, твердими й м'якими приголосними), готують руку дитини до письма. Писемним мовленням діти оволодівають у школі. При цьому їх навчають координувати рухи мовленнєвого апарату, слуху, очей та рук; усвідомлювати подібність і відмінність звуків та літер, інтонації (усного мовлення) й розділових знаків на письмі.

Принцип прискорення темпів навчання полягає в поступовому ускладненні змісту, методів і прийомів навчання мови від групи до групи. Спочатку дітей навчають відповідати на запитання за змістом картини, художнього твору, потім – складати описові, сюжетні розповіді за зразком вихователя, переказувати художні тексти. У старшому дошкільному віці діти вже самостійно складають творчі розповіді. Ускладнення темпів навчання рідної мови можна простежити і на методичних прийомах: запитання, зразок розповіді, план розповіді, вказівка до самостійної розповіді.

Часткові методичні принципи навчання рідної мови описані В. Скалкіним та Е. Коротковою. До них належать:

Комунікативна спрямованість навчання означає оволодіння дітьми рідною мовою як засобом комунікації, спілкування. Вони повинні не лише відповідати на запитання дорослих під час занять, а й вільно користуватися рідною мовою в усіх життєвих ситуаціях:

легко вступати в невимушену розмову, підтримувати бесіду, бути ініціатором розмови.

Принцип навчання мови передбачає включення мови до різних видів діяльності: пізнавальної, мовленнєвої, навчально-мовленнєвої.

Принцип забезпечення активної мовленнєвої практики дітей реалізується як на організованих заняттях, так і під час режимних моментів. Чим більше на занятті дитина говорить і відповідає на запитання вихователя, тим ефективнішим є заняття.

Принцип організації спостережень над мовним матеріалом полягає в тому, що дітям дошкільного віку, як зазначають О. Гвоздев, Д. Ельконін, С. Карпова, доступне усвідомлення звукових і складових виявів мовлення. Діти легко виділяють звуки, склади в словах, помічають подібність і відмінність слів. Свою спостережливість над мовленням дитина висловлює запитаннями, констатацією та виправленням помилок. У зв'язку з цим у старшому дошкільному віці дітей слід учити свідомо аналізувати слова, помічати й виправляти мовленнєві помилки.

Принцип комплексного підходу до розвитку мовлення полягає в одночасній роботі педагога над засвоєнням дитиною звукової, граматичної правильності мовлення, збагаченням словника й розвитком діалогічного та монологічного мовлення. Тому заняття з розвитку мовлення носять комплексний характер.

Принцип збагачення мотивації мовленнєвої діяльності, на думку О. Леонтьєва, – це діяльність, яка «без мотиву не буває; «немотивована діяльність» – це діяльність із суб'єктивно та об'єктивно прихованим мотивом». Усе, що говоримо, ми говоримо для когось або чогось, чомусь, тобто керуємося певною метою й мотивом. Унаслідок цього будь-яка мовленнєва задача чи вправа, що пропонується дитині, має бути вмотивована, із чітко визначеним мотивом говоріння.

Принцип забезпечення впливу художньої літератури на мовленнєвий розвиток дітей є одним із провідних методичних принципів у роботі з дошкільниками. Через твори художньої літератури відбувається збагачення, уточнення й активізація словника дітей; вірші, забавлянки, чистомовки, скоромовки закріплюють правильну звуковимову, сприяють розвитку виразності мовлення. Оповідання, казки, що пропонуються для переказу, сприяють розвитку зв'язного мовлення. Крім того, художня література розвиває поетичний слух, прищеплює любов до художнього слова.

Принцип сенсорно-лінгвістичного розвитку дитини передбачає таку організацію її навчально-мовленнєвої діяльності, у процесі якої вона має засвоювати нові слова на основі чуттєвого досвіду (сенсорики) за допомогою різних аналізаторів (зорового, слухового, смакового, дотикового тощо). Дитина має спочатку побачити предмет (явище, річ), відчутти всі його властивості (гладенький, м'який, холодний, солодкий та ін.) та ознаки, сприйняти цей предмет у взаємозв'язку його якостей, властивостей, ознак. У дитини має сформуватись уявлення, образ предмета, а вже потім це уявлення вона позначає словом, яке згодом перетворюється на поняття.

Цей принцип передбачає словникову роботу, спрямовану на уведення нової лексики на заняттях з усіх розділів програми виховання й навчання дітей у дошкільному закладі: ознайомлення з довкіллям, природою, образотворчою діяльністю, художньою літературою, музикою, математикою, фізичним вихованням. Дітям слід пояснити специфічні терміни й поняття, якими вони користуються впродовж цих занять (що таке лічба, малювання, аплікація, шикування тощо).

Принцип взаємозв'язку мислення, мови й мовлення передбачає практичне ознайомлення дітей дошкільного віку з граматичними формами (рід, число, відмінкові закінчення, клична форма, невідмінювані слова), артикуляцією звуків, багатозначністю слів, синонімами, антонімами, композицією тексту. Ознайомлення це відбувається в процесі мовленнєвої діяльності дітей (ігрові вправи, мовленнєві ситуації, розповіді, дидактичні ігри й т. ін.), спрямованої на активізацію їхнього мовлення та розвиток мислення (вправи на класифікацію предметів, узагальнення, абстрагування тощо).

Національна спрямованість розвитку мовлення й навчання дітей рідної мови. Спілкування з дитиною рідною мовою з першого року життя має відбуватися на кращих зразках українського фольклору: забавлянки, утішки, пісні, ігри-забави, жарти. Упродовж дошкільного віку дітей знайомлять із національним посудом, одягом, іграшками, символами та оберегами, поповнюють словник дітей традиційно українською лексикою (свищики, вишиванка, горнятко, куманець, барильце тощо), приказками та фразеологічними зворотами (як мед, так і ложкою; світ за очі; аби день до вечора), образними виразами (зайчик-побігайчик, мишка-шкряботушка, червона калина, золотий місяць). Дитина бере участь у святкуванні українських національних свят, вивчає обрядові вірші, пісні. Дитяче мовлення набуває національного колориту.

Спеціальні принципи роботи зі словниками. Крім загальних і часткових принципів, виокремлюють спеціальні, які стосуються конкретної мовної галузі (лексики, фонетики, граматики, зв'язного мовлення). Наприклад: а) уведення слів на основі чуттєвого досвіду та активної пізнавальної діяльності; б) розв'язання всіх завдань словникової роботи в єдності; в) зв'язок змісту словникової роботи з розвивальними можливостями дитини в пізнанні навколишнього світу.

Принципами формування граматичної правильності мовлення є такі: а) принцип однієї трудности (на занятті працювати лише над одним новим граматичним явищем); б) автоматизація граматичних навичок; в) презентація (пред'явлення) граматичних явищ з урахуванням віку та етапу навчання. Спеціальні принципи докладніше розглядатимуться під час висвітлення матеріалу кожного розділу.

Виховання звукової культури мовлення підпорядковується таким спеціальним принципам, як розвиток фонематичного слуху; оцінювання виразності мовлення; урахування різниці між літерою й звуком; заміна діалектної вимови літературною тощо. У галузі зв'язного мовлення це принцип навчання зв'язного мовлення за зразком вихователя; принцип самостійної побудови тексту та ін.

Наука – це соціально значуща сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення й систематизація об'єктивних знань про довкілля, людину чи будь-яку діяльність. **Наука** – це система дослідницької діяльності, спрямованої на вироблення нових знань про природу, людину, суспільство, мову та мислення.

Науковий метод – це спосіб пізнання явищ дійсності в їх взаємозв'язку й розвитку. Методи дослідження та наука невіддільні одне від одного. Будь-яку науку утворюють як результати пізнання дійсності, так і методи пізнання досліджуваних об'єктів, тобто методи дослідження. Метод розглядають і як сукупність прийомів практичного або теоретичного засвоєння дійсності.

Усі методи поділяють на кілька груп: теоретичні, емпіричні, експериментальні, статистичні.

Теоретичні методи спрямовані на створення теоретичних узагальнень і виведення закономірностей досліджуваних явищ: це вивчення літературних джерел, навчальних посібників, документів, методичної спадщини, програм та продуктів мовленнєвої діяльності дітей (записи дитячих розповідей, словник, образне мовлення та ін.).

До **емпіричних методів** належать також спостереження, бесіда, анкетування, опитування, узагальнення передового педагогічного досвіду.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Розподіл балів оцінювання успішності студентів з навчальної
дисципліни «ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА РОЗВИТКУ РІДНОЇ МОВИ»

Модуль 1 (28 б.)										Модуль 2 ІНДЗ	Модуль 3				Сума
ЗМ 1 (2 сем.) – 8б.					ЗМ 2 (2 сем.) – 6 б.					12	МКР №1	МКР №2	МКР №3	МКР №4	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7									
1	2	3	2	2	1	3									
ЗМ 3 (3 сем.) – 8б.					ЗМ 4(3 сем.) – 6 б.										
T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17						
1	2	2	2	1	1	1	1	1	2						
										60					

Відповідність набраних у загальному підсумку балів оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS подано в таблиці 2.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90–100	A	Відмінно	Зараховано
82–89	B	Добре	
75–81	C		
67–74	D	Задовільно	
60–66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання навчальних досягнень учнів із курсу «Теорія й методика розвитку рідної мови дітей дошкільного віку» здійснюється за 100-бальною шкалою. Воно включає оцінювання студента за кожну тему, оцінку за ІНДЗ, підсумковий контроль.

Оцінювання за тему здійснюється за 1-бальною шкалою. При оцінюванні студента за тему враховується виконання ним самостійної роботи з певної теми.

При визначенні кількості балів за тему викладач керується такими критеріями:

1 бал (відмінно) ставиться в тому випадку, якщо під час вивчення теми показано осмислене розуміння теоретичних і практичних положень, матеріал викладається чітко, логічно, грамотно. Знання, уміння й навички студента повністю відповідають вимогам програми. Зокрема, студент:

- усвідомлює нові для нього лінгвістичні факти, ідеї, уміє доводити передбачені програмою теоретичні твердження з достатнім обґрунтуванням;
- під керівництвом викладача подає джерела інформації та самостійно використовує їх; розв'язує завдання з повним поясненням й обґрунтуванням

0,75 бала (добре) ставиться, якщо при вивченні теми показано розуміння практичних завдань, наявні окремі несуттєві помилки у відповідях студента. Студент володіє визначеним програмою навчальним матеріалом; розв'язує завдання, передбачені програмою, із частковим поясненням; частково аргументує теоретичний матеріал і розв'язування завдань

0,5 бала (задовільно) – студент ілюструє означення лінгвістичних понять, формулювань правил та наводить власні приклади; самостійно розв'язує завдання обов'язкового рівня з достатнім поясненням.

0,25 бала (незадовільно) – студент має фрагментарні знання при незначному загальному обсязі, менше половини навчального матеріалу, за відсутності сформованих умінь та навичок; під час відповіді допускає суттєві помилки.

Самостійна робота студентів, як правило, уключає опрацювання відповідних тем та їх конспектування. Ефективність самостійної роботи студента виявляється на практичних заняттях і відбивається в загальній оцінці за тему.

Індивідуальна робота студентів полягає в написанні реферату на одну із запропонованих тем, а також у виконанні системи творчих вправ. За виконання всіх індивідуальних завдань одного змістового модуля студент може отримати 3 бали.

Звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді скріпленого (зшитого) зошита (реферату) з титульною сторінкою стандартного зразка й внутрішнім наповненням із зазначенням усіх позицій змісту завдання (за об'ємом до 10 арк.)

При визначення кількості балів за ІНДЗ викладач керується такими критеріями:

12 балів (максимальна кількість) виставляється в тому випадку, якщо студент підготував реферат, що повністю розкриває зміст теми, правильно оформив літературу, висловив свою власну точку зору. Він вміє застосувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності, здатен самостійно вивчати матеріал; знаходить інформацію. При розв'язуванні практичних завдань з теми студент виконав усе правильно, робить аргументовані висновки.

Кількість балів зменшується відповідно до процента розв'язання завдань.

Підсумковий контроль із певного модуля здійснюється у формі контрольних модульних завдань. Максимальна кількість балів, що може бути отримана студентами, – 60.

Максимальна кількість – 60 балів – ставиться в тому випадку, коли студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності, розв'язує складні проблемні завдання, уміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, самостійно виконує науково-дослідницьку роботу; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування й нахили, самостійно виконує 100 % від загальної кількості тестів.

Кількість балів зменшується відповідно до процента розв'язання завдань.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів : «Світ», 1990.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : [б. в.], 1999.
3. Білецький А. О. Про мову і мовознавство / О. А. Білецький. – К. : «Артек», 1997.
4. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика / А. М. Богуш. – Запоріжжя : Просвіта, 2000.
5. Богуш А. М. Готуємо руку дитини до письма / А. М. Богуш. – Тернопіль : Мандрівець, 1989.
6. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – 376 с.
7. Богуш А. М. Речевая подготовка детей к школе / А. М. Богуш. – К. : Рад. школа, 1984.
8. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: навч. посіб. / А. М. Богуш. – К. : Вид. дім «Слово», 2004. – 344 с.
9. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К. : Вища шк., 1992. – 355с.
10. Богуш А. М. Заняття з розвитку мови в дитячому садку / А. М. Богуш. – К. : Рад. шк., 1988.
11. Бородич А. М. Методика развития речи детей / А. М. Бородич. – М. : Просвещение, 1984.
12. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку : прогр. та метод. рек. / уклад. А. М. Богуш. – Одеса : «Маяк», 1999.
13. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці : монографія / Н. В. Гавриш. – Донецьк : [б. в.], 2001.
14. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення : метод. посіб. для вихователів / Н. В. Гавриш. – Донецьк : [б. в.], 1999.
15. Гербова В. В. Развитие речи детей во второй младшей группе детского сада / В. В. Гербова. – М. : Просвещение, 1989.
16. Гербова В. В. Заняття по розвитку речи с детьми 4–6 лет / В. В. Гербова. – М. : Просвещение, 1987.
17. Гербова В. В. Развитие речи детей в средней группе детского сада / В. В. Гербова. – М. : Просвещение, 1978.

18. Гладкіна І. І. Питання мовленнєвої культури та стилістики / І. І. Гладкіна, В. К. Сеніна. – К. : «Факт», 1997.
19. Дзюбишина-Мельник Н. Я. Розвиток українського мовлення у дошкільників : програма-довідник для дошк. закл. із укр. мовним режимом / Н. Я. Дзюбишина-Мельник. – К. : Освіта, 1991.
20. Дитина в дошкільні роки. Програма. – Запоріжжя : [б. в.], 2000.
21. Дитина. Програма виховання дітей дошкільного віку. – К. : Освіта, 2003.
22. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія / упор. А. М. Богуш. – Ч. І. – К. : Вища шк., 1998.
23. Коменський Я. А. Материнська школа / Я. А. Коменський // Історія дошкільної педагогіки: хрестоматія / упоряд. З. Н. Борисова, В. З. Смаль. – К. : Вища шк., 1990.
24. Крутій К. Л. Розвиваємо в дитини мовлення, інтелект, здібності / К. Л. Крутій. – Запоріжжя : [б. в.], 1999.
25. Крутій К. Л. Чарівна логопедія / К. Л. Крутій. – Дніпропетровськ : Сталкер, 1999.
26. Кулачковська С. Є., Ладивір С. О. Я – дошкільник. Вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку / С. Є. Кулачковська, С. О. Ладивір. – К. : [б. в.], 1996.
27. Лінгводидактика в сучасних закладах освіти. – Одеса : [б. в.], 2001.
28. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку. – К. : [б. в.], 1999.
29. Методичні рекомендації щодо усного й писемного мовлення молодших школярів. – К. : Магістр-8, 1996.
30. Одоєвський В. Ф. Наука до науки / В. Ф. Одоєвський // Історія дошкільної педагогіки: хрестоматія. – К. : Вища шк., 1990.
31. Русова С. Нові методи дошкільного виховання С. Русова // Дошк. виховання. – 1991. – № 11; 1992. – № 2–3.
32. Синиця І. О. Психологія усного мовлення / І. О. Синиця. – К. : Рад. шк., 1974. – С. 150–155.
33. Скрипченко Н. Ф. Методичні рекомендації до проведення занять з розвитку зв'язного мовлення в підготовчих класах / Н. Ф. Скрипченко, А. С. Зиммельдінова. – К. : [б. в.], 1983.

34. Срезневский И. И. Об изучении родного языка вообще и особенно в детском возрасте / И. И. Срезневский // Русское слово. – Л. : Просвещение, 1986.
35. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3.
36. Тихеева Е. І. Развитие речи детей / Е. Е. Тихеева. – М. : Вид-во Просвещение, 1981.
37. Українське дошкілля: програма виховання в дитячому садку. – Київ : Львів: [б. в.], 1991.
38. Ушакова О. С. Знакомим дошкольников с литературой / О. С. Ушакова, Н. В. Гавриш. – М. : [б. и.], 1998.
39. Ушинський К. Д. Рідне слово. Час початку навчання. Про наочне навчання: книга для учнів «Рідне слово» / К. Д. Ушинський // Твори : в 6 т. – Київ : Рад. шк., 1955; Івано-Франківськ, 1995.

Навчально-методичне видання

Мацюк Зоряна Сергіївна

**ТЕОРІЯ Й МЕТОДИКА РОЗВИТКУ РІДНОЇ МОВИ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Робоча програма та методичні рекомендації

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

Редактор і коректор *Г. О. Дробот*
Технічний редактор *Л. М. Козлюк*

Формат 60x84 1/16. 7,90 ум. друк. арк. 7,75. обл.-вид. арк.
Наклад 300. пр. Зам. 460. Редакція, видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Бойка, 1, тел. 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.